

Treball de fi de grau

Títol

Autor/a

Tutor/a

Grau

Data

Full Resum del TFG

Títol del Treball Fi de Grau:

Autor/a:

Tutor/a:

Any:

Titulació:

Paraules clau (mínim 3)

Català:

Castellà:

Anglès:

Resum del Treball Fi de Grau (extensió màxima 100 paraules)

Català:

Castellà:

Anglès

Compromís d'obra original*

L'ESTUDIANT QUE PRESENTA AQUEST TREBALL DECLARA QUE:

1. Aquest treball és original i no està plagiat, en part o totalment
2. Les fonts han estat convenientment citades i referenciades
3. Aquest treball no s'ha presentat prèviament a aquesta Universitat o d'altres

I perquè així consti, afegeix a aquesta plana el seu nom i cognoms i la signatura:

***Aquest full s'ha d'imprimir i lliurar una còpia en mà al tutor abans la presentació oral**

Resum de 300 paraules

El treball que es presenta a continuació és un projecte periodístic de memòria del Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC) realitzat a partir d'entrevistes als seus protagonistes i a experts en la temàtica. L'objectiu no és cap altra que recordar un partit polític tan important per la història recent del nostre país.

La Catalunya contemporània i el sistema de partits polítics catalans de la segona meitat del segle XX no es pot entendre sense analitzar el paper que hi va tenir el PSUC. Un partit que al llarg de dues dècades (60 i 70) va convertir-se en la formació hegemònica a Catalunya. El PSUC va liderar l'oposició al règim feixista del general Franco a través d'incomptables iniciatives dutes a terme pels seus militants. Creat l'any 1936 a partir de la unió de quatre partits, el PSUC esdevé el partit líder del nostre país a partir de la celebració del seu I Congrés l'any 1956 i de l'assumpció de la política de reconciliació nacional. Després de vint-i-cinc anys d'alt i baixos, encerts i errors, contradiccions i lluites constants, el PSUC entra en declivi l'any 1981 a causa d'un cúmul de circumstàncies que el porten, en primer lloc, a la seva escissió i, finalment, a la desaparició i conseqüent evolució cap a Iniciativa per Catalunya.

Les entrevistes que componen el treball repassen de manera inexacte, però personal, diferents qüestions i àmbits situats en el transcurs d'aquest període: el creixement del partit a finals dels anys 50, l'auge del moviment obrer i universitari que va enfortir la formació als anys 60, les tensions constants amb el Partit Comunista d'Espanya, les crisi internes del propi PSUC i l'evolució d'aquest cap a Iniciativa per Catalunya. Totes aquestes qüestions, a més, tenen el valor d'estar acompanyades de les reflexions i les vivències dels seus protagonistes trenta i quaranta anys més tard.

Índex

1. Introducció.....	5
2. Primera part. La veu dels protagonistes.....	15
2.1. Joan Busquet, un demòcrata convençut.....	16
2.2. Francesc Espinet, al servei de la cultura i la raó.....	26
2.3. Paco Frutos, del camp a secretari general.....	36
2.4. Agustí Prats, un líder natural.....	46
2.5. Rafael Ribó, el líder de l'evolució.....	56
2.6. Luis Romero, sindicalista per sobre de tot.....	65
2.7. Eulàlia Vintró, la consciència tranquil·la.....	75
3. Segona part. La veu dels experts.....	85
3.1. Josep Maria Vallès, reflexió política.....	86
3.2. Pere Ysàs, el PSUC a dins del cap.....	96
4. Recapitulació final.....	104
5. Bibliografia.....	106

Introducció

Elaborar un projecte sobre el Partit Socialista Unificat de Catalunya vint-i-set anys després de la seva dissolució pot semblar una pràctica totalment eixelebrada i fora de context. Primer perquè ens trobem en un moment en que els ciutadans han deixat progressivament de creure en la política i en uns polítics que temps enrere eren generadors de somnis i de projectes engrescadors. En segon lloc, perquè després de la decadència del comunisme a nivell mundial a partir de la caiguda del mur de Berlín l'any 1989, el mot comunisme s'ha impregnat d'una connotació negativa, difícilment invertida, que el fa responsable d'un seguit de desastres històrics. Per últim, el fet que els joves de la generació dels 90, com la meva, no hagin viscut en cap cas l'existència del partit, denota un alt grau de voluntarisme a l'hora de realitzar l'exercici en qüestió.

La singularitat del PSUC, convertit en “una de les referències inevitables de la vida política catalana durant força temps”[Joan Raventós, 1999:11], fa innecessària una justificació exhaustiva del seu estudi. La Catalunya contemporània i la història dels partits polítics catalans del segle XX i, en especial durant el franquisme, no es pot analitzar sense tenir en compte el paper del PSUC. Un partit, que va esdevenir la formació més representativa de l'esquerra catalana al llarg de dues dècades (60 i 70) pel fet de contenir i a voltes empènyer, moments decisius pel futur del país. Una història, la del partit comunista català, plena d'alts i baixos, de lluites internes i externes, de decisions correctes i errònies, de contradiccions i de particularitats diverses. El PSUC és sense cap mena de dubte un dels pilars de la Catalunya que coneixem avui en dia, i un referent ineludible de l'esquerra i del progrés. Tot i la seva desaparició l'any 1987, el llegat del PSUC és innegable i el seu segell propi i plural encara es pot entreveure, actualment, en el marc polític català.

L'objectiu d'aquest treball no és reconstruir la història del PSUC. En cap cas s'ha volgut explicar de forma exhaustiva la trajectòria del partit des de la seva creació l'any 1936 fins a la seva descomposició l'any 1987. Tampoc s'ha intentat comprendre el paper que hi va jugar –i tot el que va significar– en la construcció de la societat catalana de la segona meitat del segle XX. No es tracta ni d'un treball històric, ni acadèmic, ni sociològic. Fins i tot, rebutja ser un estudi representatiu dels personatges analitzats al llarg de les pàgines; així que no es pot considerar com un recull de biografies polítiques dels dirigents entrevistats. Únicament es tracta d'un treball periodístic de memòria que

pretén evocar vivències, records i reflexions de les persones entrevistades. Rememorar qüestions pertinents al PSUC, a la vida política i social del franquisme i a la transició. En aquest sentit, el treball si que reconstrueix, de manera parcial i força inexacte, el recorregut del partit des de la seva refundació l'any 1956, a partir de la celebració del I Congrés, fins a la seva evolució cap a Iniciativa per Catalunya, l'any 1987.

La decisió d'emprendre un treball d'aquestes característiques no és casual ni fortuït. Rere l'estudi realitzat hi ha unes ambicions que l'han empès a ser executat. Es podria considerar adequat, o fins i tot oportú, fer un projecte sobre un partit polític amb tant impacte social i tan proper a la ciutadania en un moment on, precisament, aquestes qualitats es critiquen, per la seva absència, en els partits actuals. La majoria de crítiques de la situació actual comencen per les institucions. “Es miren els parlaments, els senats, els presidents, les eleccions i els grups de pressió, i s'assenyalen la manera en que tots aquests han degradat o abusat de la confiança o de l'autoritat que se'ls havia atorgat” [Judt, 2010: 139]. El PSUC va comptar durant gran part de la seva existència amb una gran militància integrada àmpliament dins el teixit social català. Un partit amb presència activa dins de la societat catalana que feia política amb i pels ciutadans. Una participació ciutadana especialment valorada durant la clandestinitat, ja que formar part d'un partit com el PSUC podia comportar conseqüències repressives extraordinàries. El creixement més gran de la militància, per tant, va ser en el moment de la seva legalització l'any 1977, quan es va passar d'11.139 afiliats al mes de març a 29.850 al novembre, un nombre que podria haver augmentat fins a 38.400 l'abril del 1978 [Botella, 1982: 436]. Abordar doncs, la mobilització que el PSUC va aconseguir, és un bon exercici per recordar les qualitats d'una pràctica política tan desprestigiada actualment i que fa quaranta o cinquanta anys enrere el PSUC va saber canalitzar. L'exemple dels comunistes catalans ens pot fer entendre que tot en la política, no és negatiu, i que en temps passats un partit polític va ser capaç d'aglutinar desenes de milers de persones per treballar per un objectiu comú.

Recordar èpoques convulses de la història d'un país és un altre exercici imprescindible per avançar i no quedar subjectes al passat. La memòria històrica, sobre els fets i les accions del franquisme a l'Estat espanyol, ha estat pràcticament nul·la. S'ha arribat a un pacte no escrit de no voler recordar quaranta anys de dictadura que van destrossar vides i famílies. En aquest sentit, fer memòria del principal partit antifrquista de Catalunya proporciona l'oportunitat de conèixer la lluita i el sacrifici de milers de ciutadans que

van batallar per enderrocar la dictadura. A més, si aquesta memòria es fa mitjançant protagonistes directes, d'aquella època, les vivències recollides són encara més precises i impactants. Cal recordar que el PSUC va fer front al règim dictatorial des del seu origen fins a la seva destrucció. La repressió va ser constant i cruel, i milers de militants la van patir de primera o segona mà. Als anys 50 i 60, els homes i les dones que entraven a militar en un partit clandestí sabien segur "que anirien a la presó, o com a mínim serien detinguts per la policia, interrogats, maltractats, potser torturats, perdrien la feina o s'haurien d'exiliar" [Cebrián, 1997: 41]. És necessari doncs, no deixar que el sacrifici i l'esforç, d'un partit i d'uns militants, caigui en l'oblit amb tanta facilitat.

Precisament per la importància del moment viscut el PSUC és, encara avui, un referent del sistema polític català. Va ser el partit hegemònic de l'antifranquisme a Catalunya i el líder natural d'un procés d'unitat política a favor de la democràcia al nostre país. La seva lluita i les seves accions van comandar la construcció de la Catalunya postfranquista, motiu pel qual és història d'aquest país. Conèixer, doncs, les particularitats i els aspectes que van propiciar que el PSUC es convertís en l'instrument indispensable de la lluita contra el règim, es perfilen indispensables per entendre la realitat política i social de la Catalunya actual. El PSUC fou, i de molt, la principal força de l'oposició antifranquista a Catalunya, "ja que els altres partits eren força reduïts i estaven molt lluny de la capacitat de direcció política i de la força organitzativa del PSUC" [Borja de Riquer, 1999: 29]. Amb un treball sobre el Partit Socialista Unificat de Catalunya, els que van viure el franquisme i van conviure amb la supremacia del partit, podran comprendre i conèixer els factors que van propiciar l'esdevenir del país. Les noves generacions, per la seva banda, podrem entendre d'on venim i el perquè del moment actual.

Finalment, recordar la història del PSUC també significa fer palès un seguit d'encerts i d'errors. Conèixer els punts forts del partit denota la importància de prendre decisions arriscades i forçosament treballades i pensades. Fer política per la gent i no per un mateix. El valor dels errors, però, segurament és el més important. En aquest sentit, el PSUC, de la mateixa manera que va ser una peça clau en la lluita contra el franquisme a Catalunya i va ajudar a reconstruir el país, també va cometre greus errades que van acabar en la seva destrucció. Es va perdre en una batalla interna pel control de la direcció que va acabar convertint-se en l'eix principal de la seva activitat i provocant en conseqüència, l'abandonament total de la seva obligació social. Ser conscient de les

males decisions que es van prendre i entendre perquè ho van ser, permet actuar racionalment i de manera pertinent. Comprendre les equivocacions comeses pel PSUC, per tant, permet a la classe política actual procedir amb diligència per tal de no tornar a repetir allò que ja va fracassar.

Aquest treball està estructurat en dues parts diferenciades. La primera i central és la que consta de les set entrevistes en profunditat a personatges concrets de la història del partit, des de la seva refundació l'any 1956 fins a la seva desaparició l'any 1987. Els entrevistats són personatges rellevants del PSUC, coneixedors directes de la trajectòria d'aquest i per tant fonts absolutament primordials per entendre la dimensió del partit. Dirigents i militants d'àmbits concrets i diferenciats, que permeten abordar la magnitud del partit des de diversos punts de vista. Són individus significatius del PSUC, tot i que els escollits podrien haver estat, perfectament, molts d'altres amb la mateixa representativitat.

Així doncs, el principal barem utilitzat a l'hora de seleccionar els personatges del treball ha estat aconseguir representar, amb la màxima cura possible, la immensa diversitat temporal, ideològica i sectorial paleses dins del partit; enquadrada evidentment en el marc que va des de l'any 1956 fins al 1987. És important destacar també que la tria pot veure's, en alguns casos, alterada per les particularitats de les persones en concret. La llunyania en el temps de l'època estudiada del partit, comporta que els protagonistes, en la majoria dels casos, voregin la jubilació i per tant, uns quants dels escollits decideixin no participar en el treball o bé per motius personals o per qüestions de salut. Per altra banda, els contactes d'un servidor i el temps d'elaboració del projecte també han pogut condicionar, a més petita escala, la predisposició a decantar-se cap una persona o una altra.

Després d'una gran selecció inicial i de valorar les diferents qüestions esmentades anteriorment, els personatges finalment escollits per formar part del treball van ser: Joan Busquet, Francesc Espinet, Paco Frutos, Agustí Prats, Rafael Ribó, Luís Romero i Eulàlia Vintró. Cada un d'ells amb les seves particularitats i les seves dimensions. Així mateix, el ventall de persones escollides representen, com també s'ha dit abans, la màxima diversitat ideològica interna del partit. Per aconseguir-ho s'ha partit dels corrents ideològics als quals van pertànyer en el moment de la crisi de l'any 1981. Els set entrevistats, per tant, simbolitzen de manera equilibrada les tres tendències que es

van enfrontar en el V Congrés del partit i que van ser batejades com *eurocomunistes*, *leninistes* i *prosoviètics*. Al mateix temps aquestes persones també pertanyen als diferents sectors del partit: universitari, intel·lectual, moviment obrer, col·legis professionals i direcció. Finalment, també s'ha intentat no deixar a l'atzar variables com l'edat, l'antiguitat en el partit i el gènere. Tot i que en aquesta última qüestió la dificultat ha estat extrema tenint en compte les dades de 1980, perquè només el 18% dels militants i el 10% dels delegats eren dones [Botella, 1980].

La segona part del projecte, més secundària però no per això menys important, consta de dues entrevistes en profunditat, a dos observadors externs al PSUC per tal d'aportar informació menys subjectiva i per tant, més imparcial. En aquest cas s'ha optat per dos perfils diferenciats però a l'hora complementaris. Per una banda, un politòleg que fos capaç d'aportar coneixements substancials del sistema polític català a la segona meitat del s.XX. Si bé deslligat emocionalment del PSUC, gran coneixedor de la història del partit comunista català, i amb capacitat per argumentar l'impacte que va tenir en la construcció del sistema de partits polítics de la Catalunya actual. D'altra banda, un historiador especialitzat en l'època franquista a Catalunya, que hagués estudiat la lluita política contra el règim i tingués un coneixement ampli del paper que va tenir-hi el PSUC. Un punt de vista històric que expliqués les raons per les que el PSUC es va convertir en el partit hegemònic de l'antifranquisme a Catalunya i que el van convertir en un protagonista innegable de la història recent del nostre país. En aquest sentit els testimonis escollits van ser en Josep Maria Vallès com a politòleg i en Pere Ysàs com a historiador. Tots dos compten amb un crèdit indiscutible i són uns experts suficientment competents i reconeguts en els seus respectius àmbits, com per satisfer, sobradament, els requisits exposats.

L'últim element metodològic emprat va ser la documentació prèvia i necessària per aconseguir uns resultats òptims. Una primera fase informativa general necessària per traçar el marc conjuntural sobre el que giraria el treball, així com els àmbits diversos per on es movia el partit, que els entrevistats havien de representar. Una tasca importantíssima ja que seria l'eix principal de tot el treball i que d'haver-se fet incorrectament hagués arrossegat tot el projecte al fracàs. Una vegada aconseguit aquest primer propòsit, la segona fase documental del treball va consistir en estudiar conscientment i individual cada un dels personatges escollits, per tal d'abordar les temàtiques en profunditat i fer les entrevistes amb coneixement de causa.

Després de tota la preparació prèvia tan d'elecció dels protagonistes com de documentació del partit i dels personatges es va procedir a realitzar les nou entrevistes que consta el treball. El primer pas va ser acotar uns ítems centrals sobre els quals girarien totes les entrevistes. Temes destacats de la història del PSUC que serien abordats en el conjunt de les nou converses. A partir d'aquest recull de punts específics es va preparar conscientment els nou qüestionaris individuals, adequant la temàtica general a les vivències i experiències de cadascun dels entrevistats. Així, cada entrevista aprofundeix més concretament en aquells aspectes que el seu protagonista és més expert o hi té una experiència vital més intensa. Les entrevistes han intentat recollir les vivències concretes de les persones escollides, però també pretenen explicar situacions diverses del PSUC, així com reflexionar i fer autocrítica de determinades decisions de la història del partit. Totes les converses van ser efectuades d'acord a l'hora i al lloc proposats pels entrevistats i van durar el temps necessari per abordar les diferents qüestions que se'ls plantejava. Les transcripcions són totalment fidels al desenvolupament de les converses, i l'escriptura final intenta plasmar, de la millor manera possible, l'ambient i les impressions de les diferents trobades.

Al llarg de les més de cent pàgines que consta aquest projecte, els nou entrevistats repassen, analitzen i reflexionen sobre una gran varietat de qüestions relacionades amb el PSUC i amb el moviment comunista català.

El treball s'inclou dins del marc temporal que va des del 1956 al 1987, dos dates que marquen clarament el protagonisme del PSUC dins de la societat i la vida política de Catalunya. Precisament el 1956 és la data cabdal en que es produeix el punt d'inflexió que va canviar l'esdevenir del partit en els posteriors 30 anys. La celebració del I Congrés del PSUC i l'adopció de la política de reconciliació nacional van significar "la superació de l'estalinisme que havia impregnat el PSUC després del procés de bolxevització que inicià Comorera i que acabà amb la seva pròpia expulsió del partit" [Caminal, 1984]. El canvi de rumb plantejava la necessitat de superar les divisions que la Guerra Civil havia causat, unint tota la població en la lluita per recuperar la democràcia i la llibertat de la nació catalana. Fruit d'aquesta política adoptada el PSUC va aconseguir inserir-se, gradualment, en tot el teixit social català per combatre el franquisme des de les escletxes que el propi règim deixava. Aquest encert del PSUC, combinat amb el fet que va ser l'única força política organitzada a l'interior del país, permeten entendre perquè va ser el partit hegemònic de l'antifranquisme a Catalunya.

Les dues grans branques que van encapçalar el partit a partir d'aquesta nova assumpció van ser el sector estudiantil i intel·lectual, i el moviment obrer. La convergència d'aquests dos àmbits socials aclaparaven una franja immensa de la societat catalana del moment. Era el que s'anomenava "les forces del treball i de la cultura". El moviment estudiantil es va enfortir substancialment a començaments dels anys 60, en un moment en que la situació econòmica del país va començar a canviar i "es va entrar en una època de reactivació econòmica que va permetre, a famílies de les classes populars, enviar els seus fills a la universitat" [Borja de Riquer i Culla, 1989: 282-283]. La nova generació, posterior a la Guerra Civil, va deixar enrere els tabús i les pors del passat i va conformar un dels pilars de l'oposició al règim, que es va fortificar amb la creació del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona (SDEUB) l'any 1966.

Paral·lelament a l'auge del sector universitari i intel·lectual, el moviment obrer a Catalunya també va començar a organitzar-se a partir dels anys 60. "L'arribada de fins a 1.655.149 immigrants entre el 1941 i el 1980, la majoria d'ells als anys 60" [Miguélez i Solé, 1987: 85], va engrandir el moviment obrer fins als límits d'arribar a substituir els catalans d'origen. Aquesta arribada massiva d'immigrants, en bona part d'Andalusia i d'Extremadura, va marcar la lluita obrera de tal manera que grans dirigents del moviment van passar a ser nouvinguts. La consolidació de la reivindicació obrera i la reafirmació de la classe treballadora va agafar una forma consistent l'any 1964 amb la creació de les Comissions Obreres (CCOO), que posteriorment encapçalarien indiscutiblement, la lluita del proletariat.

Enmig de l'oposició al règim i de la construcció d'una democràcia social, el partit també va patir greus crisis internes i ideològiques. La constant necessitat de situar-se a favor o en contra de les postures de la URSS i del Partit Comunista de la Unió Soviètica (PCUS), i la persistent voluntat de definir i redefinir l'encaix del partit en les diferents ideologies del pensament comunista mundial, van comportar enfrontaments i disputes internes en el sí del partit. Al llarg dels anys el PSUC va veure com es van produir escissions de persones i grups en desacord amb la direcció del partit, i també integracions d'altres organitzacions afins com *Bandera Roja*. La pluralitat d'ideologies i de pensament era evident en el partit. Sota la bandera comunista s'agermanaven milers de persones totalment diferents que les unia l'únic propòsit de lluitar contra el franquisme. Motiu pel qual el PSUC, durant molts anys, es va guanyar el nom de partit antifranquista.

Els problemes interns, però, no van ser conseqüència únicament de les crisis d'identitat sobre el pensament comunista i marxista. Les diferents percepcions de democràcia que es tenien dins del partit i les difícils relacions al llarg de tota la seva història amb el Partit Comunista d'Espanya (PCE) també van causar greus incidents en el PSUC. L'any 1964 el partit va patir la primera gran crisi que va acabar amb expulsions de dirigents importants i que va posar en evidència les contradiccions que existien en un partit que lluitava per recuperar la democràcia, però que escassejava dins de la seva pròpia estructura. D'altra banda, "els enfrontaments amb el PCE venien d'una llarga evolució de factors específics, com són l'origen del PSUC (va néixer de la unificació de dos partits socialistes i dos de comunistes) i l'assumpció del fet nacional català" [Cebrián, 1997: 17]. Les tensions, els acords, els desacords, les ambigüitats i les constants desconfiances entre tots dos partits van marcar la trajectòria del PSUC fins a la seva desaparició. Els diferents tarannàs entre els líders dels partits i les fortes personalitats de figures com Santiago Carrillo (secretari general del PCE) i l'Antoni Gutiérrez Díaz (secretari general del PSUC) també van propiciar les complicades relacions que van mantenir tots dos partits al llarg dels anys.

La defensa decidida del PSUC per la nació catalana manifestada públicament amb la cita "Llibertat, amnistia, estatut d'autonomia" i la seva constant reclamació de més independència política, a banda d'afavorir les tensions entre tots dos partits, també simbolitzava l'expressió catalanista del PSUC. L'aposta irrevocable des del seu naixement, l'any 36, per la reivindicació de l'autogovern català, la cultura i la llengua pròpia, van marcar al llarg de la seva història bona part de les decisions polítiques. Saber lligar estretament aquestes reivindicacions nacionals amb les socials es va convertir en un dels grans encerts estratègics del PSUC.

D'aquesta posició nacional també se'n va beneficiar la política unitària catalana de començaments dels anys 70. El PSUC va liderar en tot moment accions conjuntes amb la resta de forces catalanes que va acabar amb la constitució de l'Assemblea de Catalunya a la tardor del 1971. "La reunió i el posterior desenvolupament de l'Assemblea, fou una de les aportacions més importants de tota l'etapa de la lluita antifranquista" [Cebrián, 1997: 123]. S'havia demostrat que la legalitat democràtica existent a Catalunya assetjava amb força el règim dictatorial de l'Estat espanyol. L'Assemblea es convertiria en la major expressió de democràcia a Espanya en quaranta anys; fet pel qual lideraria, amb el PSUC com a gran mentor, la transició a Catalunya.

Les primeres eleccions democràtiques a Espanya (eleccions generals del 15 de juny del 1977) des de la II República van superar les expectatives de la direcció del PSUC i van consolidar els comunistes catalans com una de les principals forces del país. Els decebedors resultats del PCE a tot Espanya, en canvi, van desencadenar, de nou, les velles desconfiances entre tots dos partits, que van propiciar una nova crisi entre catalans i espanyols. El PCE mai va acabar de pair els mals resultats que va tenir i molt menys després de veure l'èxit del PSUC a Catalunya. Un any després les discrepàncies ideològiques van tornar a sacsejar el PSUC i el PCE. La polèmica sobre el manteniment o no del terme leninisme en les tesis dels partits va evidenciar els pensaments oposats existents, que acabarien enfrontant-se en el malaurat V Congrés del PSUC, l'any 1981.

“La difícil adaptació del PSUC a un context de crisi econòmica i d'ensorrament de les expectatives de transformació social, van alimentar creixents tensions internes fins a desembocar en una crisi que comportà la pràctica desaparició del partit” [Molinero i Ysas, 2010: 13]. Les contradiccions internes, tant polítiques com personals van esclatar en el V Congrés, i es van enfrontar dues concepcions polítiques diferents, així com frustracions i ressentiments personals acumulats al llarg del temps. Eurocomunistes, prosoviètics i leninistes es van llençar a destruir un projecte polític, que havia liderat les lluites i reivindicacions favorables a la llibertat durant dues dècades seguides. Una idea política, la del PSUC, que havia engrescat amb el pas dels anys a desenes de milers de persones, i que a causa d'un afany de poder i de control del partit va acabar esfumant-se. Una crisi que va comportar el trencament del partit i la posterior creació del Partit Comunista de Catalunya (PCC) pels seguidors del corrent prosoviètic. A partir d'aquest moment ni el PSUC ni el PCC van ser capaços de tornar a convèncer la gent i tots dos van anar perdent rellevància social i política.

Finalment el PSUC va acabar evolucionant cap a Iniciativa per Catalunya (IC). Les conseqüències de la crisi, el desmembrament del comunisme mundial i la necessitat d'explorar noves formes de fer política, van empènyer la direcció a prendre aquesta decisió. Un canvi que no tothom va creure necessari i que per enèsima vegada va convertir-se en un fet polèmic. Tot i que les sigles del PSUC van acabar desapareixent, l'esperit polític del Partit Socialista Unificat de Catalunya va mantenir-se a IC. Lentament, però, la nova formació va anar obrint-se cap a noves estratègies polítiques deixant enrere les d'un PSUC ja anacrònic.

Abans d'acabar, caldria mencionar, també, un dels aspectes importants que va ajudar a conformar el PSUC en el partit que va arribar a ser. La revista *Treball*, l'òrgan oficial del partit i l'única publicació que va aparèixer en català –amb alguns alt i baixos les dues primers dècades– durant tot el franquisme. Una publicació popular, adreçada a un públic informat, polititzat i clarament d'esquerrres. *Treball* va subsistir al llarg dels anys fins i tot durant la dècada dels 60, quan va haver-se d'editar des de l'exili i pràcticament sense recursos. La seva tornada a Catalunya a principis dels anys 70, però, va fortificar el periòdic i va permetre que “l'any 1975 se'n distribueixin fins a 17.000 exemplars” [Busquet, 2004: 53]. Actualment, *Treball* continua sent la revista oficial d'ICV.

El treball que es mostra a continuació tracta sobre totes aquestes qüestions i moltes més. Ho fa d'una manera passatgera, sense abordar-les molt directament ni amb el rigor que faria falta per tal de fer-ne un estudi exhaustiu. Com ja s'ha dit, aquest projecte no vol reconstruir ni aprofundir en la història del PSUC i per tant, no s'ha fet des d'aquesta perspectiva. Les vivències i les reflexions dels entrevistats, però, poden ajudar a tots aquells que desitgin estudiar les profunditats del PSUC per tal de treure'n conclusions més concretes i encertades.

Primera part

La veu dels protagonistes

Joan Busquet, un demòcrata convençut

Director de Treball durant la transició i membre del comitè central del PSUC

En Joan Busquet viu al carrer Septimània de Barcelona, molt a la vora de la transitada plaça Lesseps. De fet, des del finestral de la sala d'estar del seu domicili es poden veure els vehicles com entren hi surten sense parar del túnel soterrat que hi ha a la plaça. Un indret freqüentat especialment pels milions de turistes que visiten cada any la capital catalana i que s'acosten a passejar pel popular Parc Güell. Precisament, durant el trajecte d'anada amb l'autobús he pogut apreciar riuades de visitants estrangers que es dirigien foragitats cap al famós parc modernista. Abans d'aquest detall suculent, però, els meus pensaments els tenia concentrats en la figura d'en Joan Busquet, amb qui tinc moltes ganes de parlar. És un entrevistat diferent de la resta. Coneixedor d'un aspecte concret de la història del PSUC, i del que n'espero grans explicacions. Militant del PSUC des de finals dels anys 60 i membre del Comitè Central des del III Congrés, en Joan Busquet destaca per sobre de tot, per ser el director de *Treball* entre el 1974 i el 1981.

Treball va ser l'única publicació que va aparèixer regularment en català, tot i que amb alguns alt i baixos durant el franquisme. Va ser el diari oficial del PSUC des de la seva creació l'any 1936, i a dia d'avui es manté com a revista formal d'ICV. Un òrgan central del partit comunista català, clandestí, evidentment, però amb una càrrega simbòlica extraordinària. *Treball* representava en cada número l'entusiasme dels militants *psuqueros* i servia per esperonar la lluita reivindicativa amb saba fresca i dosis d'optimisme. El seu contingut reflectia la situació del PSUC en moments determinats, constituint-se com el cronista més fidedigne de la història del partit. A més, *Treball* posseïa la destacada qualitat de sobrepassar els límits del partit per transformar-lo en un altaveu fonamental de bona part de les classes populars catalanes. Uns valors que en paraules d'en Joan Busquet, el convertien en quelcom més que una simple publicació de partit: “*De la mateixa manera que el Barça és més que un club, el PSUC era més que un partit. I Treball, encara que no era un diari, representava més que un diari de partit*”.

Tot i que es considera demòcrata i no comunista, la relació entre en Joan Busquet i el PSUC no es va originar en el seu nomenament com a director de Treball l'any 1974, sinó que es remunta uns quants anys enrere durant la seva etapa a la universitat. Va

entrar en contacte amb gent del PSUC l'any 1966 arran de la seva participació en la creació del SDEUB (Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona), que en va ser sotsdelegat primer i delegat després de la Facultat de Dret. En conseqüència, ràpidament es va incorporar al comitè d'estudiants del PSUC i posteriorment, a causa de la seva expulsió de la universitat, al comitè local de Terrassa, ciutat on militava. Representant del sector cultural i intel·lectual a la ciutat, va ser elegit responsable polític del PSUC a la població vallesana, fet que el va catapultar immediatament a ser escollit membre del comitè central com a delegat d'una de les organitzacions més importants del PSUC. *“I en el següent Congrés em van elegir director de Treball. Suposo que la meva condició de periodista i l'experiència d'haver treballat al diari de Terrassa també hi van ajudar”*. La tasca fonamental d'en Joan Busquet com a director de Treball era convertir la revista en un òrgan democràtic i per tant aconseguir que deixés de ser clandestí. Era una època que el PSUC impulsava la sortida a la llibertat com a objectiu principal, encara que el partit continués sent il·legal.

Quan vaig incorporar-me a Treball em vaig trobar un setmanari fet amb una cura extraordinària, però que havia de fer un salt endavant d'acord amb aquesta idea de sortida a la llibertat. Havíem de fer com si fóssim legals. Treure Treball al carrer, vendre'l. De fet, en aquesta etapa, es va fer un esforç molt considerable per convertir Treball en un òrgan d'expressió normalitzat.

Això vol dir que abans no ho era?

El que passava és que a Treball no solament i col·laboraven militants del PSUC o gent propera al partit. Hi havia gent demòcrata, en general. Fins i tot gent de CiU. Treball pretenia ser un òrgan d'expressió obert. I els conflictes interns que jo tenia amb una part de gent del PSUC eren justament aquests, que el volíem convertir en un òrgan d'expressió que anava més enllà del PSUC. Miràvem de fer un setmanari periodístic en una etapa que hi havia moltes dificultats per explicar el que passava. Sobretot, des del punt de vista cultural i ideològic, Treball era un periòdic del PSUC i al mateix temps obert a gent d'opinions diverses.

Estava mal vist que Treball donés veu a gent que no era del partit?

Hi havia bastants militants del PSUC que es molestaven força en veure determinades firmes a Treball de gent que no era del PSUC o de gent amb idees i comportaments

molt poc propers al partit. El cas és que tenien coses a dir i per a mi era més important oferir-los l'oportunitat d'expressar-les, que no pas vetar-los.

Dins del PSUC existia el debat sobre si Treball havia de ser una publicació oberta a l'exterior o en canvi, havia de ser una revista pel consum intern del partit?

Sí. Hi havia aquestes dues línies. La dels que consideràvem que Treball havia de ser un òrgan d'expressió normal en un país que tendia a la normalitat. D'esquerres, evidentment, i demòcrata, profundament demòcrata, però no sectari. Després existia la gent que considerava que havia de ser un òrgan intern d'expressió i de veu dels militants. En el moment que la premsa es va liberalitzar i van començar a constituir-se grans grups de comunicació, un òrgan d'expressió d'un partit deixava de tenir sentit. Era evident que, quan Treball es normalitzés, havia de tenir una altra funció.

Per tant, el que buscaves era reconvertir Treball en una publicació molt més plural del que podia ser una diari de partit?

Havia de ser un periòdic més valoratiu i menys informatiu. No tenia sentit que repetís les coses que deia Mundo Diario. El paper fonamental de Treball era el valor que tenia com a organitzador. Treball et vinculava d'alguna manera a l'esquerra del PSUC. Era gairebé un element d'identitat. Aquest era el seu valor principal, més que no pas la seva capacitat d'informació, que era molt petita. Bàsicament difonia les reflexions polítiques que feia el partit.

Per tal d'escenificar el que està explicant, en Joan Busquet s'aixeca del sofà on està assegut i després de trastejar una estona pel despatx, retorna amb un parell d'àlbums plens d'exemplars de *Treball* de l'època de la transició. A mesura que passa les pàgines em va comentant les particularitats d'un pamflet que va dirigir durant 7 anys. M'explica que la seva composició i els seus continguts eren molt semblants a les publicacions tradicionals. Endevino veure-hi seccions d'internacional, de política, d'economia, fins i tot d'esports o cartes al director. Exactament com un periòdic actual, amb el paper d'un diari habitual. Recorda els col·laboradors que hi escrivien i s'exalta al llegir noms que li havien caigut en l'oblit. Alguns de comprensibles: Solé-Tura, Vázquez Montalbán. Gregorio López Raimundo, Santiago Carrillo, Alfons Comin, Francesc Vallverdú, etc. I d'altres més inesperats: Milagros Pérez Oliva, Enric Juliana, Guinovart, Pere Quart, Pere Calders o fins i tot Salvador Espriu, de qui en guarda un gran record: "*L'Espriu escrivia en targetes de visita: Salvador Espriu advocat. Si escrivia un text llarg*

t'enviava tres o quatre targetes escrites en lletra majúscula molt petita. Cada vegada que li demanàvem alguna cosa i li publicàvem ens ho agraïa moltíssim". Tinc la sensació que entre article i article de cada exemplar i, fins i tot, en cada lletra d'aquells vells diaris de partit, en Joan Busquet hi troba una bocí del seu passat. Orgullós d'una feina feta durant anys i sabedor de la importància del seu llegat.

Durant els seus interromputs 75 anys d'història, Treball s'ha publicat íntegrament en català. És el valor més important de la revista?

Indubtablement. No hi ha cap publicació més que s'hagi editat, no diré des de l'any 1939 perquè durant un temps no es va publicar, sempre en català. I això té un mèrit extraordinari, perquè no hi havia res més en català. Encara que durant molts anys es va fer a fora, mantenia la informació i la sensibilitat d'aquí. I amb textos escrits des d'aquí.

M'explica, en Joan Busquet, que fins a finals dels anys 60 no es va començar a imprimir a Catalunya, i que per raons de seguretat, ni tan sols ell coneixia el lloc on es feia: "Només el coneixia una persona, la que s'encarregava de la relació entre el director de Treball, en aquest cas jo, i el que l'imprimia. Era l'única manera de ser previnguts. No sabies qui era el teu contacte". A banda de Treball, en Joan Busquet també vol emfatitzar la importància i el valor que tenien tot un seguit de publicacions d'esquerres relacionades amb el partit: "Triunfo" tenia un valor extraordinari perquè era una revista legal que informava sobre el que no podien informar altres publicacions des d'una òptica clarament d'esquerres". Però també hi havia revistes que no estaven a l'òrbita del PSUC, ni dels comunistes, ni tan sols de l'esquerra, com *Cuadernos para el Dialogo*. Totes elles van ser molt importants per mobilitzar determinats sectors lliberals i demòcrates: "Totes aquestes publicacions, fins i tot algunes vinculades amb l'església com *Serra d'Or*, van jugar un paper cabdal en aquesta època".

En Joan Busquet em rep a casa seva. Ens acomodem al menjador: una sala ampla, gran, de forma rectangular i d'un blanc predominant que em recorda vagament la consulta d'un metge. Una estança recoberta de prestatgeries plenes de llibres. Tots als seu lloc, ben ordenats, seguint una lògica estructural. De fet, no és l'únic que està ben col·locat en aquell compartiment. L'harmonia flota al nostra voltant. I ben aviat me n'adonaré que no és casualitat. En la decoració de la casa s'hi percep les mateixes qualitats que descobreixo a en Joan Busquet. Parla pausadament, sense presses, calculant en tot moment quina és la millor manera de dir les coses. Desprèn una perspicàcia analítica

extraordinària. Té explicacions per totes les qüestions, judicis argumentats teòricament que donen pas a la raó. Quan parla de fets i vivències del PSUC ho fa amb un sentit crític devastador, capgirant l'aparent superficialitat dels successos per dotar-los del contingut teòric adequat. Repasso la trajectòria d'en Joan Busquet dins del PSUC i no puc evitar pensar que, segurament per això, va ser un dels dirigents més discutits del partit. Ell mateix em reconeix que va ser un dels membres del comitè central que va tenir menys vots al V Congrés perquè *“defensava que Treball fos un òrgan d'expressió obert”*.

Una vot de càstig que ja havia patit tres anys abans, l'any 1978, producte del seu suport a la supressió del terme leninisme de les tesis del partit. Una confrontació existent dins del PCE i del PSUC que ja deixava entreveure les posicions contràries entre diversos sectors del partit: *“Va ser la primera vegada que va sonar la campana de manera ostentosa. Va haver-hi massa errors”*. Uns desencerts que van convertir una paraula en un element simbòlic i amb una càrrega ideològica extraordinària.

Per exemple que Santiago Carrillo anunciés des dels Estats Units que el PCE renunciava al leninisme. Aquestes coses no es poden fer fora del país sense un debat previ en els òrgans de direcció del partit. Aquest fet va provocar un mal estar intern notable. Al PSUC, discutir si renunciàvem o no al leninisme ens va portar molts mesos de debat intern.

Tanta rellevància tenia la permanència o no del leninisme en les tesis dels partits com per provocar un enfrontament tan important?

No ho sé. No calia dir si renunciàvem o no al leninisme. És a dir, ens podíem definir més per les qüestions que hi estàvem a favor que no pas per les que renunciàvem. L'afirmació democràtica tenia més valor i més pes que l'afirmació contrària i l'herència que havíem rebut. Ens era més útil proclamar-nos demòcrates i mostrar-nos-hi que proclamar-nos contraris al leninisme.

Tot i així, l'actitud d'uns i d'altres va evidenciar la necessitat de definir-se en un sentit o en un altre.

És que darrera del mot s'hi amagava la lluita entre els partidaris d'un socialisme democràtic que deien que no hi ha socialisme sense democràcia, i els que deien que la democràcia era un accident de la història i que l'important era la transformació

socialista de la societat. En el fons de l'etiqueta de leninisme sí o leninisme no hi havia aquest conflicte.

Per tant, darrera d'aquest conflicte hi havia el debat sobre democràcia o comunisme?

Sí, és clar. Les paraules amaguen sempre intencions. Necessitàvem d'alguna manera lliurar-nos d'una llosa molt pesada que no ens permetia connectar amb sectors molt amplis de la societat. No estàvem d'acord amb el sistema soviètic. Era una dictadura. El que era important era defensar la democràcia i explicar quin era el nostre projecte: una societat socialista amb democràcia. Ser capaços d'entendre que la gent preferia altres partits polítics que no pas el PSUC i el PCE. Això era molt difícil de pair per determinats sectors.

Un debat que es va tornar a produir en el V Congrés però amb el terme eurocomunisme. Suprimir-lo era qüestionar tot allò que havia fet el PSUC fins aleshores o tan sols era l'evolució del partit cap al corrent ideològic de la majoria?

Es va tirar enrere. La supressió de l'eurocomunisme també era un debat nominal. Eurocomunisme volia dir un altre tipus de socialisme, diferent del socialisme real dels països de l'est. Volia dir socialisme és democràcia. La democràcia no és solament la possibilitat de votar, d'afiliar-se a partits, de reunir-se, etc. Democràcia vol dir que la gent tingui uns drets socials bàsics, poder viure bé, tenir un habitatge digne, accés a l'assistència sanitària, a l'educació, etc. Això també és democràcia. L'eurocomunisme volia dir això.

No acceptar l'eurocomunisme volia dir tornar enrere?

Els prosoviètics tenien por que amb la democràcia se'ls escapés de les mans la possibilitat d'un règim social que satisfés les necessitats dels treballadors. Partien de la consideració que la societat no havia canviat tant. El cas és que el vell proletariat ja no existia als anys 70 i aquest pas enrere significava ignorar tots els canvis que s'havien produït a la societat. En el fons, als que no proveníem de les fàbriques ens veien com a petits burgesos intel·lectuals reformistes.

I notàveu aquest ressentiment?

Sí. No, no era ben bé ressentiment, era una certa prevenció. A l'època del franquisme no es notava per això. Érem benvinguts. Era una aportació que enriquia el partit.

Però un cop en democràcia tots els mals es van evidenciar?

Exacte. Els vells fantasmes van anar apareixent. Això de pactar amb els socialistes, de fer concessions quan negociàvem la Constitució o els Pactes de la Moncloa, ho van viure molt malament. És que hi havia una situació molt complexa. La dreta franquista no podia continuar manant com manava, i l'esquerra no tenia prou força per canviar les coses i provocar una ruptura. Avui gairebé tothom abomina de la transició, però aquesta va ser el resultat d'una situació on cap de les dues grans forces, els demòcrates i els antidemòcrates, tenien prou força per imposar-se.

L'any 1981 en Joan Busquet va abandonar la direcció de Treball. La derrota del sector eurocomunista al V Congrés va portar a diversos dirigents d'aquest corrent ideològic a deixar el partit per voluntat pròpia: “Ningú ens va fer fora. Vam deixar-ho córrer perquè no ens sentíem identificats amb el PSUC. Ja no era el nostre partit, ens l'havien canviat”. El desengany que va comportar el trencament del PSUC va suposar un cop molt fort per a molta gent. Cal entendre que en aquella època la identitat de les persones no venia donada per la seva condició professional, ja que a moltes persones quan se'ls preguntava que eren deien: “Jo sóc del PSUC”. Tenia sentit perquè el partit encarnava la lluita contra el franquisme i això comportava riscos terribles com la presó, les tortures i en casos molt extrems la mort. I tot això, com explica en Joan Busquet, només es podia suportar amb una implicació íntima molt forta: “I si tu has dedicat la part més important de la teva vida adulta a un projecte determinat, el PSUC, i creus en aquest projecte, i de cop i volta veus que se'n va en orris, doncs et quedes molt despullat”. Era, doncs, totalment comprensible la decisió dels eurocomunistes de no voler tenir res a veure amb el nou partit que havia sorgit del V Congrés comandat pels prosoviètics i els leninistes.

Tot i així, els perdedors vam ser elegits membres del comitè central, però no vam voler assolir cap responsabilitat. Jo no volia que el meu secretari general fos el Paco Frutos. No tenia res a veure amb ell des d'un punt de vista ideològic i polític. El congrés el van guanyar els prosoviètics, però com que no eren majoria i necessitaven el suport dels leninistes, els hi van donar la direcció del partit.

Uns leninistes que després us van donar suport a vosaltres per recuperar el partit.

És clar. És que allò no s'aguantava per enlloc. En algunes agrupacions del PSUC abans del V Congrés no es repartia Treball. Per exemple l'òrgan oficial del comitè del

Vallès Occidental era la revista Tiempos Nuevos; una edició espanyola d'un òrgan del PCUS.

Això ho sabia la direcció del partit?

Si, naturalment que ho sabia. I tant que ho sabia...

I no es van prendre mesures?

Doncs... No era tant fàcil. Sobretot perquè el que no es podia fer era respondre, amb els mateixos criteris que els prosoviètics haguessin respost, si els eurocomunistes ens haguéssim inventat una publicació aliena al partit. Aquí va jugar un paper molt important el Guti. El Guti era un demòcrata. Un autèntic demòcrata. Jo recordo haver tingut una discussió molt forta amb ell, poc abans del congrés, perquè li deia que perdriem sinó preniem mesures més estrictes. I ell em deia que el PSUC era un partit democràtic. I fos com fos hi havia d'haver democràcia interna dins del partit.

Va preferir perdre el V Congrés abans de traïr el seu esperit democràtic?

Donar exemple de conviccions profundament democràtiques més que no pas adoptar mesures disciplinàries contra els que estaven fent un treball fraccional. Van arribar organitzats al congrés. Sabien exactament què havien de fer, com ho havien de dir i qui ho havia de dir. I nosaltres no hi vam arribar organitzats. Sabiem que el podien guanyar, però el Guti va preferir ser coherent amb els principis democràtics fins al final.

El Guti era l'únic que tenia esperances que durant el congrés s'acostessin postures i tot s'acabés arreglant?

El Guti tenia moltes esperances de solucionar-ho. I alguns altres dirigents també, el Ramon Espasa per exemple. Jo, en canvi, estava convençut que perdriem perquè m'adonava de la força que tenien els prosoviètics. Ells dominaven la secretaria d'organització i tenien a les seves mans l'estructura del partit.

Es va equivocar el PSUC en voler homogeneïtzar una realitat tan plural com la que representava?

Al PSUC hi havia desenes de milers de militants. No podies funcionar com una secta. El Guti tenia raó amb això. Encara que perdéssim el congrés hàviem de discutir, hàviem de fer la batalla ideològica. Segurament no la vam fer com tocava. A més a més hàviem de batallar amb els altres partits. No es tractava de lluitar únicament

contra el franquisme. Havíem de sortir al carrer, fer propostes, mobilitzar la gent, lluitar contra els intents d'absorció del PCE. Concentrar-se en la batalla interna no tenia sentit. S'havia de dur a terme aquesta batalla, però els partits que fan de la gestió interna l'eix principal de la seva activitat acaben morint d'inanició. Els partits tenen sentit en la mesura que estan vius, i estan vius quan estan connectats amb la societat.

En Joan Busquet té un aire sagaç, de persona tremendament racional. És més aviat prim i d'estatura mitjana. De faccions austeres, sense arrugues, com si el pas dels anys no l'afectessin. Du el cabell curt, estirat, la meitat tirat cap endavant i l'altra pentinat cap enrere. Les ulleres li empetiteixen els ulls i li amaguen unes celles perfectament perfilades. Quan parla ho fa amb posat seriós i reflexiu. Amb calma i sense presses. La veu la té prima i gastada. Tinc la sensació que la cuida, com si estigués extenuat de tan fer-la servir. És difícil endevinar les seves emocions. No exhibeix gaires mostres d'alegria, però tampoc presenta símptomes d'ensopiment. Fa la impressió que tot allò que parlem és com si ja no anés amb ell. Fins i tot, quan parla del malaurat V Congrés i de la crisi del PSUC ho fa fredament i asserenat.

Un V Congrés del qual el partit, tot i haver-ho intentat, ja no es va poder recuperar. El xoc havia estat massa fort. La lluita interna havia fet massa mal i el PSUC va acabar desapareixent. Per a en Joan Busquet, però, un final totalment condicionat i que si s'hagués volgut s'hauria pogut evitar: *“El PSUC hagués pogut continuar. De fet hi ha el PSUC-viu. De manera no hi havia cap necessitat de renunciar a les sigles del PSUC”*.

Va ser un error doncs, la creació d'Iniciativa per Catalunya?

Sí, va ser una error d'en Ribó. Un error greu perquè la història no es desfà canviant de nom. La història perviu, està aquí. Es pot canviar el nom d'una cosa, però aquesta no necessàriament canvia per tenir un altre nom. Aquesta idea segons la qual el llenguatge canvia la realitat no té cap base científica. És la realitat la que canvia el llenguatge. Probablement el PSUC, en la situació actual, hagués acabat fusionant-se amb altres moviments i probablement no s'hauria conservat el nom. Però seria la realitat que hauria portat a tot aquest canvi. El PSUC hagués pogut continuar.

Per què creus que en Ribó va decidir acabar amb el PSUC i encetar una nova etapa?

Sobretot per treure la connotació comunista que tenia el PSUC. Però això va portar la desaparició de l'esquerra no socialdemòcrata. Va ser un error històric del Ribó. L'important, però, no són els errors propis sinó les circumstàncies objectives. Llavors l'única alternativa possible i coherent des de l'esquerra era el PSOE. I Això va fer que el PSUC desapareixes pràcticament com alternativa. Va deixar de ser una referència per molta gent d'esquerres. És a dir, la crisi del PSUC és el resultat d'aquesta situació, més que de la situació interna.

Hi simpatitzes tu, amb ICV?

Hi pago la quota. Alguna vegada vaig a enganxar cartells, però... [riu]. En el meu cas és per una cosa més personal. No soc partidari de la independència. Em sembla que l'independentisme és un error. Pot ser una catàstrofe per a la gent de Catalunya. I aquesta ambigüitat d'ICV em molesta perquè m'obliga a discutir amb alguns amics i militants, i no m'agrada. Prefereixo sumar que no pas restar.

Després de deixar el partit i la direcció de Treball, en Joan Busquet va fitxar com a cap de premsa de la Diputació de Barcelona, posteriorment per la delegació del Govern a Catalunya i finalment pel Periódico. El periodisme va ser el seu refugi després del daltabaix sofert al PSUC. Una professió que hi havia arribat una mica per casualitat: a causa de les dues expulsions que havia patit a la universitat. Fer de periodista li havia servit als anys 60 i 70 per amagar la seva condició de militant del PSUC. Li permetia fer política emparat pel carnet de col·legiat: "Vaig aprofitar-ho per poder sobreviure i guanyar-me la vida. Em permetia emmascarar la meua identitat clandestina. Després em va anar interessant, lògicament". Quinze anys més tard, el periodisme li serviria per fugir de la política i construir al seu voltant una nova etapa de la seva vida.

Pràcticament passades dues hores d'entrevista en Joan Busquet em recorda que se n'ha d'anar i que haurem de plegar. Miro per la finestra i veig els fanals dels carrers encesos i els cotxes amb les llums obertes. S'ha fet fosc i no me n'he adonat. No puc deixar de considerar-ho un bon senyal. L'entrevista ha anat bé.

Francesc Espinet, al servei de la cultura i la raó

Historiador i membre de la cúpula del sector intel·lectual del PSUC

La primera trobada amb en Francesc Espinet (Barcelona, 1937) la tinc a Canaletes. Em sorprèn que em proposi quedar en un indret que per a mi només té una connotació possible: Barça. Durant la conversa li confesso que m'ha sobtat que em cités justament allà. Ell em respon que és una vella costum ja que Canaletes, em diu, és un lloc conegut per tothom. M'apunto preguntar-li si és del Barça, al final però, entre una cosa i l'altra me n'oblido i em quedo amb el dubte. No obstant, quan ens acomiadem acordem que la segona reunió tindrà lloc a la plaça d'Alfons X el Savi, a mig camí entre casa seva i casa meva. Aquest primer encontre bàsicament m'ha servit per acabar de confeccionar les línies mestres del meu treball, deixant l'entrevista de personalitat per a la trobada de més endavant.

La relació d'en Francesc Espinet amb el PSUC és breu però intensa. Una història d'amor i d'odi que comença a finals dels anys 50 a la universitat, i que acaba, 10 anys més tard, després d'una llarga desafecció mútua. Un període en que el partit va créixer com l'escuma i es va expandir com una taca d'oli per tot el teixit social català. El canvi de rumb en la política comunista espanyola i catalana, que va deixar enrere els antics estigmes stalinistes de culte a la personalitat i de totalitarisme, va propiciar l'obertura del comunisme a la societat en tot el país. Un canvi tàctic procedent de la política de reconciliació nacional adoptada pel partit en el I Congrés, l'any 1956, i que va tenir com a pals de paller la reivindicació obrera i el moviment estudiantil i d'intel·lectuals. Precisament a partir de l'amistat forjada a les aules amb l'Anna Sallés i un encara desconegut Manolo Vázquez Montalban, en Francesc Espinet va contactar amb el PSUC el curs 58-59. Després d'un previ pas pel Front d'Alliberament Popular (FLP) va ingressar a la formació comunista catalana.

L'Anna Sallés es pot dir que ha estat del partit tota la seva vida. El Manolo, però, hem de tenir en compte que en aquells moments, anys 58-59, encara no era del PSUC. Era un dels fundadors del FLP, on jo vaig estar-hi 2 o 3 mesos. Tot i així, de seguida els dos ho vam deixar i vam entrar al PSUC"

Quin ambient hi havia a la Universitat en aquells moments?

La politització cada vegada era més gran. Tot i que va trigar bastant a fundar-se oficialment el SDEUB (Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de

Barcelona), ja existia un sindicat clandestí que funcionava, la NEU (Nous Estudiants Universitaris). Les Assemblees d'estudiants eren constants. A partir de l'any 58 la universitat es va convertir en una universitat antifranquista activa.

Què va provocar que aquesta politització aparegués en aquell moment?

Que hi havia una dictadura. Arreu del món, els universitaris sempre han estat i estan al front de qualsevol moviment de tipus polític i reivindicatiu contra una dictadura. El que va passar és que això va costar molt que funcionés a l'Estat espanyol perquè hi havia molt pocs universitaris. En el moment que la universitat va començar a massificar-se i a deixar de ser un ens elitista i raríssim, va ser tot molt més fàcil.

La generació que va entrar a la universitat a finals dels anys 50 era posterior a la Guerra Civil i per tant no arrossegava les ferides que aquesta va deixar. Era necessari que es produís un canvi generacional per poder iniciar aquest moviment reivindicatiu?

És possible. Aquella gent havíem nascut durant la Guerra Civil, just abans o just després. Per tant no sabíem res de la guerra. A casa ens havien explicat històries, però la joventut el que fa es trencar amb casa. Per tant, el que ens havien explicat de la Guerra Civil se'ns en fotia. No ens podien utilitzar com espantalls. De cap de les maneres. Era una història que no l'havíem viscuda.

El PSUC monopolitzava pràcticament el moviment i les reivindicacions a la universitat. Tot i així, hi havia gent que es negava a formar-ne part i que li tenia ressentiment. Pecava el PSUC de voler acaparar-ho tot?

Era lògic perquè, efectivament, el partit era hegemònic dins d'aquest moviment. No hi havia ningú més, cap partit antifranquista amb força en aquell moment. Tot i així, la meua impressió i el meu comportament era de no monopolitzar. És clar que hi érem i que volíem fer arribar les nostres maneres, però intentant no ser hegemònics des d'un punt de vista exclusiu.

Per tant, vosaltres mateixos us frenàveu per evitar aquesta homogeneïtzació?

Sí. Jo ho tinc claríssim. Hi havia una actitud de dir: "Això no pot ser". No es tractava que la gent fos comunista, sinó que fos antifranquista i lliure. Si després n'hi havia uns quants que volien ser comunistes, perfecte. El que importava no era agafar gent i fotre-la al galliner sinó convèncer-la perquè actués en la mesura de les seves capacitats i

possibilitats contra el sistema. Per tant, proselitisme en el terreny intel·lectual poc. Ara bé, en el sector estudiantil era més normal, ja que era gent més jove i que es volia menjar el món.

En Francesc Espinet va ser membre del sector intel·lectual durant pràcticament tota la seva estada al PSUC. Tot i connectar amb el partit a través del moviment de la universitat, en Francesc no considera la seva experiència prou important com per poder-ne parlar amb exactitud. Dels intel·lectuals, en canvi, en parla amb coneixement de causa i molt positivament, puntualitzant-ne ràpidament la seva independència de la resta de seccions, en especial del moviment obrer: *“Jo vaig ser membre de la cúpula dels intel·lectuals durant anys. No dels estudiants. I no recordo haver tingut mai cap contacte directe, indirecte sí, amb el sector obrer”*. Les relacions entre les diferents branques del PSUC eren pràcticament inexistents. No tenia sentit que existís cap connexió orgànica entre els principals eixos del partit perquè en el moment que n’enganxessin un se n’aniria tot a prendre pel sac: *“El que hi havia era tot el contrari. Tallafocs.”*

Però com sempre, de l’excepció se’n fa la norma. I és que, com molt bé reconeix el propi Francesc Espinet, efectivament sí que hi havia una petita relació entre la cúpula intel·lectual i el moviment obrer. Es van crear diferents plataformes culturals que s’expressaven directament en el sector obrer i cívic. Organitzacions antifranquistes que molt sovint estaven directament influïdes o dirigides pel partit: *“Per exemple en Raimon, es dedicava a cantar a grans centres culturals del país. O el Gil Vicente, el grup teatral del que jo en formava part i que tenia la particularitat de ser bilingüe”*. Un element, aquest últim, que segons en Francesc Espinet era molt valorat, tant pel partit com per ells mateixos i que representava perfectament la reivindicació nacional catalana que encarnava el PSUC des del seu naixement.

La funció de grups teatrals com aquest era fer conèixer el partit i les seves reivindicacions?

Era fer cultura. Fer teatre progressista, de gran envergadura davant d’un públic popular. El que preteníem era anar a fer teatre als barris, a les agrupacions populars dels pobles, etc. Un teatre que tingués un contingut progressista i culturalment antifranquista.

El PSUC impulsava aquestes plataformes culturals?

Sí que ho impulsava. Però a vegades pensem amb el partit com una mena de direcció maquiavèl·lica. I no era així. Nosaltres ens plantejàvem la nostra actuació globalment. A l'hora que érem membres de la cèl·lula d'intel·lectuals del partit també érem unes persones que fèiem teatre. Nosaltres anàvem a fer teatre i en cap moment se'ns acudia que així fitxaríem gent pel partit. No anàvem a fer proselitisme, anàvem a culturitzar en un sentit progressista. Buscàvem el públic que podria entendre allò que explicàvem i ja està. I a més, ens ho passàvem pipa.

Tot i que desvincules aquestes plataformes del partit, molts dels que en formàveu part també éreu del PSUC. Per tant, és evident que hi havia relació.

Sí. Però a dins d'aquest grup de teatre hi havia gent del partit i gent que no ho era. I la nostra voluntat no era influir la gent per entrar al partit. En absolut. Et posaré l'exemple del Fabià Puigserver, que era un fill d'exiliats, nascut a Polònia i que als 18 anys va tornar a Catalunya i va voler entrar al PSUC. Ell era homosexual i estava acollonit perquè a dins del partit hi havia una tendència absolutament en contra dels gais.

A dins del PSUC?

A dins del partit comunista. I clarament. Ell va venir a veure'm i m'ho va explicar perquè sabia que jo era de la direcció dels intel·lectuals. Li vaig dir que estigués tranquil, que no passava res. Sí que hi havia gent contrària als homosexuals, però ni de bon tros tots ho érem. Per tant li vaig dir que no es preocupés, que no calia que ho proclamés però que fes el que volgués, que estava dins del partit.

Com podia ser que un partit com el PSUC, amb els valors que representava, estigués en contra del gais?

El partit tenia una raó que era relativament comprensible. Els homosexuals eren perseguits i si a dins del partit hi havia molts homosexuals, el partit, per aquesta raó, corria el perill de ser perseguit.

Un argument força hipòcrita.

Sí. Això és cert. El que passava però, és que amb aquesta excusa hi havia una persecució interior del partit contra els homosexuals. Fixa't que no hi havia cap visió teòrica contra els gais. Hi havia gent amb una actitud contrària a l'homosexualitat i gent com jo que mostràvem una actitud totalment contrària a aquestes posicions.

La massiva implantació del PSUC al llarg de tot el teixit social català va comportar que molta gent, d'una manera o altra, estigués en contacte amb el partit. Les associacions de veïns, els col·legis professionals, la universitat, el moviment obrer o les ja anomenades plataformes culturals aclaparaven de manera transversal la societat catalana. La gent descobria en el PSUC l'instrument adequat per lluitar a un nivell de compromís diferent per una anhelada llibertat: *“L'activitat del partit era molt gran i polifacètica. De tal manera que cadascú podia trobar el seu àmbit. Entraves allà, t'hi podies moure tranquil·lament i ser bastant lliure”*. Aquesta presència constant del partit en la vida de les persones, segons en Francesc Espinet, no es devia a la necessitat de construir un projecte de vida democràtic en torn d'un partit com el PSUC: *“Jo crec que passava just el contrari. Vivíem en una dictadura i per tant el que més apressava a tothom era voler llibertat. Per tant, això d'un projecte de vida centrat en el partit significava sortir del foc per caure a les brases”*. La gent no volia estar sotmesa a res, i per tant, tampoc al partit. Aquest es presentava com una forma tangible de carregar-se la dictadura, però no d'integrar la vida de les persones en un tot global. I més tenint en compte la porció de perill que arrossegava el partit pel fet de ser clandestí.

La lluita social i la reivindicació política podien comportar conseqüències repressives. La gent era conscient del perill que suposava afiliar-se a un partit com el PSUC?

Que ens tanquessin a la presó i ens caigués una condemna de 20 anys? És clar que sí. Ho sabíem perfectament. I a més passava.

Teníeu la sensació d'estar hipotecant-vos la vida?

Teníem la sensació totalment oposada. Que era un sistema per aconseguir una vida millor. No per fotre'ns la vida. Era la manera d'aconseguir no estar hipotecats pel franquisme. És clar que teníem por que ens tanquessin a la presó, però el joc s'ho valia. El que hi havia sobre la taula per guanyar era la llibertat. Però, efectivament, en aquest joc va haver-hi gent que la va palmar. Jo en una ocasió vaig estar-ne a punt.

Que et va passar?

Va ser al desembre del 62, en la caiguda del Pere Ardiaca i del Guti. El Pere Ardiaca feia quatre o cinc mesos que vivia clandestinament a casa meva. Havia fotut el camp de casa el Guti perquè els estaven seguint. Els havien descobert a tots dos, però en el moment de canvi de casa la policia li va perdre la pista. El problema va ser que quan

va marxar de casa meva després d'uns quants mesos va tornar a casa del Guti i allà els van enganxar a tots dos i els van fotre a la presó.

I perquè va marxar de casa teva per tornar a casa del Guti?

Vaig tenir una sort immensa. La meva dona estava esperant una criatura en aquell moment i el Pere Ardiaca va decidir que era massa complicat estar a casa meva, que se n'havia d'anar, que hi havia massa risc. Em va anar d'un pèl. Quan els van detenir, el Pere Ardiaca no va dir res de mi i per tant no em van detenir. Gràcies a això no vaig anar a petar a la presó.

La plaça d'Alfons X el Savi està situada al Baix Guinardó, just a l'encreuament on la Ronda del Guinardó es converteix en Travessera de Dalt i el carrer Padilla s'endinsa cap el Túnel de la Rovira per sortir-ne com a Avinguda dels Països Catalans. És una zona transitada, tot i així té el seu encant. A la part superior, a més, s'expandeix el Parc de les Aigües, antic jardí i viver de la Companyia d'Aigües de Barcelona. Quan hi arribo en Francesc encara no hi és. Decideixo trucar-lo i curar-me en salut. Em diu que se li havia passat, que estava treballant i que baixa de seguida. A la primera trobada en Francesc ja em va avisar de la seva poca memòria. No obstant, un cop reunits aquest aparent defecte desapareix immediatament. En Francesc Espinet parla ordenadament, sense presses. Ho fa de manera precisa, calculada, dient exactament el que vol en cada moment. Dedicar el temps necessari a cada qüestió i emfatitza substancialment aquelles coses que considera rellevants. Irònic en ocasions, no té problemes a dir el que pensa i defensar acaloradament les seves accions de quaranta-cinc anys enrere.

Especialment contundent es mostra a l'hora de parlar de l'anomenada crisi d'en Claudín i d'en Semprún de l'any 1964. Una problemàtica que va començar quan dos dels dirigents del PCE a l'interior, en Jorge Semprún i en Fernando Claudín, es van mostrar en desacord amb les tesis que proclamava la direcció del partit des de l'exili. Unes dissidències que es van traslladar al PSUC i que anys més tard acabarien provocant la marxa d'en Francesc Espinet del partit: “*Se'ns en fotia el que diguessin des de París. Deien coses de sonats*”. La crisi va acabar amb les expulsions dels dissidents del PCE i de personatges tan importants del PSUC com en Solé-Tura i en Francesc Vicenç: “*Nosaltres teníem força a l'interior. El Solé-Tura i el Vicenç no tenien poder dins del país. Fotre'ns fora a nosaltres volia dir despendre's d'una peça important del partit*”. De manera que la necessitat de dirigir el partit des de l'interior es va posar de manifest.

Quan es va produir tot allò va ser quan ens vam adonar que la cosa no funcionava. Vam fer el mateix joc a Catalunya i l'August Gil i jo, com a personatges absolutament centrals, vam anar a París i ens vam veure amb tota aquella trepa. Ens van enganxar i aleshores els hi vam deixar clar que nosaltres anàvem per aquella banda i que ells fessin el que volguessin. Si els hi agradava bé i sinó també. El cas és que no ens van fotre al carrer, va ser molt curiós.

Per tant, tot i que la direcció estigués a París, els qui realment dirigíeu el partit éreu la cúpula d'intel·lectuals a l'interior?

Clarament. Teníem una mena de personatge que venia de fora i que es trobava amb nosaltres de tant en tant i ens fotia el "rotllo". Després fèiem exactament el que ens donava la gana, perquè el "rotllo" no tenia res a veure amb el que passava a Catalunya. Ens explicaven una història totalment fora de la nostra realitat..

La direcció de París va adonar-se que qui realment dirigia el partit éreu vosaltres?

D'aquí va venir el conflicte. Si no haguéssim tingut realment un pes notable no s'hagués produït el problema que es va crear quan nosaltres vam decidir manifestar que no ens agradava el que fotien. Sinó haguéssim tingut una influència realment notable no ens haguessin fotut ni cas. Però realment la teníem. No tant des d'un punt de vista estructural sinó des d'un punt de vista de la nostra actuació. Corríem per tot arreu.

La direcció del PSUC va reaccionar ràpidament i Gregorio López Raimundo va tornar a Catalunya. En canvi, al PCE, Carrillo no ho va fer fins a la transició. Va rectificar a temps el PSUC?

Van veure que teníem raó i que havien d'estar aquí, viure aquí i fer cas del que la gent deia. Sinó la cosa no podia anar bé. D'altra banda la feina feta i la xarxa creada era tan estesa que carregar-s'ho tot era molt fotut. Eren suficientment llestos per no fer-ho. El moviment era tan gran en el conjunt de les classes populars i les forces de la cultura que no podien acabar amb tot això tranquil·lament. Simplement perquè nosaltres hi érem.

Tot i així, aquestes expulsions deixaven en evidència la poca democràcia interna que hi havia en els partits comunistes?

Aquest era el problema més greu. Concretament jo no era partidari de les tesis del Claudín, però el que sí volia era democràcia dins el partit, i la meua queixa era perquè no se'l deixava expressar les seves idees, per tal que no penetressin democràticament en el conjunt del partit. Era molt evident que no tenia cap sentit implantar la dictadura dins del partit.

A més en un partit que lluitava per la democràcia.

Sí. Però com sempre, qualsevol dels partits presents avui en dia és capaç de fer això. Un dels principals problemes és aquesta poca democràcia interna. I democràcia no consisteix únicament en votar. Democràcia és poder constantment expressar idees, parlar-ne, debatre-les, preguntar... I ser capaç de fer coses diferents. Un partit no és una organització militar. Aquest és el gran problema dels partits.

La defensa d'aquesta poca democràcia interna era que en època de clandestinitat la democràcia afeblia el partit davant del règim. Era així?

No hi estic d'acord. Jo considero que utilitzar mètodes de l'enemic per derrotar-lo és un error. El que s'ha d'utilitzar són els mètodes del que tu vols implantar. Si tu vols implantar una democràcia enlloc d'una dictadura no pots utilitzar mètodes dictatorials, has d'utilitzar mètodes teòrics i oberts. Els mitjans no justifiquen mai res. En absolut. No pots fer les coses amb uns mitjans equivocats perquè aleshores la pífies i acabes sent esclau dels mitjans i no de la finalitat. Si els mitjans que utilitzes no són democràtics acabes sent no democràtic.

Als seus 77 anys en Francesc Espinet es conserva considerablement bé. Físicament presenta una imatge consistent. Calculo que deu vorejar el metre vuitanta, perquè és un pèl més alt que jo. Vesteix còmodament, pantalons amples i un jersei de cotó de coloraines que li dona un aspecte bondadós. Em recorda vagament els *iaioflautes*. La seva mirada ferma traspua intel·ligència. Darrera aquesta senzillesa aparent, però, en Francesc Espinet amaga una vida apassionant. Segur d'ell mateix en tot moment tinc la impressió que es mostra tal com és. Riu sarcàsticament al recordar les conseqüències de la crisi del 64 i la seva sortida del partit: “*Quan ens van enxampar reunits a París i vam decidir no negar res i continuar amb la nostra política, ja vam veure que allò no acabaria bé, que marxaríem nosaltres o ens farien fora*”. El mal ja estava fet i la solució era impossible. El partit els va aïllar i ells van preferir marxar.

Vam decidir plegar perquè vam veure que no hi havia solució. Tot i així vam trigar alguns anys a marxar. Teníem les nostres raons, tan personals com de trajectòria. Però ens vam quedar relativament inactius. Al final vaig abandonar el partit i no en vaig voler saber res.

Et vas desencantar del tot?

Totalment. El vaig abandonar i el cap d'un temps em van fotre fora [riu]. Va ser una cosa realment còmica perquè jo ja havia fotut el camp feia temps. No havia presentat la baixa ni res però era evident que ja no hi era. No estava enlloc, a cap organització i la meua presència pública era clarament contra el partit. Per tant havia desaparegut. Llavors un dia em van fotre fora. Va ser bastant graciós. Es pensaven que allò del partit encara tenia sentit i continuava funcionant. Jo me'n vaig riure.

Tot i així el partit es va mantenir hegemònic durant el franquisme i es va consolidar en la transició amb uns resultats electorals realment importants.

Sí, però això és una altra tema. Una cosa és la imatge del partit com a tal i l'altra és l'organització. No tenia una estructura organitzativa seriosa, però sí el segell i la marca i això, en àmbits globals polítics tenia molt pes, de manera que continuaven existint des d'aquest punt de vista. Era molt clar que hi havia una estructura falta de contingut, de plantejaments polítics i de relació efectiva amb els nuclis de poder cultural. Quan passa això resulta que se'n van a la merda. Comencen a haver-hi greus problemes interns per un desig de poder.

Per tant, la crisi del V Congrés és fruit de la lluita per dominar el partit?

Exactament. És això. Acaba en aquest nivell l'assumpte. I el resultat de tot plegat és que se'n va a la merda. És la dissolució. És una lluita entre ells. Semblen nens petits. Com a conseqüència la societat cada vegada els té menys en compte i, en la mesura que van perdent poder a l'exterior, els diversos grups es barallen entre ells per tenir el poder a l'interior, que és el que els importa.

Deixa el partit de pensar en les persones i les reivindicacions socials per pensar només en ell mateix?

Això és evident perquè perd presència real entre la gent. Passa de tenir-ne molta a cada vegada menys i finalment a una baralla interna..

Tot i així a partir del 1975 fins a les primeres eleccions hi ha una pujada brutal de militants.

Sí, però això és molt fàcil.

Què vols dir?

Doncs això, que és molt fàcil. En el moment que la gent té la possibilitat legal d'apuntar-se als llocs s'hi apunta, perquè és el que ha volgut fer durant tota la seva vida. Tenir un carnet no significa res més que dir mira ja està, ja el tinc. T'apuntes, però després què? Això no serveix per a res. No és una militància real ni activa. T'apuntes per tenir un carnet i dir que ets dels bons.

No se si dels bons o dels dolents, però després d'abandonar el PSUC a finals dels anys 60, en Francesc Espinet no es va quedar de mans creuades. Va continuar participant en política tot i que d'una manera diferent. Va col·laborar en el moviment contra el referèndum de Suárez; posteriorment, amb antics companys del PSUC va formar part dels *Gilgeros*, una petita organització política dirigida per l'August Gil Matamala; i finalment, a mitjan dels anys 80, es va erigir com un dels membres fundadors de la CUP. Actualment reconeix està cansat de tot plegat i actua com a simple assessor extern de la pròpia CUP. Política a banda, en Francesc Espinet ha exercit gran part de la seva vida com a professor d'història contemporània a la UAB.

Paco Frutos, del camp a secretari general

Membre de la direcció de CCOO a Catalunya i secretari general del PSUC i del PCE

En Paco Frutos és un dels dirigents més extrapolables del PSUC. Nascut a Calella el 1939 és història viva del moviment comunista català i espanyol. Jubilat de la primera línia política des del desembre del 2009 després d'onze anys al capdavant del Partit Comunista d'Espanya (PCE), en Paco es troba a mig camí entre Catalunya i Madrid. Aprofitant una d'aquestes estàncies en terres catalanes em convida a passar una tarda a Calella, el seu poble natal, on hi manté un edifici de vivendes que aprofiten les seves filles. M'explica que l'habitatge està construït sobre l'antiga finca familiar, una casa de pagès del segle XIX que anava des de la platja fins el vell camp de futbol. Durant més de deu anys, des dels tretze fins els vint-i-quatre o vint-i-cinc anys, va treballar al camp, dedicant-se a seguir el negoci agricultor de la seva família.

A principis dels anys 60 va començar a establir contactes amb el PSUC. Primer durant el servei militar obligatori, i després en unes trobades clandestines que el PCE va organitzar al nord de França per a gent jove de zones rurals. Com a conseqüència d'aquesta introducció política, l'any 1966 va deixar la feina familiar i es va posar a treballar a la SAFA de Blanes, una fàbrica tèxtil molt important. *“A partir d'aquí vam anar establint una xarxa de relacions i d'organització, tant del partit com de Comissions Obreres”*. Les consignes que seguien eren utilitzar tots els mitjans legals per organitzar plataformes reivindicatives arreu del territori.

Ràpidament em van posar en contacte amb el que existia clandestinament de la Federació del tèxtil, i amb la Comissió Obrera Nacional de Catalunya (CONC). És a dir, amb les CCOO. Amb poc temps vam començar a agafar una certa volada dins l'empresa i companys de diferents seccions se'ns van anar unint.

Et vas introduir en el sector obrer amb les CCOO ja constituïdes (1964). Com era el moviment reivindicatiu que et vas trobar?

S'havien creat molt per dalt. Hi havia Comissions Obreres que funcionaven a les grans empreses de ciutats com Barcelona, Terrassa o Sabadell. Però molt desorganitzadament, amb poca coordinació totes elles. A mesura que anaven sortint brots, plataformes, lluites o moviments de CCOO arreu del territori, el PSUC es movia i anava agrupant la gent per crear noves cèl·lules del partit. A partir d'aquí es va crear

la CONC. Això es va anar estenent de tal manera que va acabar formant-se Comissions Obreres a tot el país mitjançant el PSUC a Catalunya i el PCE a la resta d'Espanya.

Tot i que les CCOO i el PSUC eren dos organitzacions independents, treballaven molt conjuntament. Com eren aquestes relacions entre ambdues formacions?

Les relacions s'establien a cada lloc. Per exemple a Barcelona hi havia un comitè local del PSUC que tenia uns responsables que s'encarregaven específicament de la relació amb el moviment obrer i sindical. Després hi havia la coordinadora local de Comissions Obreres on es procurava que hi haguessin els representants més destacats de cada ram i de cada empresa important. D'aquí en sortia una representació com a Comissió Obrera Nacional de Catalunya a les CCOO de tot Espanya. Al mateix temps, però, la CONC seguia les orientacions polítiques del PSUC: defensar alhora els drets socials i nacionals de Catalunya..

CCOO era i és una organització confederal a nivell espanyol. S'entenia des de la direcció estatal la defensa dels drets nacionals catalans per part de la federació catalana?

Era comprès perquè a la resta de l'estat no s'entenia, aquesta defensa, com un procés nacionalista que desembocqués en la independència de Catalunya. Era llibertat, amnistia, estatut d'autonomia. Recuperar l'estatut del 1932 com a recuperació dels drets polítics de Catalunya. Llengua, cultura i tot el que representa una certa idiosincràsia en un moment en que aquestes saltaven pels aires. I a Espanya, això s'entenia bé. A més a més, des del conjunt de l'estat es valorava molt positivament el que s'estava fent a Catalunya, perquè el moviment obrer era molt potent i estava bastant organitzat.

I des del propi moviment obrer català, engrandit per l'arribada de milers d'immigrants espanyols, es comprenia aquesta doble reivindicació?

Jo crec que hi havia una incomprensió per part dels treballadors amb el discurs nacional del PSUC. No acabaven d'entendre que la lluita nacional anés unida a la social, ja que la seva realitat concreta com a obrers era a peu d'obra i a la fàbrica.

Això desembocava en uns ideals més radicalitzats i propers al corrent prosoviètic?

Representava una vinculació més forta amb les idees de la Unió Soviètica i de la Revolució d'Octubre. Cosa que crec que també existia amb la gent com jo, que tot i que

teníem un nivell cultural una mica més alt, també formàvem part de la classe obrera i procedíem del camp. Per tant, sí que penso que en el sí de la classe obrera tingués més repercussió un discurs més dogmàtic, perquè facilitava la comprensió de la realitat, quan aquesta era força més complexa.

Juntament amb el moviment obrer, l'altre gran pilar del PSUC era el sector universitari i intel·lectual. Hi havia connexions i treball comú entre ambdues branques?

Hi havia una dinàmica d'autonomia molt àmplia en les reivindicacions i la lluita que es plantejava cada sector. Tot i que també hi havia reivindicacions que aglutinaven una mica a tothom. Les consignes polítiques que CCOO rebia del PSUC eren la lluita per la llibertat, l'amnistia i l'estatut d'autonomia. Al mateix temps, però, CCOO defensava de forma específica i concreta la negociació col·lectiva i democràtica, els convenis col·lectius i les plataformes reivindicatives. La relació que hi havia era fonamentalment a través del partit, buscant moments de lluita conjunta. Però era difícil coordinar tots aquests aspectes.

Malgrat la descendència que arrossegava del camp i de les fàbriques, en Paco Frutos ràpidament es va fer un lloc en la direcció de les CCOO de Catalunya. Va impulsar les reivindicacions obreres al Maresme i va ajudar a crear-ne la seva Comissió el 1967. Després de ser-ne el representant a la CONC des de finals dels anys 60, va passar a formar part del secretariat permanent de la pròpia Comissió Obrera Nacional de Catalunya. Desaparegut Franco, va ser Secretari d'Organització de la CONC des del seu I Congrés, l'any 1978, així com delegat de la Comissió Executiva Confederal de CCOO i membre del Comitè Central del PSUC des del IV Congrés (1977). En pocs anys, doncs, va deixar de ser un simple treballador per convertir-se en un dels dirigents del moviment obrer a Catalunya. Inevitablement la progressió efectiva, que va viure dins de l'estructura de CCOO, es va traslladar a l'activitat política. Va consolidar-se dins de l'aparell dirigent del Partit Socialista Unificat de Catalunya i va veure com el seu nom apareixia al capdamunt de les llistes electorals del partit, primer a la de les eleccions generals del 1977 i després a les autonòmiques del 1980.

En aquell moment [1980] jo era el Secretari d'Organització de CCOO a Catalunya i el López Bulla el Secretari General de CCOO a Catalunya. El Guti, que era el Secretari General del PSUC, d'acord amb el President del partit, el Gregorio López Raimundo,

ens va agafar al López Bulla i a mi i ens va dir: “Un de vosaltres ha d’anar com a número dos en la candidatura de les autonòmiques”.

Era molt important que el moviment obrer tingués representació als Parlaments?

Exacte. El López Bulla i jo érem la representació més alta del moviment obrer. I el Guti ho va tenir molt clar; un de nosaltres havia de ser el número dos de les primeres eleccions autonòmiques. Ens va dir: “Tu o tu. Feu-ho com vulgueu”. Calia que als primers llocs de la llista hi hagués algun representant de CCOO Ho vam parlar, vaig anar tercer a la llista i vaig sortir diputat al Parlament de Catalunya.

Tot i així, una part de la CONC sempre havia defensat la seva independència política respecte el partit.

Es defensava que eren dues organitzacions diferents. El nexa amb els sindicats organitzats era un nexa social, de classe, però social. Per al partit polític el nexa era ideològic i polític. Si en un sindicat es pretén que el vincle sigui exactament el mateix que en un partit polític, per tant ideològic, serà un sindicat molt petit.

En Paco Frutos s’aixeca de la butaca en la que estava acomodada i es perd pel passadís fosc que surt del menjador. Torna amb un got d’aigua i el nas vermell després d’haver-se sonat. M’explica que ha passat el matí al Montseny, d’excursió amb vells amics del PSUC i que el pol·len que flotava en l’ambient el deu estar afectant. La veritat és que ara que m’ho ha dit, sí que li noto la veu una pèl nasal. Tot i així, després d’aquest petit descans reprenem la conversa perfectament. En Paco Frutos s’expressa com un polític. Deu ser que encara arrossega en el discurs els prop de trenta anys que va dedicar-se a la política. Té un posat intel·ligent, sever, però tot i així es mostra receptiu. És un bon amfitrió, agradable i considerat. En cap moment ha deixat que es creï una barrera de resguard entre tots dos, segurament conscient del respecte que pot imposar pels càrrecs que ha ostentat. Parla ordenadament, sense embuts, sabent en tot moment el que em vol dir i com ho ha de dir.

De Comissions Obreres hi enraona relaxadament, orgullós d’haver-ne estat un dels dirigents. Quan la conversa fa un gir i enfoca el seu paper polític i de dirigint dins del partit, canvia l’expressió. Es regira en el seient i es concentra reflexivament. Tinc la sensació que analitzar el V Congrés i la crisi del PSUC l’inquieta. El que no sé endevinar és si l’incòmode o únicament vol estar ben despert per reflexionar-hi amb la importància que es mereix. En Paco Frutos és una peça central de l’embolic que es va

acabar formant. Va ser un dels líders del corrent leninista, un nom diu, que ells no es van posar: “No ens ho vam inventar nosaltres això de leninistes. Van ser els periodistes que ens van qualificar d’aquesta manera perquè defensàvem mantenir el leninisme en les tesis del partit”. Una postura, la leninista, que es trobava enmig dels dos corrents enfrontats: l’eurocomunisme i el prosoviètic.

Què significava defensar el leninisme?

Significava defensar els principis del marxisme, del leninisme, i d’altres aportacions del pensament i la pràctica revolucionària. Una proposta oberta que no exclouia sinó que intentava unir. Però vam quedar com els que defensàvem el leninisme. Una formulació molt esquemàtica i simple. No tenia res a veure amb la realitat. Tampoc vam crear posteriorment cap fracció ni organització leninista dins del PSUC.

Us va trobar fent de pont entre prosoviètics i eurocomunistes?

Sí, però res del que vam fer va funcionar. Els dos dogmatismes són els que es van imposar. El dogmatisme de la veritat absoluta que venia dels textos sagrats i que veia en tota la resta actituds revisionistes i de traïdors. I el dogmatisme liquidacionista de tot el que era un patrimoni, uns valors i uns principis.

Repasant l’actuació que va tenir durant la crisi, no queda clara la vostra postura. Primer va recolzar els prosoviètics en el V Congrés, i després va pactar amb els eurocomunistes perquè aquests recuperessin el control del partit. Van acusar-vos d’ambigus?

Parlar dels leninistes d’aquesta manera en el V Congrés no té cap sentit. En el V Congrés el que va passar va ser que va haver-hi unes actituds que jo no havia vist mai. Durant el debat va haver-hi alguna companya, com la Maria Dolors Calvet, a qui li van impedir parlar. Actituds autoritàries. La Maria Dolors Calvet segurament era d’aquestes persones que volia conciliar i arribar a acords, però uns estaven per fer-la callar i els altres perquè callés. No hi havia cap unitat del que després s’ha dit leninistes. La gent votava el que es plantejava des de la tribuna. Lliurament.

Va haver-hi altres factors, a banda del xoc ideològic, que van propiciar l’enfrontament en el V Congrés?

És evident que hi eren. No hi ha cap dubte. Carrillo va intervenir-hi descaradament des del PCE, i el PCUS també s’hi va interposar a partir de l’ambaixada de la URSS. En

aquells moments nosaltres érem molt crítics amb el PCUS i ells amb nosaltres. Teníem una relació molt distanciada. Posteriorment això es va suavitzar amb el seu recolzament al PCC i el PCT a tot Espanya. Però, a més a més, jo crec que es va produir per part de determinats sectors i de persones, oportunisme i arribisme.

Per part de dirigents del propi PSUC?

Sí. Alguns d'aquests oportunismes i arribismes es va expressar entrant posteriorment al PSOE. Jo no vaig concebre mai que en el PSUC o CCOO haguessis de plantejar les coses per fer una carrera personal. Els dirigents sorgeixen, no es creen. I va haver-hi sectors que es van organitzar, fragmentar i van fer secessions per intentar conquerir un poder que no tenien en aquell moment concret.

Tot i guanyar el congrés, els prosoviètics van voler ratificar el comitè central i la direcció anteriors. Quin sentit tenia que els eurocomunistes continuessin a la direcció si les tesis aprovades eren contràries?

Jo crec que van xocar dos integrismes. La gent que estava al voltant del Guti no va voler acceptar cap acord. Havia petat, doncs que patés tot. No va haver-hi cap esforç ni cap intent de trobada. Si els prosoviètics plantejaven que era possible que el Guti i el Gregorio continuessin encapçalant el partit devia ser perquè no es veien tan forts com per plantejar un trencament i una ruptura absoluta. I els altres potser els hi va faltar l'agilitat o les ganes, i la responsabilitat de partit.

No van saber valorar les conseqüències que podia comportar una ruptura tan forta?

Com que una crisi gran no l'havíem passat mai, jo crec que no devien valorar el preu que es paga per una crisi d'aquestes característiques. Si vols que et digui la veritat, jo crec que en aquell moment les cartes ja estaven donades i era molt difícil recuperar el partit.

La crisi del 1981 del PSUC va marcar ostensiblement els centenars de persones que hi van participar. Les conseqüències van ser notòries i per tant, la reflexió posterior imprescindible. La lliçó de tot plegat esdevé individual per a cada un dels afectats. El que és clar és que el pas dels anys ha permès als protagonistes construir un anàlisi crític més potent i deslligat de la seva actuació. En Paco Frutos porta escrit en una llibreta un seguit d'ítems que em vol comunicar. Són les seves reflexions sobre tota la polèmica que el V Congrés va suscitar i que trenta anys després encara el segueixen turmentant.

Me n'adono que té certa pressa en entrar en matèria, com si necessités justificar-se pel que va fer o deixar de fer. A mesura que van passant els minuts començo a agafar consciència que en Paco Frutos és una persona controvertida. Quan arribo a casa ho confirmo. Internet està ple de posts i articles molt crítics amb ell. A mi, però, no m'ho ha semblat. Més aviat tinc la sensació d'haver-me trobat amb una home sincer, conscient del moment delicat que va viure i que va intentar arreglar el batibull que es va trobar de la millor manera que va saber.

Cal entendre que en Paco Frutos va arribar a la secretaria general del PSUC en un moment molt delicat. Els prosoviètics van guanyar el V Congrés i van intentar que l'Antoni Gutiérrez Díaz i en Gregorio López Raimundo continuessin de secretari general i president, però la seva negativa va acabar portant a una solució una mica improvisada: *“Es va reunir una comissió de deu o dotze persones i van sortir amb la conclusió que el Pere Ardiaca podia ser el president i jo el secretari general”*. El comitè central va aprovar la proposta i en Paco Frutos es va convertir en el nou secretari general del PSUC.

Tens la sensació que et van escollir perquè formaves part del corrent intermedi?

Es va plantejar així. Jo era partidari de continuar insistint que el Gregorio i el Guti continuessin. No estava d'acord amb les seves posicions de tancament total perquè creia que la seva trajectòria a la direcció amb gent contrària a ells, com el Román, que van viure tota la clandestinitat i que es van entendre, podrien ajudar a recuperar la unitat del partit. La crisi s'havia d'haver intentat solucionar a partir de relacions històriques que venien d'un procés de trenta o quaranta anys dins de la clandestinitat i de treball conjunt. S'hauria d'haver utilitzat això i impedir que la gent com jo hagués de sortir a primera escena. Des de fora hauríem tingut la possibilitat d'ajudar a solucionar el problema ja que teníem un cert prestigi entre uns i altres.

És possible que fossin, precisament, aquestes relacions històriques, erosionades per enfrontaments i contradiccions, un dels causants de que no s'arribés a cap solució?

Sí, és possible. Però és que la meua concepció de partit és intentar buscar tots els elements d'acord, perquè sinó no és un partit, és una partida. En un partit et poses d'acord per intentar organitzar unes idees i una proposta cap a la societat. Aleshores, parteixes de la base que davant d'aquesta proposta, tot i haver persones amb experiències vitals diferents, tenen un objectiu comú. Però, no sóc capaç, ni ara ni en

aquell moment, de veure quines podien ser aquests contradiccions tant grans que fessin impossible l'acord.

Una vegada secretari general, què vas intentar fer per reconduir el partit?

Tornar a unir-lo. Fins que en un moment determinat, fruit d'una casualitat, vam saber que els prosoviètics estaven fent treball fraccional. A partir d'aquí el comitè central va discutir el tema perquè allò que estaven fent era una vulneració de totes les normes i del funcionament del partit. Aquesta gent havia de rectificar o sinó no podia estar al comitè central. Igual que els eurocomunistes, que també estaven treballant i creant la seva organització. El que vam intentar és que les coses no fossin irreversibles. Trobar formes per continuar treballant conjuntament per a no trencar el partit.

La història demostra que no vau aconseguir el que us proposàveu perquè tot va acabar com va acabar.

Va ser un fracàs. Totalment. Un autèntic fracàs.

Vas tenir la sensació que no tenies el control del partit i que se t'escapaven moltes coses?

Segurament que en aquell moment ho vaig pensar. Tots estaven organitzats, perquè els eurocomunistes també ho estaven. Es reunien d'una altra forma. No eren tant passerells com per crear una nova tesis sobre el que hauria de ser el partit i la direcció, però feien exactament el mateix. Intentar recuperar el poder, cosa que tenia importants elements de personalisme, arribisme i oportunisme, com s'ha demostrat posteriorment, amb tota una sèrie de gent que ha passat d'un cantó a l'altra al llarg dels anys. Però deixem-ho aquí. Això em porta a la melancolia i millor deixem-ho.

En Paco Frutos, a banda d'haver estat secretari general del PSUC i membre de la direcció de CCOO a Catalunya, és molt conegut per la seva etapa al capdavant del Partit Comunista d'Espanya. La seva imatge per tant, és bastant recordada pel gran públic espanyol. D'estatura mitjana i complexió prima, en Paco Frutos destaca pel seu front prominent i el cabell tirat enrere. L'expressió del rostre és més aviat seriosa i la vestimenta elegant. Tants anys endinsat dins del circ de la política l'han acostumat a mantenir les formes. El seu domicili de Calella és molt normal. Un pis petit i acollidor, a primera línia de mar, però amb l'inconvenient de tenir la via del tren just davant. A Madrid, m'explica que també viu en un primer pis, a l'Avinguda de l'Albufera, molt a prop del barri de Vallecas. La capital d'Espanya la sovinteja bastant, de fet, tot i

abandonar l'activitat política al més alt nivell, en Paco continua relacionat com assessor extern i agitador de la reflexió polític i progressista al PCE i a IU. El pont aeri per canviar la seva activitat política de Barcelona a Madrid el va agafar l'any 1982. Després de la victòria del sector eurocomunista en el VI Congrés del PSUC, en aquell mateix any, en Paco Frutos va decidir que ja en tenia prou: *“A mi, gent com el Gregorio López Raimundo, el López Bulla o el Vázquez Montalbán, em van proposar com a secretari general després del VI Congrés. Crec que hagués guanyat tranquil·lament. Però jo ja havia decidit que no volia continuar”*.

Per tant vas deixar la secretaria general perquè vas voler?

Sí. Vaig ser jo qui ho va decidir. Després, la votació no se com hagués anat. Però jo crec que m'hagués anat bé pel tipus de gent que em recolzava i per les argumentacions que em donaven. En aquell moment, que el Gregorio s'aixequés i digués el que digués era una cosa que tenia molta importància. Crec que hagués sortit. En tot cas, ja havia decidit que no volia continuar. Ja havia viscut un any d'una crisi com aquella. Després d'allà me'n vaig anar a Madrid perquè el Gerardo Iglesias em va cridar per portar la secretaria sindical.

Va ser una fugida per tot el que havia passat, la decisió de marxar a Madrid?

No. Encara no sabia res de Madrid quan vaig decidir deixar el PSUC. Simplement, no volia continuar. Ja havia viscut tot aquell any d'enfrontaments, de reunions i de conspiracions. Ja en tenia prou. Vaig quedar-ne fart. No volia presentar-me. Ja està.

Comentes que vas ser tu qui va decidir marxar, per tant hi havia gent que volia que continuessis?

Sí. El López Bulla, per exemple, durant la reunió del comitè central m'anava dient constantment que havia d'acceptar: “Tienes que aceptar, porque con Guti esto no será un partido, será un partido a la americana”. Però jo n'havia quedat fart, saturat. Potser una altra persona té més... Però com que vaig assolir aquesta responsabilitat en el pitjor moment, vaig intentar fer el que vaig poder i vaig sortir com vaig sortir... Va arribar un moment que vaig quedar cansat de tota aquesta batalla i de que no fos possible solucionar el problema sense pecar.

A Madrid la davallada electoral soferta a les eleccions generals del 1982 en les que el PCE es va quedar amb el 4% dels vots i amb només quatre diputats, un dels quals del PSUC, unida a la greu crisi interna del partit, va provocar la dimissió de Santiago

Carrillo com a secretari general. El seu successor fou Gerardo Iglesias, fidel seguidor de Carrillo, però símbol inequívoc del canvi comunista espanyol. Per en Paco Frutos, un relleu providencial per la seva marxa a Madrid: *“Si Carrillo hagués continuat jo mai hagués anat a Madrid”*. Els enfrontaments entre tots dos s’arrossegaven des de feia quatre anys, quan en el transcurs del IX Congrés del PCE en Paco Frutos va ser l’encarregat de defensar la postura del PSUC quan al manteniment del terme leninisme en les tesis del partit

A mi m’ho va dir gent que estava al seu costat en el IX Congrés i que un cop Carrillo va trencar amb el PCE els hi va venir ganes de parlar. Em van dir que Carrillo els li havia dit: “El Paco Frutos, això de secretari general, l’haurem de treure”. Li van preguntar si el PCE no em defensava i ell va respondre: “Tu creus que el defensarem, el Paco Frutos?”.

Des d’aleshores, una llarga carrera en el PCE i en la futura Izquierda Unida l’avalen. En Paco Frutos va ser parlamentari del Congrés dels diputats des del 1993 fins el 2004. Al desembre del 1999 va encapçalar la candidatura d’IU a les eleccions generals del març del 2000. I des del 1998 fins el novembre del 2009 va ser el secretari general del Partit Comunista d’Espanya.

Marxo de casa en Paco Frutos i de Calella amb la seguretat d’haver parlat amb una persona important. Vital en l’evolució del comunisme espanyol de finals del segle XX. Un home que va intentar traspasar a la política tots els valors i concepcions adquirits al llarg de la seva vida. Del camp a la fàbrica i d’aquesta als parlaments.

Agustí Prats, un líder natural

Secretari general de CCOO del ram del tèxtil a tot Espanya i membre del comitè central del PSUC

L'Agustí Prats ha estat pràcticament tota la seva vida sindicalista. Al llarg de més de trenta anys, el seu habitat natural han estat les fàbriques i els sindicats. Avui, però, si vols contactar amb ell, no el trobaràs pas a cap indústria tèxtil ni a cap dels vells edificis de Comissions Obreres. Fart de la vida política i reivindicativa, l'Agustí Prats, gaudeix de la seva jubilació dirigint una acollidora cafeteria situada a la Gran Via de Barcelona. Hem quedat allà, a mitja tarda, després del servei del migdia, quan la feina escasseja i el bar resta tranquil. Quan hi arribo, únicament dues de les diverses taules estan ocupades. M'acosto a la barra i li explico a la noia que hi està trastejant que he quedat amb l'Agustí. Em diu que m'esperï, que ell està descasant i que si hem quedat no trigarà en aparèixer. I efectivament, així és. Al cap d'uns minuts un home d'uns 75 anys se m'acosta i se'm presenta com l'Agustí Prats. M'explica que des del 1996, quan va abandonar la seva feina a la fàbrica de tota la vida, va decidir provar sort en el sector de la restauració. Va muntar diferents bars, i després d'experiències de tot tipus va acabar establint-se en el local on ens hem trobat. Li pregunto si estava cansat de tants anys de lluita i de conflictes i em respon que volia descansar, que portava massa temps enmig de mil enrenous i que ja era hora de plegar.

L'Agustí Prats va tenir els primer contactes amb el PSUC i el moviment obrer a principis dels anys 60. A partir de la seva elecció com enllaç sindical a l'empresa tèxtil del Poblenou on treballava, va començar a organitzar una cèl·lula del partit a la fàbrica: *“Érem 5 o 6. Ens reuníem regularment i discutíem sobre Rússia, més que dels problemes reals que teníem els treballadors en aquells moments”*. Aquella organització va ser la primera que es va crear en el camp del tèxtil des que la policia va desmantellar les anteriors cèl·lules a partir de les vagues dels tramvies dels anys 50: *“Després es va anar estenent a d'altres fàbriques. I ens anàvem reunint. De totes aquestes cèl·lules el que tenia el contacte amb l'organització del partit era jo”*. I des d'un bon inici, l'Agustí Prats es va erigir com un dels homes forts del moviment reivindicatiu del ram del tèxtil.

Per tant, eres l'enllaç entre el moviment obrer del tèxtil i el PSUC?

Sí. Jo era el que tenia el contacte amb el responsable del PSUC, que era el Miquel Nuñez. I també amb el Cipriano Garcia, per part del sindicat. Amb ells, ens veiem cada

dues o tres setmanes clandestinament i jo els hi explicava el que estava passant a les fàbriques i les inquietuds i les lluites que volíem aconseguir. Això va durar fins el 63, l'any que vaig entrar a formar part del comitè central del PSUC.

Era adequat que formessis part de les dues organitzacions per poder-te encarregar millor de la coordinació de tot el moviment?

Sí. A partir d'aquí em van encarregar la direcció política de la coordinadora local de Barcelona de CCOO. Tota la informació la portava al comitè de Barcelona del partit, que el seu responsable polític era el Miquel Nuñez i el secretari d'organització l'Isidor Boix. Els coneixia pel camarada Saltó i el camarada Camps. I així, va funcionar tot fins arribar a la legalització del partit. Era més fàcil així.

Les CCOO destacaven per ser un moviment sociopolític. Era vital barrejar la reivindicació política amb la social per tal de fer una lluita més unitària i eficaç?

Nosaltres treballàvem per unes reivindicacions purament laborals. Però juntament amb elles i darrera dels manifestos hi adjuntàvem frases com: "Sindicat democràtic, independent, per la llibertat, la democràcia, etc". Per tant, afegíem coses que ja no eren purament reivindicatives sinó que eren aspiracions polítiques. La clau va ser això i també el fet que en aquell moment ja s'havien començat a fondre les lluites entre la classe obrera i els estudiants. Cada vegada la cosa era més important. Les organitzacions a les fàbriques van anar creixent. CCOO cada vegada estava present en més rams de producció. A més, al final, pràcticament teníem ocupades les juntes socials del sindicat vertical.. Al mateix temps també participàvem a les eleccions del sindicat vertical. Jo vaig ser elegit, per exemple, vocal nacional del sindicat vertical [La OSE, la Organización Sindical Española. El sindicat únic del règim franquista].

De què servia estar col·locat al sindicat vertical?

D'influència. Allà et podies dirigir, no com a CCOO, sinó com a vocal nacional del sindicat vertical. Però amb les nostres reivindicacions, que xocaven amb les seves.

I ells sabien que éreu de CCOO?

Clar que ho sabien [riu].

I no feien res al respecte?

A veure. Sí. Clar que feien coses. Ens denunciaven, etc. En el meu cas, el del tèxtil, he de dir que no per una raó. La junta social de la CNS [Les Centrales Nacionales

Sindicales, localitzacions geogràfiques de la OSE] estava formada pels antics sindicalistes de la CNT que van sobreviure a la guerra i que els falangistes, al no saber formar un sindicat, els hi van encarregar a ells. L'actitud que tenien no era de denúncia sinó de deixar fer, i d'intentar comprar la gent que més destacava.

Un dels altres factors essencials del creixement substancial del moviment obrer a Catalunya a principis dels anys 60 va ser la immigració. L'arribada massiva de centenars de milers de persones en pocs anys, sobretot d'Andalusia i d'Extremadura, va engruixir les files de la classe obrera treballadora. Gran quantitat d'aquestes persones emigrades de la seva terra en busca d'una vida millor van passar a ocupar llocs de treball a les fàbriques i a les obres i van emprendre una lluita per una millor condició laboral. Cal entendre que moltes d'aquestes persones havien format part de moviments obrers i del PCE a la seva terra i que la repressió brutal del règim en províncies com Còrdova o Granada van propiciar aquesta fugida massiva. L'experiència i l'estatus reivindicatiu, per tant, ja venien amb ells, qualitats que mesclades amb la menor repressió franquista a Catalunya, van donar com a resultat el fort creixement de la lluita del proletariat. L'Agustí Prats, especifica que si no hagués sigut per ells, la construcció de les Comissions Obreres a Catalunya hagués sigut molt complicada, ja que d'obrers catalans n'hi havia més aviat pocs: *“Els immigrants van tenir un paper fonamental, perquè de gent catalana n'hi havia poca. Les assemblees les fèiem totes en castellà i si alguna vegada, els pocs catalans que hi havia, havíem intentat fer-les en català, no havíem pogut perquè ells no l'entenien”*. Els catalans, explica, era gent força més poruga que els nouvinguts.

El ram de la construcció va ser el més copat per la immigració, i alhora era també el sector amb condicions més dures i complicades. En aquest sentit, la gent de fora era més atrevida perquè les seves condicions eren pitjors que les vostres?

Era una situació diferent. Ells eren gent emigrant que s'estava obrint camí, i els catalans érem gent que ja teníem una situació una mica diferent. Col·laboràvem igual que ells, però a nivell organitzatiu era on teníem més dificultats. S'organitzaven més i millor la gent de fora. Els d'aquí teníem més reticències a fer-ho. A la construcció no hi havia ningú català. Els catalans no treballaven a la construcció. Era tot immigració. Els catalans evitàvem les feines més dures.

Els catalans que pertanyíeu al sector obrer us **vau sentir desplaçats en algun moment?**

No. Ens van enfortir. Pensa que a la primera Comissió Nacional de Catalunya (CONC) de catalans només hi érem el Paco Frutos, el Clemente, el Manel Cervera i jo. La resta eren de fora. El Rozas, el López Bulla, el Cipriano Garcia, etc. Eren immigrants. De catalans quatre. Una altra cosa era el partit, al partit sí que hi havia catalans.

El PSUC va tenir un paper fonamental a l'hora d'integrar a tota aquesta gent. Va evitar la formació de dues comunitats diferenciades?

Exacte. La política era que són catalans tots els que viuen a Catalunya. No hi havia cap tipus de discriminació. Estàvem tots junts en les lluites socials i polítiques. Va ser una integració total. Tots érem iguals. Independentment d'on fóssim i això cohesionava la gent. Tant políticament, com sindical i social. Ens afectava a tots igual, tant si eres català com d'una altra banda. Es va crear una comunió total. Per això el PSUC es va fer tant gran.

Abans de començar l'entrevista l'Agustí Prats afluixa el volum dels televisors perquè puguem enraonar còmodament. Ens asseiem en una de les taules de la cafeteria i comencem a xerrar. M'explica que no s'esperava en cap cas una proposició com la meua i es mostra molt agraït de poder participar en el meu treball. Considera que és un bon exercici recordar tot allò que, anys enrere, van fer tant el PSUC com CCOO per recuperar la democràcia al nostre país. Parla pausadament, rumiant en tot moment allò que li pregunto i recreant-se en aquells temes que s'hi troba més còmode: el moviment obrer i les Comissions Obreres. A mesura que passen els minuts va agafant confiança i s'atreveix a articular les frases de manera que el discurs agafa un to més contundent. Tinc la sensació que recordar aquelles vivències de fa més de trenta anys el reafirma davant si mateix. Tot i això, la manera en com explica algunes de les qüestions d'aquell moment em provoca una certa deixadesa reflexiva. Per l'Agustí Prats, les coses se succeïen perquè sí. No cal buscar tres peus el gat per entendre el perquè dels esdeveniments. En boca seva, tot sembla més senzill i més fàcil de comprendre. Potser pecaré de passerell, però la fórmula amb que l'Agustí Prats m'explica les coses podria ser perfectament vàlida. A vegades, les persones ens entestem en buscar arguments i explicacions massa complicades per justificar qüestions més simples del que podrien aparentar.

A partir d'una lògica, més aviat simple, però igualment veraç, l'Agustí Prats recrea perfectament la creació, el funcionament i les contradiccions de CCOO. El futur sindicat espanyol es va fundar el 20 de novembre de l'any 1964 en una assemblea d'uns 300

treballadors a l'església Sant Medir de Barcelona. Tot i convertir-se ràpidament en un dels màxims dirigents de la confederació espanyola, l'Agustí Prats recorda que no va poder assistir a la reunió de fundació: *“Jo no vaig ser-hi a aquella reunió. En tenia coneixement però no hi vaig ser. Alguns dels que teníem responsabilitats polítiques a nivell de partit se'ns va dir que no hi anéssim”*.

Per què?

Perquè hi havia el perill que vingués la policia i ens descobrís. Que vinguessin els grisos i se'ns emportés a tots. Per tant, no hi vaig anar per això. Suposo que a altra gent també li van dir que no hi assistís pel mateix motiu.

Per tant, només va assistir-hi gent que no formava part del PSUC?

No. Algun responsable com el Cipriano Garcia sí que hi va anar. Però es va organitzar de tal manera que si hi hagués hagut alguna batuda, cosa que no va passar, l'organització del partit que hagués caigut hauria estat la mínima. I per aquest motiu a molts ens van dir que no hi assistíssim. A més, aquesta reunió era pública, no era clandestina. Era una reunió oberta. Se'n va fer molta difusió. Hi havia la brigada antipolítica social a fora. No va passar res, però hauria pogut passar que els agafessin a tots. No va passar perquè deuriem tenir ordres de no fer-ho.

El PSUC va tenir un paper cabdal en la creació de CCOO. Hagués estat possible la seva constitució sense l'empenta i el paper del PSUC?

Jo, més aviat crec que no. Però potser sí, tot i que hagués costat molt més. De fet, les CCOO van sortir del PSUC. Hi havia una organització, la del moviment obrer, que era la que estava dirigint Comissions. El que passa és que va fer-se un gran esforç per explicar que eren organitzacions separades. Perquè se'ns acusava que CCOO era la corretja de transmissió del partit. I no era així, a CCOO hi havia treballadors d'una ideologia determinada però era una organització independent.

Realment era preferible reclamar aquesta autonomia respecte al PSUC en comptes d'aglutinar forces i treballar de manera conjunta?

Aquesta discussió es va produir després. Va ser a l'any 76, quan ja es veia la possibilitat que es legalitzessin els sindicats. Dins del partit van aparèixer dues tendències. Una que deia que CCOO s'havia de reforçar, ampliar i convertir en un sindicat de classe. L'altre sector argumentava que CCOO havia de formar part i

s'havia de fondre en un sindicat democràtic independent, per aconseguir una única central sindical. Perquè si CCOO formava el seu sindicat de classe, la UGT faria el mateix i la USO també. I això ens portaria a una divisió sindical.

La polèmica sobre el futur sindical que havia de seguir CCOO va arribar a la direcció del PSUC i de les pròpies Comissions Obreres. Membres destacats d'ambdues organitzacions es van enfrontar al decantar-se per posicions contràries. Membres de l'executiu, del partit i del sindicat, com l'Isidor Boix o el propi Agustí Prats es decantaven per la construcció d'un sindicat unitari sobre les cendres de l'antiga CNS. Per contra, personalitats i dirigents del moviment obrer com en José Luís López Bulla o en Cipriano Garcia creien que el més adequat fóra que CCOO es constituís com a sindicat de classe proper al PCE i al PSUC. Després d'una certa ambigüitat les direccions, tant del PSUC com del PCE, es van decantar per la posició d'aquests darrers, la qual cosa per l'Agustí Prats era “*anar directament a la divisió sindical. Separar forces i debilitar-nos els uns als altres*”. Aquesta postura triomfadora significava que CCOO encara quedaria més polititzada i influïda pels dos partits comunistes.

El PSUC va recolzar públicament la independència política de CCOO respecte al partit. Tot i així, realment es va aconseguir aquesta autonomia que es reclamava?

Comissions era completament autònoma. El que passava és que les orientacions polítiques venien del partit. Però les reivindicacions de CCOO eren de caràcter laboral i sortien de l'arrel del moviment i de les fàbriques. El partit no ens deia el que havíem de reclamar. Després, naturalment, s'utilitzaven les bases del sindicat per aconseguir militants comunistes. Les organitzacions que jo vaig crear del partit al tèxtil van sortir de les fàbriques i dels sindicalistes. Això si, utilitzàvem tots els instruments legals que trobàvem per crear organitzacions del partit.

Tot i així, els alts càrrecs de CCOO estaven ocupats per membres del PSUC: López Bulla, Paco Frutos, Cipriano Garcia, tu mateix, etc. No era contradictori que passés això?

Contradictori no era. A dins del sindicat actuàvem de manera independent del partit. No érem la corretja de transmissió que es deia. Teníem unes orientacions de caràcter general polític, però ja està. Dins de l'organització obrera nosaltres plantejàvem les reivindicacions que creïem, però no sempre eren les que tiraven endavant. Perquè de la

base, a vagades, en sortien unes altres que acabaven prosperant. Ara, perquè la majoria de dirigents érem del PSUC? Perquè érem la gent més preparada. Érem els que teníem més coneixement polític i per tant teníem més elements per dirigir. També érem els que ens posàvem davant de tot, els que ens arriscàvem més, els que ens fotien a la presó, els que ens fotien fora de les empreses, etc. Érem uns dirigents naturals i no, prefabricats. Perquè érem la gent que donàvem la cara. Era un lideratge real.

Enteníeu que se us digués que éreu la corretja de transmissió del partit?

Donava aquesta sensació. I era una de les acusacions que se'ns feia des de les altres organitzacions. La gent de la USO, de la UGT, i d'altres organitzacions petites que hi havia lligaven CCOO i PSUC. Amb quina idea? Doncs amb la idea de frenar la gent perquè no entrés al sindicat. Que la gent digués: "Aquests són comunistes, vigilem!". La gent tenia por. Si t'agafaven et fotien a la presó i t'acomiadaven de l'empresa. La gent davant d'això es frenava molt. A més, també ens passava que a l'hora de plantejar les reivindicacions i les vagues, els de CCOO teníem una actitud bastant radical dins de les empreses. Quan hi havia una vaga es feia agradés o no. Paràvem les màquines i tots fora. Què va passar? Que ens vam crear un sector d'enemics dins de les fàbriques.

Era la única manera d'aconseguir que les reivindicacions prosperessin?

Sí. Creava controvèrsia i mala hostia. Perquè el que es guanyava tampoc era tant. La radicalització s'havia de moderar. perquè arribava un moment que la gent entrava a treballar. La necessitat humana tirava més que la reivindicació. Per això ens vam crear enemistats, i quan va venir la divisió sindical molta gent, cremada amb CCOO, va passar-se a la UGT. Perquè els hi havíem fet passar magres [riu]. S'havia de fer així. No es podia fer d'una altra manera.

Tornem al tema de la independència política de CCOO. En les llistes electorals del PSUC sempre hi havia membres de CCOO en els llocs més alts. Era fonamental que el sector obrer fos representat en els Parlaments?

A les eleccions del 77, molt. Nosaltres érem molt coneguts. Al 77, el Cipriano Garcia anava el segona de la llista, just darrera del Gregorio López Raimundo. El López Bulla també anava molt amunt, i jo crec que era el número 14. Vaig quedar-me a les portes d'entrar. Era molt important que hi fóssim perquè érem molt coneguts. A les del 79 ja no tant. Ja hi havia més gent dels sectors intel·lectuals i culturals.

L'Agustí Prats no aparenta l'edat que té. Als seus 77 anys conserva un aire força juvenil: darrera unes ulleres subtils hi destaca una cara rodona i àmplia, de pell fina i estirada, amb una barbeta prominent i uns llavis ben marcats Talment com si el pas dels anys no li passessin factura. Els cabells em criden l'atenció. Els té d'un color gris fosc, llargs per darrera, curts per davant i perfilats perfectament pels costats. Em recorden a les perruques que els nobles portaven al segle XVIII. Vesteix elegantment, amb camisa i texans, sense floritures. La seva presència em provoca benestar. L'Agustí Prats, és un home senzill, de rostre bondadós, però que per algun motiu té un toc de particularitat que el fa mínimament misteriós. Marxaré de l'entrevista sense endevinar el perquè d'aquesta sensació. M'explica, com si la cosa no anés amb ell, tots els càrrecs que va arribar a ostentar en el món sindical al llarg de la seva vida. De ben jovenet, a principis de la dècada dels 60, el van escollir en dues ocasions enllaç sindical. Més endavant, va assolir els càrrecs de vocal provincial i vocal jurat, tots ells dins del sindicat vertical del règim franquista. Paral·lelament, dins de CCOO, l'Agustí Prats es va consolidar com el màxim dirigent del ram del tèxtil a tot l'Estat. Després de ser nomenat Secretari de la Comissió del tèxtil a Barcelona, primer, i a Catalunya posteriorment, es va erigir com a Secretari General de CCOO del ram del tèxtil a tot l'Estat. A més a més, va ser membre permanent de la CONC i sotssecretari de la confederació de CCOO de tot Espanya.

No és d'estranyar, doncs, que el seu nom sonés constantment com un dels candidats principals a dirigir les CCOO a Catalunya. Preparant l'entrevista, he ensopegat amb una frase del José Luis López Bulla (Secretari General de CCOO a Catalunya) en que deia que el Secretari General de la CONC hauria d'haver estat l'Agustí Prats en comptes d'ell. Decideixo preguntar-li.

El López Bulla no ho deia. No ho ha dit mai. Ho deia altra gent això.

I perquè ho deien?

Perquè a dins de Comissions hi havia els dirigents públics que havien sortit de la base i de les fàbriques i que havíem arribat a dalt de tot recolzats i elegits per la gent, com el meu cas. I després hi havia la gent que no havien sortit de la base sinó que havien sortit del partit. El cas del López Bulla. Era un dirigent del partit, no un dirigent natural de les fàbriques. Per tant, a l'hora que es van plantejar els congressos de CCOO, s'havien de presentar uns candidats i era quan hi havia aquesta divisió d'opinions. Si el Secretari General de CCOO havia de ser un treballador sortit de la base o un dirigent obrer que venia del partit.

I que hauria d'haver estat?

Doncs... La polèmica era aquesta. Però la veritat és que jo mai vaig tenir l'ambició de ser Secretari General. Estava al tèxtil, al Comitè Central del PSUC i també del PCE. A més, continuava treballant a la fàbrica, mai vaig deixar de fer-ho, tot i que diverses vegades em van proposar que deixés la fàbrica i em dediques integrament a treballar pel partit i per CCOO. Però jo això no ho vaig voler.

No volies renunciar als teus orígens?

Jo volia continuar treballant. De fet, estava treballant, però no estava a la fàbrica. Estava en nòmina de la fàbrica i cobrant de l'empresa però a allà no hi estava. Perquè les hores sindicals de tot el comitè d'empresa me les donaven a mi i aleshores això em permetia seguir formant part de la fàbrica i alhora poder fer feina sindical.

Igual que la resta d'entrevistats, l'Agustí Prats tampoc vol acabar la conversa sense opinar sobre la crisi del partit i el famós V Congrés. Per ell, tots els mals van venir per l'enfrontament ideològic que va haver-hi entre eurocomunistes i prosoviètics. La pinya que hi havia hagut durant la clandestinitat es va trencar a l'arribar a la democràcia: “*Hi havia els afgans que els hi dèiem nosaltres i els socialdemòcrates que ens deien ells*”. La trencadissa dins del partit també es va traspasar a les CCOO, però a diferència del que va passar en el PSUC, en el sindicat es va poder evitar la ruptura.

Comissions es va mantenir unida. Hi havia una divisió ideològica dins del sindicat però no es va trencar mai. L'únic que va passar va ser que la unitat orgànica es va ressentir. Però el trencament de CCOO no va ser-hi. Ara dins del partit va ser un desastre

No obstant, la crisi del PSUC va provocar conseqüències dins de CCOO?

Conseqüències del tipus orgàniques, per ocupar els llocs importants dins del sindicat. També van haver-hi divergències en els plantejaments de les reivindicacions. Si anàvem cap allà o cap allí. Si érem més o menys socials. Però al final la situació es va poder salvar, fent equilibris i demés es va aconseguir que la unitat no es trenqués.

Tot i així, tu vas acabar abandonant el partit, no per conseqüències directes de la ciris però si per un fet que hi tenia relació.

Jo vaig marxar quan es va expulsar el Carrillo i a una part del Comitè Central del PCE. Aleshores, gent del PSUC vam fer costat al Carrillo. I llavors, vam crear, primer la Taula per la Unitat Comunista i després el Partit del Treballadors d'Espanya. I vam

fracassar. Jo vaig ser el cap de llista de la candidatura catalana a les eleccions generals de la Taula per la Unitat Comunista, però tot i que vam ser els que vam treure més vots em vaig quedar a les portes de sortir diputat. A partir d'aquell moment tot es va anar desfent, i molts dels companys de Madrid van decidir marxar al PSOE. I Nosaltres, els d'aquí, vam quedar dispersos i sense partit..

D'ençà aleshores, l'Agustí Prats, va abandonar la política i també CCOO, i es va dedicar a la fàbrica en la que havia treballat tota la vida. L'any 1982 a causa de la lluita sindical tan forta a la que va estar sotmesa, l'empresa es va arruïnar i va haver de fer suspensió de pagaments: *"L'empresari em va cridar i em va oferir que em quedés la fàbrica. Regalada, amb l'actiu i el passiu. Llavors, jo vaig reunir l'assemblea de treballadors i els hi vaig dir que entre tots ens quedéssim la fàbrica i que creéssim una cooperativa"*. Els obrers van acceptar la proposta, van quedar-se la fàbrica i van elegir l'Agustí Prats com a President del Consell d'Administració de l'empresa. Aquesta nova responsabilitat el va mantenir molt ocupat i conscient de que la seva feina el sindicat se n'estava veient perjudicada, l'any 1984 va decidir no presentar-se a la reelecció dels seus càrrecs de CCOO per dedicar-se únicament a l'empresa: *"Érem 200 i la vam aguantar fins el 1996, però quan vam plegar només quedàvem 36 persones. El nivell d'edat de la gent de la fàbrica era elevat, i per tant quan la gent anava fent els 65 anys s'anaven jubilant, els hi pagàvem les seves accions i no contractàvem a ningú"*.

L'Agustí, m'explica que van tenir sort i l'Ajuntament els hi va comprar els terrenys per poder obrir l'Avinguda Diagonal fins el mar. Es van repartir els diners i van poder tirar endavant sense problemes majors. El resultat de tot plegat, em diu, és que *"ara mateix estem fent aquesta entrevista asseguts en un bar que vaig poder obrir gràcies a la gestió de tots aquells anys"*.

Rafael Ribó, el líder de l'evolució

Membre del PSUC des del 1974, secretari general des del 1986 i creador d'ICV

En Rafael Ribó (Barcelona, 1945) és des de l'any 2004 el Síndic de Greuges de Catalunya. És per això que concertar una entrevista amb ell és més complicat que amb la resta de protagonistes. Després de diverses trucades i correus electrònics enviats aconseguixo fer-me un forat en la seva atapeïda agenda. Em citen a la seu del Síndic, al passeig Lluís Companys de Barcelona, just a sota de l'Arc de Triomf. És un edifici espaiós, relativament nou i que només entrar-hi desprèn l'ambient propi dels locals institucionals. Unes entitats, les referents a la corporació catalana, que en Rafael Ribó ha freqüentat constantment des de la seva etapa estudiantil, ja sigui en organitzacions legals o clandestines.

Tot i que no va ingressar al PSUC fins a l'any 1974, en Rafael Ribó va estar engrescat en plataformes reivindicatives i antifranquistes des del 1963, quan va ser elegit delegat de l'Assemblea d'Estudiants de la facultat d'Econòmiques. Set anys més tard, i després d'haver participat en la creació del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona (SDEUB), en Rafael Ribó es va integrar a l'Assemblea d'Intel·lectuals de Montserrat, primer, i posteriorment, l'any 1971, a l'Assemblea de Catalunya, que en destaca “*l'enorme escola política que va significar*”. L'Assemblea de Catalunya (1971-1977) va ser una plataforma unitària antifranquista que va agrupar la majoria de l'oposició catalana, social i política, per lluitar contra el règim feixista i a favor de la democràcia i de la nacionalitat de Catalunya.

L'Assemblea d'Intel·lectuals de Montserrat del desembre del 1970 [Tancada d'uns 300 intel·lectuals catalans al monestir de Montserrat, durant tres dies, en contra del procés de Burgos; procés on el règim hi condemnava a mort militants d'ETA] va ser l'embrió de l'Assemblea de Catalunya. El Guti [Antoni Gutiérrez Díaz] deia que s'hi havia inspirat per proposar l'Assemblea.

El PSUC va monopolitzar l'Assemblea de Catalunya?

No, la va liderar. Hi havia molta pluralitat. Alguns com el Pallach deien que tots els integrants eren submarins del PSUC, que havia anat posant gent seva en els moviments. Possiblement el PSUC empenyia la gent perquè s'ajuntés, però és evident que el ventall existent es va escampar per totes les famílies polítiques. Molta gent que

hi havia a l'Assemblea de Catalunya no militava a cap partit polític, com un servidor. Per això tenia l'encert que estimulava una cultura molt plural.

El número 373 de Treball, del 13/11/1973 deia: “L’Assemblea de Catalunya no pot ser posada a la presó perquè està al carrer”. L’Assemblea representava una alternativa al franquisme que aquest ja no podia ignorar i que tenia prou força com perquè tampoc la pogués reprimir?

Tanta força... El franquisme fins l'any 75 va assassinar gent, per tant, mentre el “Fernandito” [Franco] va ser viu, força per reprimir en va tenir. Força per subsistir com a règim no la va tenir perquè malgrat tot, “el atado y bien atado” va saltar pels aires. I l'Assemblea tampoc era tant potent. Era minoritària. Però el franquisme sí que estava molt emprenyat perquè no detenia l'Assemblea i aquesta anava sortint a la premsa internacional.

L’any 1977, ja en democràcia, l’Assemblea de Catalunya es va dissoldre. Havia perdut el sentit en època democràtica o va ser un error desfer-la?

Jo comparteixo la concepció de la gran majoria de forces polítiques que opinaven que no tenia sentit continuar amb un organisme unitari en el moment que es va començar a caminar cap a una institucionalització democràtica oberta. Va haver-hi gent, des de posicions aparentment radicals, que deien que havia de continuar fins que no s'assolissin tots els punts que defensava: llibertat, amnistia, estatut d'autonomia i coordinació amb la resta de pobles d'Espanya.. Però jo crec que va ser lògic que es passés de l'Assemblea de Catalunya a l'Assemblea de Parlamentaris i al funcionament normal de cada moviment i agrupació. Tot i que potser sí que va haver-hi una excessiva precipitació.

La constitució de l’Assemblea de Catalunya va rebaixar el protagonisme del PSUC, o al contrari, el va dotar de més reputació i importància política?

El PSUC en va recollir uns rèdits impressionants. Només et diré que el Gregori [Gregorio López Raimundo] i companyia, deien: “Hay encuestas que nos dan el 8-9%, imagínate. Están borrachos”. Pensaven que trauríem un 5% del vots i vam acabar traient un 18%. En les expectatives que teníem arribar al 10% ja era un miracle.

L'Assemblea de Catalunya va enlluernar en Rafael Ribó des d'un bon inici. Va treballar-hi dur al llarg dels poc més de sis anys que va estar en funcionament i va ser el nexa que el va portar posteriorment a militar al PSUC. Abans, però, i especialment durant l'època

universitària, en Rafael Ribó es va mostrar força crític i reticent amb la gestió del partit comunista català: *“A la universitat veia el PSUC com una cosa massa de secta i d’amagatotis. Recordo que en una reunió se’m va cridar l’atenció per parlar en català. La noia que m’ho va dir era la delegada del PSUC a la facultat d’econòmiques, una tal Anna Birulés, que després acabaria sent ministre en un govern d’Aznar”*. Tot i això, en Rafael admet que amb el pas del temps i sobretot gràcies a la feina de l’Assemblea de Catalunya, va anar perdent aquest apriorisme cap el partit i finalment, després de resistir-s’hi els primers anys, va acabar cedint i es va unir al PSUC: *“El Guti em va estirar moltíssim, em va fixar i em va convertir en el seu segon per tots els temes preparatoris de l’autogovern”*.

Els dos primers anys d’en Rafael Ribó com a militant del PSUC van estar marcats per la prudència i el secretisme. La direcció del partit li va aconsellar que no fes públic la seva pertinença al PSUC, ja que de saber-se podia posar en perill el seu càrrec com a independent en l’Assemblea de Catalunya: *“Vaig estar dos anys que quasi no anava a les reunions del PSUC o hi anava amb una doble clandestinitat. Finalment, al 76 ja vaig començar a aparèixer clandestinament com a militant del PSUC”*.

Des de la mort de Franco [novembre del 1975] fins a la legalització del PSUC [maig del 1977] va passar pràcticament un any i mig. Es van fer molt llargs aquells mesos?

No. Tot va anar a molta velocitat. Es van accelerar tant els esdeveniments que va provocar una certa artificialitat de pensament i de mesura de la realitat. Al PSUC va passar una mica allò que es diu: que es com si s’hagués obert una ampolla de cava i s’hagués confós l’escuma que en va sortir amb la realitat. Va haver-hi un cert entusiasme excessiu. Anaves a qualsevol acte i cada vegada hi havia més gent. La gent volia sentir una proposta política que durant 40 anys havia estat perseguida.

En aquest sentit, la detenció i posterior posada en llibertat d’en Gregorio López Raimundo, el desembre del 76, va suposar un punt d’inflexió en la vida pública del partit?

Es va provocar. Jo crec que la direcció va provocar que fos detingut i després posat en llibertat. Com després ho va provocar Carrillo, a Espanya, amb la perruca. Eren empentes perquè el règim de transició de Suárez reconegués el PSUC i el PCE. Jo crec

que es va fer en el sentit de dir: “Aquí estem. Ja ens vindreu a detenir”. Es feien rodes de premsa, mobilitzacions, etc.

Tot i els grans resultats electorals que el PSUC va aconseguir ja en democràcia, el partit va seguir patint grans campanyes de desprestigi pel fet de ser comunista. Éreu conscients que hi havia coses que ni amb la democràcia canviarien?

Al 1977 et trobaves que espontàniament la gent havia caigut en la falsedat que els comunistes portàvem banyes i cua, fèiem pudor a sofre, i que ens anàvem a quedar els pisos de la gent. A mi, exactament, en un míting em van dir: “És que vostès es volen quedar amb la meva nevera” [riu]. I a l’any 80, Foment del Treball, a les primeres eleccions catalanes, per impedir que Catalunya fos clarament d’esquerres i que el PSUC en continués sent el motor, va fer una campanya bruta i ferotge d’anticomunisme. Era un pensament clarament lliberal.

L’any 1977 el PSUC va formar part del primer govern d’unitat de la Generalitat presidit per Tarradellas. Aquest fet va servir per frenar aquest desprestigi comunista i homologar el PSUC a la resta de forces polítiques?

Aquesta és la lectura positiva de l’acord entre Suárez i Tarradellas per la Generalitat provisional. Però jo en tinc una de molt més negativa. Suárez va ser molt hàbil amb aquesta concessió perquè va aconseguir frenar l’avenç de les esquerres i de la reivindicació nacional. I això era una tendència fortíssima a tot Catalunya. És a dir, va frenar el catalanisme d’esquerres que hauria governat Catalunya, sens dubte, amb un govern teòricament d’unitat però també de confusió. És a dir, que pel PSUC formar part d’aquest govern volia dir posar-se a la taula amb els altres partits polítics de manera oficial, però també, contribuir indirectament a la maniobra de la dissolució.

Per què el PSUC no s’hi va oposar doncs?

A la clandestinitat el Guti era ferotgement contrari a Tarradellas. Creia que apostar per ell era apostar per un cavall mort. Un dels preus de la tàctica de la transició que el Guti va acceptar pagar va ser empassar-se Tarradellas. Després es va tornar un gran partidari d’ell. Per aquest motiu jo no he cregut mai en la política; en aquest canvis tàctics que possiblement són l’única forma de fer les coses.

En Rafael Ribó és un home ocupat. Des de secretaria m’han dit que m’hauré d’esperar una estona, que està acabant una cosa important. M’han conduït fins a una sala de reunions del primer pis perquè l’esperï còmodament. Mentre faig temps fins que arribi

m'entretinc observant el lloc on em trobo. És una habitació gran, espaiosa, amb una taula quadrada de color blanc situada en un dels seus extrems. Al seu voltant, vuit cadires, dos per costat, esperen ser ocupades per algun visitant. Decideixo acomodar-me en la més pròxima a la porta i repassar les qüestions més rellevants de l'entrevista. Minuts més tard sento veus darrera meu, em giro i veig com en Rafael Ribó i una noia d'uns trenta anys s'encaren a la porta i entren a la sala. Ens presentem i tornem a seure tots tres. La noia que acompanya el Síndic de Greuges restarà amb nosaltres tota l'entrevista, en silenci, com si no existís. En Rafael Ribó se m'encara i em proposa començar. És un home directe. Una qualitat que demostrarà folgadamente al llarg de la conversa.

Bona prova d'aquest tarannà poc habitual es fa patent en el moment de parlar de la complicada relació entre el PSUC i el PCE. Sense embuts a la boca i amb clara assumpció del que està dient, en Rafael Ribó em confessa que la crisi mortal del PSUC del 1981 va ser causada per l'actitud maquiavèlica del PCE: *“El PCE va carregar-se el PSUC. Per culpa seva vam tenir la crisi que vam tenir”*. En Rafael m'explica que Carrillo, quan va veure l'èxit espectacular del PSUC a les eleccions, va intentar domar-lo i convertir-lo en una secció regional del PCE: *“I la gran majoria de l'executiu, amb el Gregorio i el Guti al capdavant, li vam dir que n'hi parlar-ne, que el PSUC continuaria el seu camí com a tal”*. L'error, per en Rafael, va venir pel poc atreviment dels comunistes catalans, que van pecar de conformisme i no es van arriscar a transformar el PCE i adequar-lo a les característiques del PSUC.

Carrillo, llavors, va enviar la gent més prosoviètica, com el Gallego, al V Congrés i va encendre el foc del prosovietisme. Va aconseguir que el PSUC s'embarqués en una polèmica ideològica ridícula. No tenia sentit que Catalunya es barallés per si seguir la URSS o les democràcies occidentals..

Per tant, la crisi del 1981 la van causar els interessos del PCE i de Carrillo?

Bàsicament va ser qüestió nacional. Però va ser culpa de tots. Carrillo va passar per tots els paper que es podien passar tàcticament en el comunisme. No era creïble que fos el creador d'una concepció democràtica que el PSUC portava als ossos. És curiós que es vulgui presentar que des del PCE es volia salvar el democratisme del PSUC. És al revés. El tema central va ser que el PSUC no era un subordinat tal i com volia la direcció del PCE i Carrillo.

Durant el V Congrés et vas posicionar a favor del bàndol leninista. Vas intentar jugar un paper conciliador?

Uns quants de nosaltres com l'Andreu Claret, el Xavier Folch, la Dolors Calvet o el Manolo Vázquez vam acceptar formar part de l'executiva del Paco Frutos i del Pere Ardiaca, malgrat que amb aquest últim no coincidíem en absolut, per intentar estirar del Guti i companyia perquè continuessin governant el PSUC. Però la guerra ja estava servida. I quan es va tornar a produir el canvi de truita, el pas següent va ser l'expulsió. Només quatre sobre cent i pico vam votar-hi en contra. La gran majoria va votar a favor d'expulsar els prosoviètics que després van formar el PCC.

Recuperant el fil del que comentaves abans sobre Carrillo, després del V Congrés, els eurocomunistes van pactar amb ell per recuperar la direcció del partit altra vegada...

En totes aquestes polèmiques el que de debò és important és el balanç de poder amb les concepcions d'Estat. L'encaix entre les nacionalitats no estava resolt i això va estar present a la polèmica entre PCE i PSUC. Aparentment els eurocomunistes es van aliar amb Carrillo per reconquerir el poder i fer fora els prosoviètics. Per tant, per pures raons locals es va acabar expulsant gent per raons ideològiques. Després, dels que es van aliar amb Carrillo, una bona part se'n van anar al PSOE. Pur tacticisme. No va haver-hi un gruix de concepció teòrica de projecte polític al darrere de tot això. I l'únic projecte polític que s'havia discutit seriosament era com estructurar les forces a l'entorn d'una estructura real d'estat, no centralitzat.

I com es podia haver fet?

Doncs amb una autèntica federació de partits, o que el PSUC i el PCE haguessin tingut, com jo hauria reclamat també per Catalunya i Espanya, un pacte d'igual a igual.

Aquest problema d'encaix entre el PSUC i el PCE i Catalunya i Espanya va ser l'espina que mai va saber resoldre Carrillo?

Va ser la bèstia negra. Encara que després també va tenir altres moments difícils com quan va acabar marxant del PCE i fundant Unidad Comunista. Però el PSUC sí que va ser el seu punt fosc. És a dir, el PSUC per Carrillo va ser com aquell grà o aquella malaltia que si l'empentes una mica et deixa ben fotut.

La relació complicada amb el PCE va perjudicar el PSUC fent-lo estar massa pendent de Madrid i massa poc preocupat per elaborar les seves pròpies polítiques?

No creure's realment que era un partit per Catalunya i que, si de cas, el conjunt d'Espanya venia a continuació. Calia influir i no ser influït. Això seguríssim. Et donaré l'exemple del Gregorio López Raimundo. Va ser l'única persona que vaig consultar per acceptar la secretaria general del PSUC. Ell em va dir que jo no era comunista. De manera que no votaria per mi perquè jo era més nacionalista que comunista, però que era l'única persona que ho podia salvar. I això era constant. El Gregorio sempre estava amb tu menys en el moment que t'enfrontaves a Espanya. Li podia més Espanya que fins i tot les seves conviccions.

Sempre l'he vist vestit de mil i un botons. Amb americana, camisa, pantalons de mudar i sabates. Avui, tot i haver-se deixat la corbata a casa no perd els modals. No obstant això, tampoc sabia imaginar-me'l d'una altra manera. Igual que amb la resta de personalitats públiques, polítics o personatges de gran notorietat, en Rafael Ribó és d'aquelles persones que no percep de cap altra manera que no sigui amb un vestit d'etiqueta. Els cabells, blancs i curts, li comencen a meitat del cap deixant-li al descobert un bon tros de front. Porta ulleres i una barba curta de dos dies que li dona un toc una mica més modern. La veu flueix rugosa i gastada. Parla ràpidament, com si volgués dir moltes coses en poc temps, arribant a entortolligar-se amb les seves pròpies paraules. En Rafael Ribó és un conversador entusiasta. M'interromp constantment no deixant-me preguntar a la primera. Sempre té una dada per aportar i li agrada contextualitzar.

L'any 1986 va ser escollit secretari general del PSUC en substitució d'Antoni Gutiérrez Díaz. La davallada política, electoral i presencial del PSUC a Catalunya requeria canvis estructurals i organitzatius en el partit. Liderada per en Rafael Ribó, la direcció del PSUC va emprendre un gir global tal que va menar l'evolució del partit comunista català cap a Iniciativa per Catalunya. Una força política renovadora, que deixava enrere el comunisme i que apostava per noves formes de fer política

El traspàs a Iniciativa? Home, jo no sabia que el mur de Berlín anava a caure. T'ho prometo [riu]. Però crec que érem bastants els que trobàvem absurd mantenir una façana comunista, quan hi havia un desprestigi tant monumental de l'Europa de l'est.

La caiguda del PSUC com a cota electoral, després de sortir d'una guerra civil, estava cantada en els manuals de psicologia.

Per tant, la raó principal del canvi de PSUC a ICV va ser el descrèdit del comunisme?

Jo crec que el PSUC amb el patiment de la guerra civil s'havia d'enfonsar. Una altra qüestió casual va ser, que una vegada estar molt avall i buscant fórmules de sortida, la més clara fos apostar per una esquerra més radical en temes com la democràcia, el progrés social o l'ecologisme. Que és el que intenta ser Iniciativa, a les palpentes. Creem Iniciativa al 86 i es funda al 87 i em sembla que triguem quatre o cinc anys a fer el llibret que és com el catecisme d'Iniciativa.

Quins eren els punts fonamentals que defensava ICV en aquest llibret?

Tres coses fonamentals. La primera, un projecte que no és comunista, que és Iniciativa, per tant anem més enllà de la fallida del comunisme ortodoxa. La segona, un projecte que apunti a sumar esquerres i que acabarà amb el tripartit. I la tercera, un projecte que sigui independent, no dependre de ningú, i que sigui català. Aquest tercer punt va provocar que tornéssim a la falsa batalla ideològica de la concepció d'Estat. Des de la direcció d'Izquierda Unida es van tallar les relacions amb Iniciativa, i es va muntar una sucursal a Catalunya, que és EUiA. Ara ICV i IU són independents. ICV no depèn per res d'IU. Tenen un acord de treball conjunt al grup parlamentari a Madrid, però ja està.

Va haver-hi gent molt crítica amb aquesta maniobra que tu vas liderar. Va ser un error renunciar al PSUC i transformar-lo en ICV?

Es va mantenir el PSUC-viu, que encara existeix. Jo no crec que anant amb la falç i el martell a les eleccions s'hagués pogut arribar al tripartit. L'experiència està a Portugal, a Grècia i a molt altres llocs. A Grècia ha donat força Sypiras, i tota una esquerra que malgrat a dins potser hi ha algun grupet comunista, no és comunista. El PSUC va intentar seguir l'exemple del PCI italià.

Un PCI que va acabar descomponent-se i va donar lloc a altres forces polítiques modernes.

El PCI no es va desfer. Per un gran acord de la majoria de la direcció el Bertinotti va marxar amb el 5 o 6% a Rifondazione Comunista. Però el PCI va mantenir el vint i

pico per cent del vots. Era una evolució del PCI que ha passat a ser el partit socialdemòcrata. Però va estar liderat pel nucli central del propi PCI. El Napolitano, el Tortorella i tota aquesta gent. I continuen, de fet, el Renzi surt d'aquí.

Es va aconseguir el que es buscava o l'ombra del PSUC era massa allargada?

La gran majoria ho va entendre. La prova és que al PSUC-Viu, amb tot el respecte, pràcticament no hi ha ningú. Un grupet petit, rotllo secta, que es pensen que tenen la raó absoluta. Ho he vist moltes vegades això, grupets petits que tenen el 0,5% del vots i diuen que són representants de la classe obrera. Aquí alguna cosa no quadra.

D'aleshores ençà, el llegat del PSUC ha continuat i s'ha perpetuat en ICV. Liderada per en Rafael Ribó la nova formació ecosocialista va aconseguir assentar-se en la política catalana del segle XXI. Els vells estigmes del PSUC van quedar enrere, tot i que com reconeix el propi Rafael Ribó, la cultura del PSUC perviu encara avui a ICV: “*La cultura del PSUC atractiu, la de l'assemblea, la de la suma i la de buscar una pluralitat de temes*”. En Rafael Ribó, però, amb el canvi de mil·lenni va decidir abandonar el vaixell. Posar-se a un costat i deixar pas a les noves generacions. L'any 2000 va deixar la direcció del partit i a partir del seu nomenament com a Síndic de Greuges el 2004, es va desvincular del tot de la formació.

Jo, des de l'any 2004, per obligació legal i convicció personal, no tinc res a veure amb ICV”.

Luís Romero, sindicalista per sobre de tot

Exiliat d'Andalusia, militant del PSUC i creador de les CCOO de la Construcció.

Durant els últims dies del mes de maig de 1977 el rostre d'en Luís Romero va aparèixer massivament pels carrers de tot el país. Acompanyant la frase *“Mis manos: mi capital, PSUC mi partido”*, la imatge d'un home normal, vestit de manera senzilla, amb les mans obertes i esteses cap endavant, configurava un dels primers cartells de l'època democràtica. Amb ell, el PSUC va aconseguir el 18,2% dels vots a Catalunya i 8 diputats a Les Corts espanyoles. Trenta-set anys després, del PSUC només en queda el record del que va arribar a ser. En Luís Romero, en canvi, es presenta amb la mateixa naturalitat i humilitat que desprenia en la fotografia d'aquell vell cartell electoral. La història d'en Luís Romero, però, va molt més enllà del paper anecdòtic que va jugar en les primeres eleccions democràtiques, d'aquest país, posteriors al franquisme.

Nascut el 1931 en un poble de la província de Jaén i fill d'un pare comunista, en Luís Romero va emigrar a Catalunya l'any 1964, a causa de les contínues activitats que mantenia amb el PCE constantment reprimides pel règim franquista. De la mateixa manera que una gran multitud d'immigrants, provinents en bona part d'Andalusia i d'Extremadura, en Luís Romero va establir-se a Barcelona en una barraca del barri de Sant Genís i va posar-se a treballar a la construcció. Una feina que l'acompanyaria tota la vida. Tot i la seva naturalesa activista, els primers mesos d'en Luís Romero a la ciutat comtal van romandre allunyats de l'activitat política i reivindicativa. Aconseguir estabilitat i reunir la família eren les prioritats d'un home que havia abandonat la seva terra per buscar una millor qualitat de vida: *“Els primers mesos de la meva estada a Barcelona no els vaig dedicar a buscar res perquè la meva prioritat era recompondre la família. Fins al cap de 8 o 9 mesos no em vaig plantejar tornar a reprendre la lluita política”*. Mitjançant una amistat amb una senyora catalana que va conèixer a la presó de Càceres, on el seu germà Manuel complia condemna per col·laboració amb el PCE, en Luís es va posar en contacte amb el PSUC i en poc temps es va incorporar al moviment obrer català:

Quan a l'any 65 vaig aconseguir establir-me a Barcelona amb tota la família, ràpidament em vaig posar en contacte amb el partit y vaig començar a moure'm orgànicament.

Et va ser fàcil inserir-te en el partit?

Molt. Els comunistes que veníem del PCE podíem ingressar al PSUC sense cap dilació. Per tant, des d'un bon principi vaig poder començar a militar i a organitzar-me amb la resta de companys de Sant Genís.

Vau organitzar-vos com una cèl·lula del moviment obrer dins del partit?

De bon principi no. Érem un cèl·lula del partit i res més. De fet, el PSUC ens va aconsellar que ens presentéssim com a expesos per tal de no posar en perill l'organització regular. També vam constituir-nos com a Nacions Unides, ja que era l'única manera que ens permetia reunir-nos i parlar legalment de qüestions polítiques.

Tot i així, vàreu acabar formant una cèl·lula del sector de la construcció.

Quan vaig traslladar-me a viure al barri de La Pau vam organitzar-nos com a cèl·lula territorial. Però com que molts treballàvem a la construcció vam començar a fer un treball sindical a les nostres obres. Ho fèiem com a partit, però en el terreny sindical.

Va ser l'inici del que en un futur acabaria convertint-se en la Comissió Obrera de la construcció?

Sí. Però en aquell moment només era un moviment sociopolític. No era un sindicat ni molt menys. A partir d'aleshores sí que vam començar a crear la federació de la construcció.

En Luís Romero va ser sindicalista pràcticament tota la seva vida. De fet, als 83 anys d'edat tinc la impressió que encara s'hi considera. Prova d'això és que a voluntat seva hem quedat a l'edifici de CCOO de Via Laietana. Quan arribo a l'entrada del sindicat ell ja hi és. Tot i que no l'he vist mai, la imatge del cartell electoral de l'any 77 em permet reconeixè'l ràpidament. Mentre m'hi acosto tinc la sensació de fer un viatge a l'època de la transició. En Luís Romero d'avui vesteix igual que ho feia fa més de tres dècades enrere: una camisa blanca cordada fins al coll i a sobre una jaqueta de llana de color beix que li arriba fins als genolls. Físicament es conserva bastant bé, tot i així no puc deixar de fixar-me que, a diferència de la fotografia electoral, avui porta ulleres i una considerable melena de color blanc. Quan comença a caminar, a més, també ho fa recolzant-se en un bastó. Fetes les presentacions, com si de casa seva es tractés, en Luís em convida a entrar al sindicat. Així que vagi passant el temps acabaré entenent com

d'important va arribar a ser aquell edifici i aquell sindicat, per a l'home que ara mateix tinc al costat.

Membre creador de la Comissió Obrera de la Construcció, en Luís Romero va dedicar gairebé 20 anys de la seva vida al creixement i desenvolupament de les CCOO. Defensor convençut dels drets dels treballadors i promotor incansable de la lluita antifranquista, en Luís Romero va ser responsable durant més de 10 anys de la Coordinadora de Comissions Obreres de la Construcció de Catalunya. Un sector, el de la construcció, que com recorda en Luís Romero, mai va rebre cap ajuda econòmica, per petita que fos, ni del PSUC ni de cap altra organització.

A la construcció mai vam tenir res. Funcionàvem sense fons econòmic. Fèiem recol·lectes a les obres per arreplegar quatre duros. Mai vam rebre cap aportació econòmica de cap sindicat d'Espanya ni de fora d'Espanya. Mai.

Pel que dius, entenc que d'altres sectors del moviment obrer sí que rebien ajudes econòmiques.

No puc afirmar si altres rams de Comissions rebien ajuda econòmica. El que sí sé és que en el de la construcció mai vam rebre res. El que vull dir és que el grau de sacrifici de tots els que vam estar lluitant per tirar endavant el sector de la construcció va ser enorme.

El partit tampoc us va ajudar econòmicament?

El partit tampoc. Res. Aquesta federació mai va rebre, en aquella època, absolutament cap tipus d'ajuda econòmica., Més tard, no ho sé. Però mentre jo vaig ser-hi, res de res.

I recolzament, ja no econòmic, sinó d'infraestructures, moral o simbòlic?

Recolzament sí. Evidentment. Si anaves a Lleida o a Girona ràpidament et connectaven amb la direcció d'allà. Però mai portaven cap feix de bitllets. Mai. La resta de coses sí. Per això totes aquestes males arts d'avui en dia m'enfaden tant. És un desprestigi enorme. Repeteixo que en la creació de tot això va haver-hi un sacrifici enorme.

Alguna vegada t'has penedit d'haver-hi dedicat tantes hores i tant d'esforç?

No. Però sí que vaig viure situacions complicades. Els meus fills, per exemple, a vagades li preguntaven a la seva mare: "Qui és aquest home?". Són situacions molt dures de viure. Amb prou feines em veien. Sortia de casa de matinada i arribava a les

tantes de la nit. Per això et dic que el sacrifici va ser molt gran. No només el meu. Sinó el de moltes altres persones.

Les condicions extremadament dures del sector de la construcció (d'higiene, laborals, econòmiques, etc) feien que aquest sacrifici hagués de ser superior?

L'obrer de la construcció no treballava en centres concrets, fàbriques, etc. Un dia es creava una obra en un lloc i quan s'acabava la gent havia de traslladar-se a altres obres. La naturalesa de la pròpia activitat laboral feia més dura la lluita. Les organitzacions reivindicatives es creaven a peu d'obra i en acabar-se es dissolien i s'havien de crear a l'obra nova. I això molts dirigents d'altres rams no ho entenien. Jo em discutia moltes vegades per aquest motiu. Havies de començar la lluita pràcticament a cada obra.

El moviment obrer, consolidat a partir del 1964 amb la creació de les CCOO, va esdevenir en tot moment un dels eixos principals del PSUC. El creixement de les CCOO al llarg dels anys 60, encapçalada per militants del partit, va permetre abordar conjuntament reivindicacions pròpiament laborals amb aspectes de caràcter més polític com la llibertat sindical i el dret a la vaga. Comissions es va convertir en un moviment sociopolític global, fet que per en Luís Romero, va ser clau per evitar confrontacions amb les altres dues branques fonamentals del partit: els sectors intel·lectual i universitari. La relació entre tots dos moviments era més aviat escassa, tot i així, en Luís Romero recorda positivament els moments de lluita conjunta: “Jo anava a la universitat quan muntàvem alguna acció. Informava els estudiants i els demanava recolzament. Després ells venien i ens donaven suport. Hi havia una fusió entre tots dos sectors. Allò ens feia sentir bé, perquè en aquella època hi havia una certa distància entre els estudiants i intel·lectuals, i un simple obrer”.

I fer reivindicacions conjuntes servia per reduir aquesta distància?

Exacte. Servia molt. Molt. I el partit treballava molt bé aquest aspecte.

Tot i així, la lluita obrera sempre va ser més radical i va comportar més riscos. Hi havia obrers que mostraven ressentiment cap a intel·lectuals i estudiants per aquest motiu?

No, no. La gent que ens relacionàvem més amb ells i participàvem conjuntament, ja sabíem el que hi havia. Però el simple obrer, que estava més despolititzat, potser sí.

Sempre hi ha actituds fora de lloc, però en general no crec que hi hagués aquest sentiment.

Aquesta relació sempre va ser positiva o va haver-hi moments de tensió entre sectors a l'hora de prendre decisions importants?

Normalment estàvem d'acord en tot i el partit ens donava suport. L'any 77, però, la direcció del partit no ens va recolzar en la vaga del més d'abril del sector de la construcció. Enmig de la vaga, el Gregorio i el Guti em van citar a la seu del partit per dir-me que havíem de desconvocar la vaga. Ni ells em van convèncer a mi, ni jo a ells, i la vaga va continuar vint-i-un dies.

Per què volien desconvocar la vaga?

Perquè les eleccions estaven a tocar. Faltaven dos mesos.

I tenien por que per culpa de la vaga no es legalitzés el partit?

Suposo que sí. No ho sé.. El que sí sé és que jo no estava d'acord amb ells. Ni jo ni la majoria dels obrers. La vaga va seguir fins que la vam acabar desconvocant nosaltres. Però si no em van convèncer a mi ni a la resta de companys deuria ser perquè no tenien raó. I a mi, posteriorment, sent un possible candidat al comitè central en el IV Congrés, em van treure de la llista.

Per no haver fet cas a la direcció en la qüestió de la vaga?

Suposo. A mi no em van dir que fos per això. Però crec que era bastant evident.

La seu de CCOO de Via Laietana em sembla vella i deixada. En el moment que entro a l'edifici me n'adono, que tot i les incomptables vegades que hi he passat per davant, mai m'he posat a pensar en com deu ser un sindicat per dins. Una vegada en Luís Romero i jo ens hem plantat al rebedor principal, i mentre esperem l'ascensor per pujar cap un pis superior, em pica la curiositat i em pregunto com s'hi deu treballar. Al nostre voltant, gent desconeguda, segurament sindicalistes, com ho va ser en Luís Romero fa uns anys, parlen entre si i van d'un lloc a l'altre amb cara de pocs amics. Jo m'ho miro bocabadat. Ell, per la seva banda, saluda a tothom que veu. Alguns li tornen el gest cordialment, sorpresos per la salutació d'un desconegut, d'altres en canvi, el corresponen efusivament, contents de retrobar-se amb un antic company o fins i tot amic. Tinc la impressió que per a en Luís Romero entrar al sindicat és com per a un adolescent tornar a la seva antiga escola de primària. Ja al segon pis, anuncia la seva arribada als

treballadors de la Comissió de la Construcció picant amb el bastó la majoria de portes que anem passant mentre caminem. Quelcom em diu que aquella gent estava avisada de la nostra presència a l'edifici, aquella tarda, cosa que em fa pensar que per a ell la nostra trobada també és important. Finalment em condueix fins a una sala gran de reunions per parlar tranquil·lament una estona llarga.

A banda de sindicalista i treballador obrer, en Luís Romero, com a militant del PSUC, també va tastar l'activitat política des d'una certa proximitat. L'any 1979, es va presentar com a número 12 de la llista de Barcelona en les primeres eleccions municipals des de la República. Tot i així, malgrat sortir escollit regidor per l'Ajuntament de Barcelona, va decidir refusar el nou càrrec per no abandonar la seva feina al sindicat: *“Vaig renunciar a ser regidor perquè entenien que ja tenia suficient feina organitzant i formant el sindicat a tot Catalunya. M'interessava més seguir amb la lluita de tota la meua vida que no endinsar-me en un món diferent i desconegut”*.

No obstant, igual que la gran multitud que configurava l'immens conglomerat del PSUC, en Luís Romero, també es va veure arrossegat cap a l'intens debat sorgit en el sí del partit, des de finals dels anys 70, i que va acabar desembocant en el malaurat V Congrés. Convençut partidari de l'anomenat sector prosoviètic, sempre va tenir clar que l'eurocomunisme i la capitulació comunista en els Pactes de la Moncloa van ser els causants d'una crisi que va acabar trencant el partit.

La política eurocomunista va portar el PSUC a la ruptura. Tot va començar quan un sector intel·lectual i també alguns obrers van voler cedir en els Pactes de la Moncloa. Jo no hi estava d'acord, però els eurocomunistes van tirar pel dret.

Significaven, els Pactes de la Moncloa, frenar en la política comunista de lluita i reivindicació?

Sí, però principalment jo no hi estava d'acord perquè es van pactar a esquenes de tota la gent que durant tantíssims anys havíem lluitat.

Es van concretar sense debatre'ls amb la militància del partit?

Sí. Es van reunir ells, els van acordar, ens els van portar i ens van dir que allò era el que hi havia. Va ser una imposició, i a mi això, sense ni tan sols entrar en si és bona o dolenta jo no m'agrada. És rebutjable. En cap moment ens van demanar la nostra opinió quan tots havíem estat lluitant i jugant-nos la pell durant anys. Ens ho vam trobar i vam haver d'empassar-nos-ho.

Els Pactes de la Moncloa significaven establir una acció unitària entre dos bàndols enfrontats. Perdien els comunistes la oportunitat de lluitar per una societat comunista?

Jo tampoc m'aferro que això va ser el que va impedir arribar al socialisme. Vam perdre terreny perquè en els pactes sempre s'ha de cedir. El problema és que van cedir els que més havien sofert anteriorment. Però tampoc crec que sense els pactes haguéssim pogut arribar al socialisme, que és pel que jo lluitava.

Associaves aquesta postura dels dirigents amb el corrent eurocomunista?

Sí. Totalment. Va ser l'evolució de les postures de la direcció. Jo vaig estar al III Congrés del partit i d'allà ja van sortir-ne unes tesis mediocres. Després, al IV Congrés ja es va començar a discutir si treure o no el terme leninisme de les tesis del partit. Això ja era eurocomunisme. Eliminar el significat del marxisme-leninisme. I després ja van venir els Pactes de la Moncloa. Estaven influenciats pel PCI i per Carrillo, que van ser els creadors del terme eurocomunisme. I això no és ser comunista. Per tant, l'eurocomunisme va trencar el partit.

La ruptura del PSUC va ser per culpa de l'eurocomunisme?

Sí. L'eurocomunisme va trencar el PSUC.

Però la ruptura no va venir per l'enfrontament entre dos corrents ideològics?

Sí. Però és que un d'aquets corrents, l'eurocomunisme, era poc menys que la socialdemocràcia actual. I la política que tenia el partit no era aquesta. Sinó que era una política sociopolítica, de classe, de lluita obrera, de reivindicacions, etc. L'eurocomunisme va ser la política que va portar el Berlinguer, aleshores secretari general del Partit Comunista d'Itàlia. I què li va passar al PCI? Que després de ser el partit comunista més important d'Europa occidental es va desfer al passar-se a l'eurocomunisme.

Els defensors de l'eurocomunisme afirmen que aquest és l'evolució natural del comunisme.

Que evolucioni, però que no es trenqui. El comunisme és evident que havia d'evolucionar des dels seus inicis, del que era, del que va fer i de la URSS. S'havia d'evolucionar però no destruir. Si es destrueixen, les coses ja no serveixen. Això és el que va passar i el que no s'entén.

En Luís Romero és un home encantador. En tot moment es mostra disposat a contestar-me tot allò que li pregunto. Parla sense tabús, mesurant molt bé cada paraula que li surt de la boca i estructurant el discurs a la seva manera, dedicant a cada tema el temps que ell considera oportú. No té necessitat d'explicar coses que no són ni d'engrandir o exagerar vivències per tal de magnificar la seva persona o la d'algú proper. És realment sincer. Enraona en veu baixa, lentament, pensant-se el què dirà dues vegades abans de parlar. Ràpidament me n'adono que li agrada xerrar. Estic segur que si per ell fos, la conversa duraria més de les dues hores i mitja que hem estat conversant. De fet, només arribar m'ha confessat que no tenia pressa, que podíem estar-nos-hi l'estona que necessités.

Al llarg de la trobada prenc consciència de la persona que tinc davant. En Luís ha intentat fer-me entendre, a partir del relat de la seva experiència personal i amb un missatge franc i colpidor, la realitat obrera dels anys 60 i 70. Del comunisme i de la ruptura del PSUC en parla amb una mica més de ràbia i d'indignació. No amaga el seu disgust i desacord amb la direcció eurocomunista del partit, però tampoc nega que el bàndol prosoviètic errés en alguna decisió: *“Jo crec que nosaltres ens vam equivocar quan vam marxar i vam muntar el PCC [Partit Comunista Català]”*.

Vau marxar o us van fer fora? [Després de recuperar la direcció del PSUC l'any 1982, el sector eurocomunista va expulsar uns quants dirigents prosoviètics per fer treball fraccional al partit].

Van fer fora a vuit o deu membres del Comitè Central. A mi no em van fer fora. Jo em portava molt bé amb ells. Era molt amic del Rodríguez Rovira i del Paco Frutos. Al revés, a mi, el Rodríguez Rovira em va estar perseguint durant uns quants dies per demanar-me que em quedés, que no marxés.

Tot i així vas acabar marxant i et vas incorporar al PCC.

Sí. Vaig formar part de la gent que vam discutir i crear els principis orgànics del PCC. Vaig fer el que vaig poder. No volia quedar-me callat. Reconec que vaig invertí totes les meves energies i coneixements en la creació del PCC. Però el PSUC ens va guanyar en les eleccions municipals del 83. Nosaltres no vam treure pràcticament res. Per això dic que potser ens vam equivocar. L'enuig a vegades et fa fer coses mal fetes. Per tant, crec que és evident que vam cometre un error marxant del PSUC.

Per què? És a dir, si la convivència era impossible, el més assenyat no era separar-se?

Qui tenia tot el patrimoni econòmic i d'infraestructures era la direcció del partit. Però això era el de menys. Ja s'ho podien quedar. Però el patrimoni polític de lluita que havia tingut el PSUC, havia estat gràcies a la immensa majoria de la gent que ens vam quedar fora del partit.

Vas arribar a entendre que el partit es precipités en una batalla ideològica per dominar la direcció en comptes de seguir lluitant per la democràcia i els drets dels treballadors?

Sí. Amb poques paraules t'ho diré tot. Divideix i venceràs. Qualsevol organització que es divideixi està perdent el temps. És millor no dividir-se. Hauríem d'haver-nos mantingut dins del PSUC y lluitar des de l'interior, que és des d'on es poden canviar les coses. Desenvolupar una política alternativa des de dins i assumir-la quan et quedés en minoria. I això és el que ens va faltar.

Després de l'experiència fallida amb el PCC en Luís Romero va decidir apartar-se de la política i concentrar-se únicament en treballar i en la lluita sindical. Quan li pregunto perquè, em respon que per qüestions de salut. L'any 1982, enmig de les batusses per dominar el partit, va patir dos infarts que li van acabar provocant una operació a cor obert. Tot i que en qüestions mèdiques, els que no som metges, sempre ens aventurem al desxifrar les dificultats del nostre cos, en Luis té clar la causa dels seus problemes cardiovasculars: la crisi interna del PSUC i la seva posterior divisió. Actualment, en Luís, dels infarts i de l'operació només en guarda una aparatosa cicatriu al mig del torç. Un rècord que no li dificulta fer una vida pràcticament normal.

Mentre desfem camí cap a l'ascensor, m'explica que sovint s'apropa fins al sindicat. Intenta participar en tot el que pot i continua reivindicant els drets socials i dels treballadors a cada oportunitat que té. Participa en protestes ciutadanes i manifestacions i pensa fer-ho, diu, fins que el seu cos li permeti. Ens acomiadem a l'entrada del metro de Jaume I. Ell agafa la línia groga en direcció La Pau. Un barri, em comenta, que s'hi sent molt a gust. Entre tant, jo no puc evitar pensar en la sort que he tingut de poder conèixer una persona tant integrada com en Luís. Una experiència difícil d'oblidar. Encaixem de mans i ens despatxem. I abans de marxar, li dono les gràcies pel temps i les explicacions. De fet, li dic:

“Muchas gracias Luis. Ha sido un placer.”

Malgrat que m’ha dit que entén perfectament el català, entendre’l que no parlar-lo, la conversa, òbviament ha estat en castellà.

Eulàlia Vintó, la consciència tranquil·la

Membre dels comitès central i executiu del PSUC i del PCE i creadora d'ICV

La universitat és l'entorn natural de l'Eulàlia Vintó (Barcelona, 1945). Segurament per això m'ha citat a la Facultat de Filologia de la UB, a la plaça Universitat, en el Departament de Filologia Grega, on hi té el despatx. Per qui no hi ha entrat mai, l'edifici central de la UB es presenta de forma imponent, sense contemplacions. Les majestuoses escales de marbre i els llargs i espaiosos passadissos et donen la benvinguda a un espai pintat d'història. Culminant l'obra s'exhibeixen, solemnes, els dos claustres interiors. Del passadís que els uneix, se'n desprèn, precisament, el Departament de Grec. Llicenciada en filologia clàssica per la Universitat de Barcelona, l'Eulàlia Vintó ha dedicat mitja vida a la docència i a l'educació. Va ser professora de grec a la UB entre el 1967 i el 1985 i degana del Col·legi de Doctors i Llicenciats de Catalunya entre el 1974 i el 1976.

Els col·legis professionals van ser centres actius de mobilització i difusió d'ideals democràtics que van constituir un dels principals eixos vertebradors d'un ampli moviment democràtic dels sectors professionals. L'Eulàlia Vintó en parla bé i amb coneixement de causa, tot i que no amaga que va arribar-ne a la direcció per un cúmul de circumstàncies fortuïtes: *“Es van presentar candidatures democràtiques a les eleccions de l'any 1973 i l'única persona que es podia presentar pel Col·legi de Llicenciats era jo, perquè era l'única que portava 5 anys col·legiada, necessaris per poder-t'hi presentar”*. Per a l'Eulàlia, la inserció del PSUC als col·legis professionals, igual que al sindicat vertical i a la universitat, va ser una decisió molt intel·ligent, ja que era l'únic espai on els professionals podien muntar una corporació elegida democràticament.

Ara bé, una vegada col·locats, què fèiem? Doncs, quan hi havia incidents perquè s'havien torturat o reprimint persones, els degans dels col·legis professionals fèiem escrits denunciant els fets, reivindicant la no vulnerabilitat dels drets humans, etc.

I servia?

Sí... Servia per conscienciar la gent. Al franquisme li importava tres raves. Però si ningú deia res semblava que el més normal del món fos que clavessin pallisses a la gent que demanava que no es torturés. Si els col·legis professionals fèiem comunicats la gent es conscienciava.

Aquesta implantació a través de tot el teixit social català és el gran encert del PSUC i el que no van saber fer la resta d'agrupacions i organitzacions antifranquistes?

No és que l'altra gent no ho sabés fer, és que l'altra gent no hi era. Per què no ho va fer Esquerra? Perquè no hi era. Esquerra estava a l'exili. Per què no ho van fer els convergents? Perquè Convergència es crea l'any 1974. No n'hi havia d'altres. Com a molt ho podien haver fet els socialistes. Però estaven dividits. Els únics que podien era la gent del PSUC, que ja venia amb una estructura feta i no tenia problemes d'identitat, tot i que després sí que els va tenir. Era l'explosió de tot un capital intel·lectual posat al servei de l'elaboració d'alternatives al franquisme.

Tot i la seva participació activa en la lluita contra el franquisme des de començaments dels anys 70, no va ser fins l'any 74 que l'Eulàlia Vintró va començar formalment a militar en un partit polític. De la mà d'en Jordi Solé-Tura i d'en Jordi Borja, va entrar, primer a Bandera Roja, i posteriorment, amb la integració d'aquesta al PSUC, a militar al partit comunista català. Finalment, doncs, i a causa de la necessitat de major repercussió de les seves activitats reivindicatives, les reticències inicials que la mantenien allunyada de la vida política van quedar en un segon terme i van deixar pas a una carrera i militància política de més de 30 anys. L'ingrés de Bandera Roja al PSUC va significar el reagrupament de bona part de la gent que havia marxat del propi PSUC durant la crisi del Claudín i del Semprún l'any 1964. Persones que formaven part del mateix i únic moviment antifranquista i que amb el pas dels anys havien llimat les diferències que els havien dividit temps enrere. Per l'Eulàlia Vintró, per tant: “No tenia sentit mantenir un petit grup quan el que seguia sent important i s'estava implantant a tota Espanya era el PCE, del qual el PSUC, com deia el Gregorio López Raimundo, era un grill d'una taronja”. L'entrada de Bandera Roja, però, no va satisfer a tothom de la mateixa manera. Alts càrrecs del PSUC van haver de deixar pas als nouvinguts, veient d'aquesta manera interrompuda la seva progressió dins del partit. A més, sectors de pensament comunista més ortodox van veure amb l'entrada de Bandera Roja els fantasmes d'una secció revisionista i socialdemòcrata.

Aquesta adhesió complicada va provocar ressentiments cap a persones provinents de Bandera Roja?

En situacions de clandestinitat és molt difícil aplicar criteris de com s'hauria d'haver fet una integració d'un grup polític a un altre que se n'havia escindit pocs anys enrere.

L'única manera era fer-ho amb diàlegs per dalt, perquè per baix no es podien fer. La manera quina va ser? Saber quants eren uns, quants eren els altres, quanta gent hi havia a les direccions i a patir d'aquí fer una cooptació i integrar la gent. No es podia fer de cap altre manera. Després, que la gent del PSUC ho va viure malament? Segur.

Ho vas percebre tu?

Sí, i tant. Però m'era igual. Sempre m'ha importat bastant poc el que opinin de mi els altres. Però sí que vaig notar aquesta mena de recel, de dir: "Aquesta no és ben bé dels nostres, ha vingut de nou". A més, al cap de poc temps em van triar per ser candidata a diputada en el Congrés i per tant encara ho vaig notar més. Suposo que hi havia gent, de tradició del PSUC, que pensava que tenia més mèrits que jo per ser-ho. No va ser tampoc excessiu, almenys en els dos àmbits en que jo em vaig moure, que van ser els col·legis professionals i la universitat. Tot i així, no recordo una gran dificultat de relacions. Però és que jo amb gent del PSUC gran amistat tampoc en vaig fer. Vaig seguir fent les meves coses amb la gent de Bandera.

Des del PCE es va veure positivament l'entrada de Bandera Roja al PSUC, entre d'altres coses, perquè significaria l'ingrés d'una gran quantitat de dones que feminitzarien el partit. Fins a quin punt era important aconseguir-ho?

Jo tenia molt afecte cap el Santiago [Santiago Carrillo], però molt feminitzador de la organització no és que ho fos. Ni ell ni ningú.

Tot i així, existia aquest debat feminitzador al partit?

En aquella època la discussió que hi havia sobre el paper de la dona era la següent: sumar-se ,les dones, a la reivindicació general perquè les pròpies de gènere ja vindrien soles o fer les seves pròpies organitzacions, perquè els homes mai es prendrien seriosament les reivindicacions de les dones. La immensa majoria de dones, que estàvem en política en aquell moment, vam optar per estar a l'estructura del partit i no crear ni tan sols una sectorial de dones. Un gran error [riu], perquè efectivament, els senyors no van assumir en absolut les nostres reivindicacions i mai van trobar el moment per posar dones a les llistes ni per ocupar càrrecs importants. Una cosa que sí que els hi agradava de la integració de Bandera era que també entraria el sector de Cristians pel Socialisme del Comín, molt valorat políticament per la seva implicació i lligam amb tot el sector progressista de l'església.

Vestida amb americana, pantalons foscos i sabates lluent, l'Eulàlia Vintró presenta una imatge de dona forta, que s'ha passat mitja vida lluitant amb els homes, en escenaris que malauradament encara predisposem més d'homes que de dones. Dues hores llargues d'entrevista deixen entreveure les capacitats d'una dona que de ben segur va fer i desfer el que va voler, on va voler. Jubilada de l'activitat política, l'Eulàlia Vintró ha retornat al niu d'on va sortir amb poc menys de 30 anys. Actualment i des del 1999, any que expirava l'excedència especial que li va concedir la UB, l'Eulàlia ha recuperat el seu despatx a la facultat i segueix impartint docència amb la mateixa devoció que als primers anys. De faccions marcades, cabells curts i modulats pel pas del temps, i mirada punyent, l'Eulàlia inspira coneixement. Membre durant anys del comitè central, executiu i secretariat tant del PSUC com del PCE, ha conegut com ningú les particularitats del comunisme espanyol i català durant la transició. No té pèls a la llengua i parla amb franquesa sobre tot el que se li pregunta. Fins i tot de les complicades i tenses relacions entre el PSUC i el PCE, i d'una personalitat tant respectada com va ser la figura de Santiago Carrillo.

“EL PCE va viure molt malament el resultat patètic que va treure a les primeres eleccions i que el PSOE els hi passés la mà per la cara quan ells havien estat l'únic i el gran partit espanyol antifranquista”. Per a l'Eulàlia Vintró, els mals resultats del PCE (9,2% dels vots) en les eleccions del 1977, contraposats amb els bons resultats del PSUC (entorn del 20% dels vots) en totes les eleccions fins l'escissió del 82, van marcar les relacions entre ambdós partits al llarg de la transició. Si bé és cert que la relació personal mai va ser dolenta i la gent del PSUC sempre va ser valorada i tractada amb respecte per la feina feta a Catalunya, la direcció del PCE, explica Vintró, mai va acabar d'entendre la personalitat pròpia de Catalunya respecte la resta d'Espanya. La incomprensió d'aquest caràcter nacional català i el ressentiment acumulat per part de Madrid es va materialitzar, en paraules de l'Eulàlia Vintró, durant la crisi interna del PSUC de l'any 1981.

Jo crec que en el moment que s'anunciava el trencament del PSUC, previ al V Congrés, el PCE, que ho sabia perfectament, no va fer res per evitar-ho. Perquè això provocaria que la diferència entre els resultats electorals del PCE i del PSUC desapareixés. La conseqüència va ser que després del V Congrés, l'any 1982, els diputats del PCE-PSUC a Les Corts espanyoles van passar a ser 4.

El PCE preferia que desapareixés aquesta diferència entre tots dos partits tot i que això comportés una pèrdua tan gran de vots?

Jo crec que sí. Almenys no va fer res per evitar-ho.

Per tant, ja els hi anava bé?

Exacte. Jo no dic tant, però hi ha qui diu que ho va atiar. D'això no en tinc proves. En canvi sí que en tinc que no va fer res per evitar-ho, perquè va passar. Dit això, la imatge que va quedar del PSUC tampoc ajudava massa al PCE. Hem de tenir en compte que el PSUC havia sigut històricament un partit obert que posava la democràcia no com una excusa, sinó com un element bàsic per a la construcció d'un nou estat. I que després del V Congrés va quedar tacat per la imatge d'una gent que havia guanyat un congrés amb un procediment no estrictament democràtic, sinó des de la secretaria d'organització -que en un partit comunista tothom sap la importància que té-.

Tot i així, una vegada perdut el congrés, la direcció sortint i el sector eurocomunista vàreu pactar amb Carrillo per recuperar el control del partit.

És cert que el sector eurocomunista, l'endemà del Congrés, va començar a fer treball fraccional per recuperar el control. Però jo no diria que el Santiago l'estimulés ni l'animés. Tot i que tampoc va fer res en contra nostre. Vam tornar a guanyar el congrés i els altres van decidir marxar i fundar el PCC. Però jo no li dono tanta importància al paper del PCE i de Carrillo, ni en un cas ni en l'altre. Jo crec que va jugar més per omissió que per acció. Tampoc podien fer gran cosa, perquè el PSUC era un partit independent.

De les contundents afirmacions que estàs fent, se'n podria extreure que el PSUC va ser la taca negra de Carrillo. Va ser així?

Va ser una espina. I ho entenc. Si jo hagués estat secretari general del PCE amb tot el que havia suposat el recorregut del PCE per arribar a unes eleccions i a una societat democràtica, a mi també m'hauria dolgut molt quedar només amb el 8% dels vots. Humanament ho puc entendre.

Però una relació com la que mantenien PSUC i PCE no podia explicar-se només per uns resultats electorals. Hi havia altres factors que complicaven aquesta convivència?

La gent es pensa que en el món de la política no funcionen els elements de sintonies personals, i funcionen com en la vida normal. La química personal entre el Carrillo, el Gregori [López Raimundo] i el Guti [Antoni Gutiérrez Díaz] no va ser mai una meravella. Ni s'insultaven ni s'agredien, ni res greu, però no veies que hi hagués una gran relació. Sobretot amb el Guti, ell es devia només a Catalunya, i el Santiago tenia una història al darrera molt complicada i havia d'ajuntar coses tan diverses com els miners asturians i els andalusos. Per tant, cada un d'ells tenia la seva manera de veure les coses i no sempre coincidien. També cal tenir present que a la clandestinitat la gent estava acostumada a fer reunions per parlar però no per decidir, perquè no hi havia res a poder fer. En el moment que passes a estar als ajuntaments i al congrés no pots passar-te el dia discutint sobre qualsevol tema. I aquest és un canvi que no tothom va saber fer de la mateixa manera. I jo crec que en aquest sentit, aquí a Catalunya, van ser més àgils.

El V Congrés i la crisi posterior que va desencadenar és el tema estrella del PSUC. Pràcticament totes les respostes i aportacions a les meves preguntes acaben desembocant en el drama col·lectiu que va suposar el congrés de l'any 1981. La de l'Eulàlia és la meua primera entrevista, i per tant no en sóc conscient. Amb el pas de les setmanes i amb l'experiència de diverses converses me n'adono, però, que no és un tic aïllat. Tots els entrevistats tindran pressa per parlar del V Congrés i donar la seva versió dels fets. I no és per a menys. La transcendència que van tenir els esdeveniments del congrés en el sí del partit van ser substancials. Les tensions prèvies i amb l'ambient enterbolit que es va arribar al V Congrés no era gens esperançador. Amb una dosis de melancolia a la cara i un bri de ràbia a la veu, l'Eulàlia Vintró admet que l'ambient que es respirava al voltant de l'aplec desprenia certa olor a socarrim: *"Jo era de la gent que creia que acabariem trobant la fórmula adequada, però quan vaig arribar al palau de congressos i vaig veure el clima que hi havia, de seguida vaig pensar que allò acabaria malament. Notaves que no hi havia una voluntat de trobar acords"*.

Com és sabut el congrés el va guanyar el bàndol més afí a les postures de la Unió Soviètica, els anomenats prosoviètics. Tot i així, una vegada amb les tesis del partit al seu gust, es van postular a favor de que en Gregori López Raimundo i l'Antoni Gutiérrez Díaz, continuessin ocupant els seus càrrecs de president i secretari general respectivament. Per a l'Eulàlia Vintró, però, aquesta maniobra no va ser res més que un intent desesperat per arreglar les coses i rebaixar uns ànims força caldejats.

Jo crec que es van espantar. Van voler pactar la composició del comitè central i tornar a posar el Gregori i el Guti de president i de secretari general.

Però ells s'hi van negar.

Van dir que no. I nosaltres ens vam negar a votar a les votacions del comitè central.

Anteriorment, a la clandestinitat i durant els primers anys de la transició, les diferents postures ideològiques havien pogut conviure conjuntament. L'estabilitat democràtica del país va fer esclatar un conflicte que era inevitable que es produís, i que s'havia anat ajornant?

La meva tendència sempre és pensar que si es posen els mitjans les coses són evitables. El que passa és que a vegades no són evitables perquè hi ha interessos perquè no ho siguin. S'ha especulat molt sobre el fet que els soviètics de debò, de la URSS, van pagar i maquinat per tal que el PSUC i el PCE deixessin de ser anti-soviètics. Tot i així, jo no tinc elements per dir-ho. Ho he sentit a dir, però no he vist mai cap rus ni cap soviètic que vingués aquí [riu]. També és possible que algunes de les persones que van fer-se amb la direcció en aquell moment, en el cas del Pere Ardiaca [Després del V Congrés el Pere Ardiaca va ser escollit president i el Paco Frutos secretari general del PSUC], tinguessin qüestions personals amb el Gregori, amb el Guti i amb altres membres de la direcció.

S'equivocava el partit en voler homogeneïtzar els corrents ideològics presents en el PSUC i intentar reduir la pluralitat i la diversitat d'ideologies?

No pots fer política sense un partit. No pots fer política sense organització. Si vols fer una política amb continuïtat, amb objectius a curt, a mig i a llarg termini necessites tot això. Nosaltres veníem d'un partit clandestí fort i vam intentar fer un partit més gran, amb més militants i amb més capacitat de mobilització. Sabent que un partit com més gran és, inevitablement, tindrà més matisos. Intentar fer un partit fort i gran era un objectiu raonable i inevitable gairebé. Però no volia dir deixar de seguir fent, amb més força encara, la política que havies estat fent i lluitant pel que havies estat lluitant. Una cosa no t'havia d'impedir fer l'altra.

I ho va impedir?

No. En aquest procés fins al V Congrés nosaltres vam fer dues eleccions al Congrés amb bons resultats, unes eleccions municipals amb uns resultats extraordinaris i unes

eleccions al Parlament de Catalunya, també, amb molt bons resultats. Per tant, no ho va impedir. Què és el que va passar? Que va haver-hi una divisió interna per un motiu ideològic. I llavors, la ciutadania va deixar de creure en un partit que no era capaç de posar-se d'acord dins de casa seva. La gent no accepta les divisions. Van dir: "Aquests es barallen, doncs fora", [riu].

El despatx de l'Eulàlia Vintró és espaiós. No obstant, la quantitat de coses que hi ha el converteix en un espai que pot provocar una certa claustrofòbia. Un gran escriptori de fusta i diverses prestatgeries plenes de llibres conformen el decorat principal del lloc de treball de l'Eulàlia Vintró. La normalitat aparent en la composició del despatx es trenca, però, per la quantitat incalculable d'objectes que descansen sobre l'escriptori. Llibres, documents, utensilis i abundants objectes de funcionalitat varia conformen una paret infranquejable entre l'Eulàlia i el seu convidat. Les aparences inicials, però, moltes vegades es desfan amb el pas del temps i en el cas de l'Eulàlia Vintró, aquest canvi es produeix pràcticament d'immediat. Amb posat desenfadat i ganes d'establir una conversa distesa, l'Eulàlia s'interessa abans que res pel meu treball, els meus estudis i el meu passat. A mesura que van passant els minuts agafo consciència que l'Eulàlia Vintró es una persona passional. Parla amb entusiasme sobre la política, defensant-ne la seva essència i recordant amb nostàlgia l'època en que representava l'esperança de la gent en lloc de la frustració i la mala praxi que simbolitza actualment. Després de l'experiència del PSUC l'Eulàlia Vintró va seguir fent política molts més anys com a regidora de l'Ajuntament de Barcelona amb el PSUC i tinent d'alcalde de la pròpia ciutat comtal per ICV. L'Eulàlia Vintró coneix de bona mà el procés de transformació que va portar el PSUC a evolucionar cap a Iniciativa per Catalunya. De manera que Decideix-ho preguntar-li.

Jo crec que el partit no ha desaparegut. El PSUC va seguir existint i alhora va donar naixement a una altra força política. En un moment determinat vam decidir deixar de presentar-nos com a força política a les eleccions i posar tot el nostre esforç en Iniciativa per Catalunya (IC). Per tant, el PSUC avui és ICV.

El PSUC encara és viu, doncs?

Per mi sí. Jo sóc una cinquena part de la secretaria general del PSUC, que és un càrrec del que no me'n recordo mai [riu]. Les altres quatre cinquenes parts són el Joan Saura, el Rafael Ribó, que es va donar de baixa quan va passar a ser Síndic de Greuges, el Cipriano Garcia, que va morir, i crec que el Jaume Bosch. Tot i així, la última vegada

que he anat a fer alguna cosa com a PSUC va ser el moment en que vam decidir-ho. Només és un tema jurídic per si algun dia teníem interès en recuperar la marca. I sobretot, també, perquè no se la quedés ningú.

Ara hi ha un partit que es fa dir PSUC-viu.

Sí. Una joia procedent del sector del PCC i de tota aquesta trepa. Però és igual, el PSUC-viu està bastant malament, no el veuràs per enlloc, ni fa res. Però en fi, per evitar-ho vam voler mantenir la marca.

Per tant, si no s'hagués produït l'escissió no ho hauríeu fet?

Probablement ni se'ns hagués ocorregut. Però al passar, existia el risc que es volguessin apropiar del nom. De manera que vam mantenir-lo. Però des del punt de vista del que era l'estructura organitzativa. Els locals, els recursos econòmics i els càrrecs, va passar tot a IC. Després IC, legítimament, va decidir obrir-se a l'espai ecosocialista. El PSUC doncs, ha continuat a ICV. És a dir, jo no em sento com a militant del PSUC, diferent per estar militant a ICV. Considero que estic militant al mateix lloc.

Com s'arriba a la conclusió que s'ha de fer aquest canvi de PSUC a IC?

És un procés. Les coses mai són lineals. D'entrada és la filiació de gent jove que no ha viscut la història del PSUC. D'altra banda, és el convenciment que la marca comunista no és precisament un títol de glòria.

Va lligat doncs amb la caiguda de la URSS i del moviment comunista a nivell mundial?

Sí, però jo crec que també té a veure amb la història del moviment comunista. Molta gent es va fer comunista als anys 50 per una història d'èxit, alliberadora, emancipadora i igualitària. Durant uns anys es va creure que això seria possible, però quan va començar a caure'ns la bena dels ulls i vam veure que aquests ideals, tal com havien estat portats a la pràctica, eren un desastre estrepitós, seguir reivindicant el mot comunisme enlloc d'obrir-te portes te'n tancava.

Però si vosaltres no teníeu res a veure amb aquells ideals comunistes, per què calia renunciar-hi?

Si no tenies res a veure amb el que van acabar fent els "dits comunistes", no tenies cap mena d'interès amb que t'hi identifiquessin. Per tant, seguir mantenint el nom d'una

cosa que ja no és el que tu volies que fos, i que a més t'és negatiu corporativament, no té sentit. I a més, la gent més jove tampoc se sentia tant lligada amb les sigles en el que de positiu van tenir a Catalunya i Espanya, que és la lluita antifeixista. Si a més a més et vols obrir a un espai ecologista, de respecte pel món i per la natura, que no havia existit mai, doncs tampoc passa res per canviar el món. Jo no vaig estar-hi en contra.

Entenc que va haver-hi gent que sí que hi va estar?

Sí. Gent més nostàlgica i emotivament lligada a les sigles, però jo no en sóc d'això. Tot i que el nom del PSUC m'agrada i el reivindico, no em passa res si enlloc de dir-me militant del PSUC em diuen militant d'ICV.

Entre relacions conflictives, confrontacions, crisis, desavinences i demés coses relacionades amb l'alta política i el poder, a l'arribar al final de l'entrevista me n'adono que pràcticament no hem parlat de política de base, de decisions socials o qüestions referents a l'activitat parlamentària. Aprofito doncs, i esgoto, els últims minuts per preguntar-li sobre la seva activitat als parlaments i als ajuntaments. Agraïda, l'Eulàlia m'explica que ella mai va deixar de fer política, amb i per a la gent: “*Quan era diputada del Parlament em van assignar a Girona. Cada mes de gener, el mes de vacances parlamentàries, jo me'l passava vivint a Girona, a Figueres, a Palafrugell, etc. Recorria el territori des del punt de vista laboral, de serveis, etc. I després, tot això ho convertia en batalla parlamentària*”. De la seva etapa a l'Ajuntament de Barcelona, en parla encara amb més fervor. Es mostra orgullosa d'haver vist créixer la ciutat, d'impulsar-la al món amb els Jocs Olímpics i de convertir-la en la referència que és a dia d'avui. Quan li pregunto, no té problemes en reconèixer que se sent Barcelona seva. Molt seva. I puntualitza: “*Barcelona és una ciutat que es fa estimar*”.

Abans d'acabar, encara tinc temps per preguntar-li si encara es considera comunista. La seva resposta no em defrauda. Seguint amb el tarannà de la conversa, s'ho pensa, riu i amb tota la franquesa del món em respon:

Pourquoi pas? [Per què no?].

Segona part

La veu dels experts

Josep Maria Vallès, reflexió política

Catedràtic de ciència política i de l'administració de la UAB i ex conseller de justícia de la Generalitat de Catalunya (2003 – 2006)

En Josep Maria Vallès (Barcelona, 1940) és conegut sobradament per la seva etapa com a Conseller de Justícia de la Generalitat de Catalunya entre els anys 2003 i 2006. Ha dedicat gran part de la seva carrera professional a la docència universitària. L'any 1989 fou un dels impulsors del naixement de la Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona i en va ser el seu primer degà. Posteriorment, durant el període 1990 – 1994 va convertir-se en el rector de la pròpia UAB. Entre l'any 1999 i 2006 va fer un parèntesis universitari per emprendre una aventura política creant i liderant la plataforma Ciutadans pel Canvi, fet que el va portar a participar en el govern socialista de la Generalitat de Pasqual Maragall. Després de l'experiència com a conseller va decidir tornar als seus orígens i reprendre la tasca docent. Aquest curs 2013 – 2014 ha estat l'últim com a professor universitari perquè li ha arribat l'edat de la jubilació. Tot i que la seva activitat docent ha disminuït aquest últim any, en Josep Maria Vallès continua freqüentant sovint la UAB. Hem quedat al despatx que encara manté a la Facultat de Ciència Política i Sociologia.

Abans de començar l'entrevista, en Josep Maria Vallès em demana donar un cop d'ull al qüestionari que m'he preparat. Li entrego encantat, i val a dir, que també una mica sorprès. Després de llegir-se'l detingudament i apuntar diferents qüestions en un foli a part, en Josep Maria se'm sincera i m'explica que no sap si els seus coneixements sobre la matèria seran suficients per satisfer les meves inquietuds. No obstant, prevenció al marge, em comenta que creu que sí serà capaç de donar-me una visió genèrica sobre el paper que va tenir el PSUC en el sistema de partits polítics de Catalunya. M'explica que hi ha quatre elements bàsics per entendre la història del PSUC, i sense més preàmbuls en fa la següent dissertació.

Origen del PSUC

La primera qüestió que cal tenir en compte del PSUC és el seu origen. Neix de l'agrupació de diferents petits grups que hi havia a Catalunya. [El Partit Comunista de Catalunya, la Federació Catalana del PSOE, el Partit Català Proletari i la Unió Socialista de Catalunya de Joan Comorera, que era la força més important]. Tots ells d'orientació marxista i vinculats, no tots, amb la III Internacional.

Aquest origen d'agregació marcarà substancialment, per en Josep Maria Vallès, l'evolució posterior del PSUC. A més, serà un tret distintiu del que va ser el Partit Comunista a Catalunya respecte al Partit Comunista d'Espanya (PCE) o altres partits comunistes d'altres països, sorgits tots per escissions de partits socialistes.

La majoria de partits comunistes van néixer a partir d'un grup de militants o dirigents de partits socialistes, afiliats a la II Internacional, que van decidir trencar amb el seu partit i crear-ne un altre. Aquí a Catalunya en comptes de produir-se aquest origen de fracció o d'escissió, va haver-hi un naixement d'agregació o d'acumulació de diferents corrents. Això va fer que a banda de condicionar la seva pròpia naturalesa [la del PSUC] ho fes també amb el sistema de partits de Catalunya, que es constituirà diferent al sistema de partits de la resta d'Espanya. Per tant, aquest fet diferencia molt el PSUC de la resta de partits comunistes. És una característica molt distintiva respecte al Partit Comunista d'Itàlia (PCI), al Partit Comunista de França (PCF) o al PCE, que sobretot eren escissions dels corresponents partits socialistes.

Supervivència al franquisme

Amb pocs minuts n'he tingut prou per comprovar que tot i la seva modèstia inicial, en Josep Maria Vallès és molt capaç d'articular un discurs concís i argumentat sobre el PSUC. Parla pausadament, mesurant cada paraula que li surt de la boca. Rectifica quan creu que no s'ha expressat amb suficient precisió i deté la continuïtat de l'al·locució amb certa freqüència per rumiar interiorment les qüestions plantejades. En poques paraules, en Josep Maria Vallès, desprèn intel·ligència i reflexió. Tot i que crec que l'he agafat per sorpresa, ja que no s'esperava una entrevista tant profunda i concreta, l'experiència vital i professional li permeten sortir-se'n sobradament.

Després de plantejar la qüestió inicial sobre els orígens del PSUC que influiran el partit al llarg de la seva existència, en Josep Maria Vallès, posa l'atenció en les particularitats que van portar el partit comunista català a liderar la resistència franquista a Catalunya. Considera que és un dels aspectes que cal preguntar-se quan s'està estudiant el partit, i que tot i que no té una resposta fàcil se li ha de buscar una certa explicació, ja que el PSUC “no era el partit més important a Catalunya abans ni durant la Guerra Civil. I tampoc li facilitava les coses el fet de ser el partit més perseguit pel règim perquè englobat dintre del comunisme era considerat un enemic del franquisme”. Per tant, malgrat les repetides caigudes que va sofrir i la desarticulació constant que l'organització va patir, és evident que hi va haver aspectes que li van permetre mantenir

una resistència política consistent, cosa que no van fer altres partits que ara sí són importants.

Una primera podria ser que era una formació relativament ben preparada per la clandestinitat. Això que se'n diu cultura organitzativa. El fet de ser un partit revolucionari, d'avantguarda, que ha de prendre precaucions fins i tot en èpoques de llibertat d'acció, possiblement el feia més ben adaptat a circumstàncies de clandestinitat.

La segona explicació seria que va ser capaç, d'una manera gradual, de trobar suports i complicitats tan entre la classe treballadora i industrial com entre les classes professionals i intel·lectuals. Va aconseguir no ser només un partit obrer o no només un partit de professionals o d'intel·lectuals sinó que va tenir l'encert, la fortuna o l'habilitat d'anar treballant en aquests diferents sectors, cosa que li va proporcionar una xarxa més extensa i resistent. Relativament, però, perquè el PSUC, tot i ser el partit que tenia més implantació, molt minoritària per cert, sí que era la més gran i segurament la més ben infiltrada en àmbits molt diferents.

Aquesta doble penetració social es va produir gràcies al canvi de rumb que va fer el partit als anys 50, que va deixar els estigmes stalinistes i va adoptar la política de reconciliació nacional?

Jo crec que sí. Sobretot va ser a partir del 50. Abans, havien tingut les crisis internes, les males relacions amb el PCE, els problemes amb en Comorera i efectivament la major vinculació de la direcció amb la Unió Soviètica. És a dir, en aquell moment feien prou en sobreviure.

Finalment, una tercera explicació que està lligada amb l'anterior és l'aposta intel·ligent, i no únicament tàctica, sinó també de comprensió de la realitat política, que va fer per acumular la reivindicació social amb la nacional. Aquest fet va eixamplar el partit. Va ser una aposta que el va distingir i que li va permetre aquesta més gran difusió davant d'altres partits, grups o grupuscles que o firmaven el tema nacional o el de revolució social. No eren capaços d'equilibrar les dues opcions, o ni tant sols, acabaven de tenir en compte l'un o l'altre aspecte.

Aquesta aposta per la reivindicació nacional comportava assumir el risc que una gran part de la població et girés l'esquena?

Va ser una aposta que es va fer i va acabar tenint èxit. Ara sembla bastant fàcil, però tota l'opció per utilitzar el català i publicar en català, o fer servir la bandera catalana, quan la base industrial i treballadora de Catalunya era fonamentalment de naixement no català i de llengua no catalana era una opció molt atrevida. Tot això els hi va resultar a favor en tot aquell període. Ara sembla més normal, perquè tota aquella classe treballadora ja s'ha jubilat i els seus fills i néts ja no tenen la barrera material que significava l'idioma. Per tant, que el PSUC en aquell moment fes moltes coses en català era bastant atrevit, però era una aposta a llarg termini, que li va resultar i que li va donar molta força durant la transició.

La doble reivindicació, la nacional i la social, va ser el gran encert del PSUC i l'error de la resta de formacions polítiques?

Sí, va ser una aposta que va donar molt bon resultat. Els que posaven el tema nacional com a tema bàsic, posaven també com apèndix el de la transformació social, i això no era una opció atractiva pels sectors més amplis de la societat catalana d'aleshores, que era la classe treballadora industrial. I els que feien opcions, més revolucionàries o de transformació social, tenien una certa por que l'afirmació nacional fos una barrera per l'èxit de les seves propostes. Crec que el PSUC va calcular bastant bé que aquesta reticència no existia o no era tant important ni tant forta com alguns es pensaven. Valia la pena lligar els dos tipus de reivindicació, que a més a més, en aquell moment es reforçaven entre elles.

Des del PSUC s'argumenta que eren l'única força política present en aquell moment i que les demés brillaven per la seva absència. Era així?

El PSUC era l'únic grup que tenia una xarxa implantada d'una certa consistència. No podem magnificar-ho perquè tot era molt reduït, però existia territorialment parlant i des del punt de vista de diferents grups socials o estaments professionals. Les altres forces polítiques, efectivament, havien quedat en algun personatge simbòlic i els seus amics, però d'implantació no van tenir-ne fins molt poc abans de la legalització dels partits.

Líder polític de l'antifranquisme

El tercer element que el Josep Maria Vallès considera important de comentar de la història del PSUC va molt relacionat amb l'anterior. Acabem de conèixer els motius pels quals el PSUC va aconseguir subsistir dignament al règim franquista i es va implantar

àmpliament en la societat catalana al llarg de la dècada dels 50. Una vegada va establir-se sòlidament, cal entendre perquè, en el moment que va començar a moure's el panorama a Catalunya als anys 60, el PSUC va tenir, no solament una posició relativament forta comparada amb la dels altres partits polítics, sinó també un paper gairebé de lideratge. Després de pensar-s'ho breument en Josep Maria Vallès arriba a la conclusió que van haver-hi dos factors primordials que poden justificar aquesta posició dominant. El primer és el fet que el PSUC va ser el primer partit en aixecar la bandera de la reconciliació nacional [La política adoptada en el I Congrés de l'any 1956 que es plantejava la necessitat de superar les divisions engendrades per la Guerra Civil, per tal de poder recuperar, unitàriament, la democràcia].

En el moment que els altres grups contraris al règim franquista, també anticomunistes, van començar a superar aquesta oposició al comunisme del PSUC, el significat unitari i la bandera de la reconciliació va començar a fer forat. Per exemple, un personatge com en Benet, procedent d'Unió Democràtica i per tant d'un àmbit catòlic i en certa manera anticomunista, va aproximar-se mica en mica i finalment va acabar convertint-se en una de les peces fonamentals d'aquesta oposició articulada, que va superar la barrera anticomunista.

La segona explicació d'aquest protagonisme inqüestionable del PSUC va ser que els comunistes catalans saberen captar, molt bé, el que estava passant en alguns dels partits comunistes europeus, com el PCI, que intentaven actualitzar les seves propostes: “*El PSUC estava en contacte amb aquestes posicions que tenien més ressò en societats que s'havien transformat molt. Societats on hi havia un component industrial important i també un component post-industrial creixent*”. Aquesta transfusió contínua d'elements del revisionisme marxista o del marxisme crític, el PSUC, reflexiona el Josep Maria Vallès, els va incorporar millor que no pas el PCE, o almenys ho va fer amb més profunditat que el PCE.

En el PSUC, van començar ha guanyar posicions, i per tant no és casualitat que fossin els introductors de Gramsci a Catalunya, persones com en Jordi Solé – Tura i altres intel·lectuals, que havien estat en certa manera influïts per aquest tipus de pensament marxista crític i revisionista comparat amb l'ortodòxia marxista – leninista de la Unió Soviètica. Això li va donar al PSUC un paper protagonista en el terreny sindical i, tot i que aquest, havia fet la seva evolució en paral·lel, el PSUC hi tenia una presència important, així com en la construcció del que va acabar sent l'Assemblea de Catalunya.

És a dir, el PSUC va saber articular tots aquells contactes preliminars entre forces polítiques, que després van quallar amb la idea potent i original de l'Assemblea de Catalunya. Una plataforma unitària que no solament la constituïen partits polítics de l'oposició, sinó també col·legis professionals, forces sindicals, individus de prestigi intel·lectual, sectors eclesiàstics de l'església de base o associacions de veïns. *“Aquesta iniciativa vigorosa és la que va diferenciar, en certa manera, els preparatius de la transició entre Catalunya i la resta d'Espanya”*. A Catalunya, en aquell moment, tot tenia un caràcter més unitari.

Hauria estat possible la constitució de l'Assemblea de Catalunya sense el PSUC?

És especular molt. Però sense el paper del PSUC crec que no s'hauria pogut fer, perquè era el que lligava més fils i es movia més. És veritat que hi havia algunes personalitats que pel seu prestigi quan a resistència política o com intel·lectual també tenien una capacitat de mobilització. Però no va haver-hi un líder o una figura carismàtica com podia ser en Macià a la República, que aglutinés a tothom. Per tant, jo crec que sense el PSUC hauria costat molt més articular una cosa com aquella.

A la resta d'Espanya, les suspicàcies entre les diferents forces d'oposició al franquisme van ser molt més profundes que no pas a Catalunya. La oposició liberal democràtica o democratacristiana anava per una banda, el que hi havia de socialisme influït o connectat amb la socialdemocràcia europea per una altra, i el PCE a vegades intentava jugar el mateix paper que el PSUC a Catalunya però sense acabar-se'n de sortir: *“A la transició l'habilitat de Carrillo va fer que el PCE es col·loqués en una posició inicialment i aparent positiva, però després ja es va veurà que no li va acabar de funcionar. En canvi aquí, el PSUC sí que va funcionar”*.

EL PSUC, ja en democràcia, va seguir apostant per polítiques de consens: la Constitució del 78, els Pactes de la Moncloa, la Generalitat unitària de Tarradelles, etc. Va pecar, el PSUC, de falta d'ambició per seguir sent el partit dominant a Catalunya?

Va frenar la influència, d'experiències frustrades, de partits comunistes estrangers en posicions de govern. Aquestes Experiències frustrades per vies bastant violentes, com Xile, Portugal o Itàlia, podrien explicar o estar en el subconscient d'aquesta falta d'ambició que formulaves. Em sembla una manera de dir-ho: “Anem amb compte que si nosaltres ens posem al davant podem generar una reacció com la que hem vist a

altres llocs". Els poders tradicionals fàctics continuaven veient el PSUC com un enemic el qual li podien tolerar posicions secundaries, però mai dominants. Podria ser doncs que aquesta falta d'ambició fos una certa cautela, influïda per exemples dramàtics d'altres països. Durant la campanya electoral a les autonòmiques de 1980, Foment del Treball va fer anuncis, pagats per ells mateixos, en contra l'opció social i comunista.

El resultat de les eleccions generals del 77 també va propiciar aquest desprestigi en contra del comunisme?

El resultat de les primeres eleccions generals donava a Catalunya una claríssima majoria d'esquerres entre socialistes i comunistes. Si s'hagués reproduït això a les primeres eleccions autonòmiques, segurament hi hagués hagut un govern d'esquerres social-comunista. I ho volien evitar com fos. Després, una vegada van aconseguir frenar-ho, van decidir que potser ja no calia o que s'havien passat una mica. Era molt xocant i revelador veure com una patronal feia aquest tipus de propaganda. Això no solament va tenir un cert impacte electora,l sinó que, a més a més, moderava les ambicions del PSUC.

El PSUC va ser un partit fort durant el franquisme. Estava preparat per subsistir en democràcia i convertir-se en un partit de govern?

Jo crec que sí. Primer perquè, de tots els grups polítics que hi havia, probablement el PSUC era el que tenia més propostes de govern elaborades. Era el que tenia un programa més consistent. El dels altres era molt més improvisat. La segona raó és que, en aquell moment, el PSUC era el que tenia gent més preparada, precisament perquè s'havien mogut en terrenys del món professional, intel·lectual, acadèmic, etc. En el terreny municipal, que és on va governar gent del PSUC, van ser capaços de fer-ho molt bé. Per tant, des d'aquest punt de vista crec que segurament estaven en una posició d'avantatge. En canvi crec que el que sí els va perjudicar van ser aquests altres elements de context i dinàmica general.

Crisi del PSUC

En Josep Maria Vallès és una persona afable. Als seus quasi 75 anys d'edat es conserva pràcticament igual que durant la seva etapa de conseller. D'estatura mitjana, continua destacant pels seus cabells blancs i curts i unes celles poblades que se li entreveuen rere les ulleres. Tot i deixar l'americana al respall de la cadira, per la calor primaveral, i

presentar-se directament amb camisa, cosa que el rejoyeneix uns quants anys, la vestimenta continua sent de mudar. El despatx ordenat serà un preludi de les explicacions i reflexions que m'anirà donant al llarg de la conversa. El discurs que fa en respondre'm el qüestionari segueix una lògica estructural i temporal aclaparadora. Després d'enraonar sobre els èxits i les decisions encertades del PSUC al llarg del temps, es proposa explicar-me els factors que van portar el partit, líder de l'antifranquisme, a la marginació absoluta i a la desaparició. Diferents components, tan externs com interns, expliquen com el PSUC va passar d'una posició sòlida a una de minoritària i finalment, a una descomposició evident.

El primer factor extern és la crisi general que significava l'opció comunista en el món europeu: *“Va rebotar sobre el PSUC, encara que ells, ja havien intentat reaccionar davant d'això a base d'apuntar-se a l'eurocomunisme. Un tipus de revisió dels posicionaments més clàssics del marxisme – leninisme i adaptar-se a una democràcia pluralista”*. En aquest sentit el cop d'estat de Xile i les situacions a Portugal i a Itàlia són tres experiències que van tenir la seva importància.

A Itàlia, quan el PCI va començar a tenir opcions de govern va haver-hi una espècia de cop d'estat clandestí que va acabar amb les seves aspiracions. No convenia ni als poders econòmics ni a la situació geoestratègica que dominava els Estats Units, que un partit comunista governés un país com Itàlia. Això va desorientar el PSUC, que havia triat l'opció de transformació social per la via democràtica, en contra de la política de la URSS. Les experiències fallides en altres llocs, on s'havia fet aquesta opció, van introduir un element de desconcert que donà peu a plantejar les disputes internes entre leninistes, eurocomunistes i prosoviètics.

La competència inesperada dels socialistes apareix com el segon gran factor extern de la crisi del PSUC: *“No era esperada. I el PSOE per una banda i el PSC per l'altra van aconseguir una presència electoral i institucional que va menjar-se el terreny previsiblement esperat pel PSUC com a resultat de la feina feta durant tots els anys del franquisme”*.

Quins motius van portar al PSC a desplaçar el PSUC de la posició de privilegi?

El PSC va prendre una posició intel·ligent: associar-se amb el PSOE. El PSOE hauria pogut presentar-se a Catalunya i menjar-se el PSC i si això hagués passat, el PSOE hauria pogut tenir una base pròpia a Catalunya. En canvi, en les negociacions que es

van dur a terme, el PSC va aconseguir associar-se amb el PSOE i d'aquesta agregació en va treure el suport del PSOE i al mateix temps mantenir un perfil propi. Aquesta combinació li va funcionar en el doble terreny, el nacional i el social. Un altre element, positiu pel PSC i negatiu pel PSUC, va ser que l'estigma comunista, en determinats sectors de l'electorat, encara era dissuasori.

A la resta d'Espanya va passar el mateix amb el PSOE i el PCE?

Sí, i aquest element va jugar més en contra del PCE que no del PSUC. A més, el PCE va posar com a figures visibles del partit els veterans de la República i de la Guerra Civil: "La Pasionaria" [Dolores Ibarruri], el Simón Sánchez Montero, o el propi Carrillo. Aquesta imatge podia animar els simpatitzants històrics, però no era atractiva per la gent jove. En canvi això el PSUC ho va jugar millor. Tenia dirigents antics i també més joves. I el PSOE i el PSC també van saber fer-ho millor. L'enfonsament del PSUC no va ser a les primeres eleccions democràtiques espanyoles ni catalanes sinó després. En canvi el PCE ja s'havia enfonsat pràcticament des de l'inici. L'enfonsament del PCE va arrossegar el PSUC de la mateixa manera que l'èxit del PSOE va arrossegar el PSC.

No es pot caure en la simplicitat, però, que la crisi del PSUC va estar induïda únicament per factors externs. Evidentment, hi va haver elements propis del partit que també van jugar el seu paper en la desaparició. A banda dels enfrontaments ideològics entre diferents corrents del partit, en Josep Maria Vallès subratlla la importància que, ben segur, van tenir els problemes personals entre dirigents del PSUC.

A vagades en anàlisi política i en ciència política no ho tenim massa en compte però hi ha elements de contingències personals que afecten com qualsevol altre factor. Dues persones que no s'entenen poden, en un moment determinat, decantar les coses cap a una banda o cap a l'altra. O poden significar la presa de direccions que després són molt difícils de corregir. I segurament alguns personalismes interns van jugar el seu paper en aquesta crisi. Per tant, els problemes personals barrejats amb els ideològics van donar una sensació d'incertesa absoluta.

Després de tots els enfrontaments i dels factors que has anomenat, era inevitable l'escissió del partit i la seva posterior desaparició?

Els elements negatius o crítics que hi havia es podien haver gestionat d'una altra manera. Probablement va haver-hi errors tàctics i de relacions personals que van anar

convertint allò en una marxa cap el precipici. El que era inevitable era la transformació del partit, de la mateixa manera que em sembla inevitable la transformació dels partits polítics tal i com els entenem ara. Sense la crisi, la transformació del partit hagués esdevingut molt més lenta i gradual, no tant sobtada ni dramàtica.

Per tant, l'evolució cap a Iniciativa per Catalunya (ICV) va ser positiva?

El meu punt de vista és que la creació d'ICV va ser una bona idea. Significava avançar-se respecte als altres partits, reaccionar davant la percepció que la forma de partit clàssica, ja no era atractiva en societats on havien canviat totes les formes de relació social menys la política. Aquesta percepció la va tenir alguna gent del PSUC, i va intentar trobar una forma diferent de tirar endavant una opció política semblant, excepte en la qüestió mediambiental i amb les formes de relacionar-se amb la gent. El problema és que no ha quallat. Aquest tipus de transformació és fàcil veure que s'ha de fer, però és bastant complicat portar-la a la pràctica sense recaure en hàbits i formes d'organització anteriors. ICV conserva alguns elements bàsics de les opcions programàtiques que tenia el PSUC, però adaptats a les noves circumstàncies. Intenta explorar nous camins pel que fa a les formes d'organització i té dificultats per convertir-les en una realitat.

Amb la transformació del PSUC cap a ICV en Josep Maria Vallès acaba les seves explicacions sobre la història i el paper del PSUC a Catalunya. Amb poc més d'una hora ha estat capaç de fer un repàs existencial del partit comunista català, reflexionant sobre els aspectes essencials que van portar el PSUC a convertir-se en el partit hegemònic de l'antifranquisme a Catalunya i posteriorment a la seva desaparició.

Abans d'acomiar-se em comenta que espera que la seva aportació em serveixi d'alguna cosa. Em desitja sort en la feina i en el treball que estic fent i em recomana alguns documents que em podrien ser útils. Una vegada fora del despatx, mentre desfaig camí cap al ferrocarril, repasso mentalment el desenvolupament de l'entrevista i em faig creus del comentari inicial que m'ha fet el professor Vallès a l'advertir-me que no sabia si seria capaç de respondre'm prou acuradament.

Pere Ysàs, el PSUC a dins del cap

Catedràtic d'història contemporània de la UAB especialitzat en l'època franquista

L'any 2010 en Pere Ysàs, juntament amb la Carme Molinero, va publicar el llibre: “Els anys del PSUC. El partit de l'antifranquisme (1956-1981)”. Un llibre que estudia amb rigor i empatia la trajectòria del PSUC des del seu I Congrés, l'any 1956, fins a la celebració del fatídic V Congrés, l'any 1981, que va desencadenar la crisi i finalment la desaparició del partit. Catedràtic d'història contemporània de la UAB i membre del Centre d'Estudis sobre les èpoques franquista i democràtica, en Pere Ysàs, s'ha especialitzat en la investigació de la història social i política del franquisme i de la transició democràtica. És sense dubte una de les persones alienes al partit comunista català que millor coneix les seves interioritats i els factors que el van portat a ser el partit català hegemònic durant el franquisme.

El llibre que el Pere Ysàs, juntament amb la Carme Molinero, va publicar l'any 2010 comença el seu recorregut a partir de l'any 1956, una data assenyalada en la història del PSUC. El partit va celebrar el seu I Congrés i va assumir plenament la política de reconciliació nacional i d'integració en el teixit social català que ja venia practicant, mínimament i de la manera que podia, des de principis dels anys 50. Per en Pere Ysàs, la conversió del PSUC en el partit hegemònic de l'antifranquisme té molt a veure amb la política adoptada a partir d'aquest moment i que va acabar de perfilar-se als anys següents. Però també hi té a veure la decisió anterior de no voler instal·lar-se a l'exili i per tant persistir a Catalunya: *“No van esperar que el pas del temps acabés produint un canvi en la política espanyola sinó que el que pretenien era tenir una presència organitzada, a la clandestinitat evidentment, i fer en tot moment allò que calgués per combatre la dictadura”*. La resta de forces polítiques, a meitat dels anys 40, en el moment que hi havia l'expectativa que el franquisme desapareixés, juntament amb la resta de règims feixistes, van fer un esforç per tenir presència a l'interior. La consolidació del franquisme, però, va provocar que totes elles s'esvaïssin del país i conservessin únicament activitat a l'exili.

De tal manera, que des de principi dels 50, el PSUC, contràriament a la majoria de partits polítics, estava fent créixer la pròpia organització i tenint iniciativa política. Iniciativa que bàsicament es desenvolupava en el marc sindical. Una mica més tard, a partir del 56 es va traslladar, també, a les universitats. Aquestes dues vies, van

permetre al PSUC consolidar-se i créixer, evidentment de manera fluctuant, i en funció de les caigudes, les detencions i la repressió. L'any 56, a més, la política de reconciliació nacional va permetre començar una confluència de fills de vencedors i fills de vençuts que va facilitar la superació de la fractura entre els dos bàndols. Tot això va ser determinant perquè s'incorporessin, al PSUC i al PCE, gent que en altres circumstàncies haguessin anat a parar en altres partits o grups.

El PSUC va néixer de la unificació de dos partits socialistes i dos de comunistes. Aquesta pluralitat fundacional va provocar ambigüitat política en el partit?

Ambigüitat no. Certament la seva creació es produeix a partir del procés d'unificació, però el PSUC es definirà com a partit comunista molt aviat. Formarà part d'una manera peculiar de la Internacional comunista fins a la seva dissolució. Una altra cosa és que tingui la capacitat d'integrar per la seva presència efectiva a empreses, universitats, moviments veïnal, món cultural, etc. Tenia capacitat d'integrar persones que en una situació política diferent i amb opcions ideològiques i polítiques diverses potser no s'haguessin incorporat a un partit comunista. Això també passa amb els partits comunistes de l'Europa de l'est. Als anys 60, comencen a allunyar-se del model comunista que es consolida als anys 30 i es mouen cap a una direcció d'allò que més tard s'anomenarà eurocomunisme.

Per tant, el PSUC aglutinava una gran quantitat de gent que no era comunista?

Sí, però, la gent que s'incorporava al PSUC, ho feia des de l'assumpció d'una identitat comunista. És a dir, cap militant del PSUC als anys 60 o 70 et diria que no era comunista. Eren comunistes. El que passa és que no eren el prototip o el perfil de comunista de 30 anys abans.

En aquest sentit, l'aposta del PSUC de barrejar la reivindicació nacional catalana amb la de les lluites socials, va afavorir aquest fet?

Com que aquesta assumpció plena del caràcter nacional català formava part de la política del partit des del seu origen, costa molt especular què podia haver passat si no s'hagués apostat per aquesta política. En qualsevol cas, és evident que és un factor que juga en la línia d'evitar que hi hagi una fractura, dins del món obrer, quan es produeixen els grans moviments migratoris dels anys 50 i 60. Aquest caràcter nacional de Catalunya facilita la integració d'una part d'un sector d'aquesta immigració. Molts

militants del PCE que van venir a viure a Catalunya van passar automàticament a militar al PSUC i per tant a incorporar la seva política.

N'hi havia que tinguessin reticència a militar al PSUC per aquest caràcter nacional del partit?

Reticència no. Podia haver-hi incomprensió per senzillament ignorar les pròpies característiques del que era el PSUC, un partit que es definia com a nacional català. Però en termes generals no va provocar cap tipus de problemes.

La creixença progressiva del PSUC a finals dels anys 50 i principis dels anys 60, tot i ser absolutament positiva i aportar moltes coses al partit, també va provocar que aquest es comences a massificar, cosa que va produir que comencessin a haver-hi qüestions incontrolables per part de la direcció. El fet que aquesta continués basculant entre l'exili i l'interior tampoc ajudava a resoldre els problemes que sorgien. Precisament, la no presència constant dels dirigents del partit a l'interior del país va provocar, en part, una de les primeres crisis internes des de l'època de la postguerra. L'any 1964 va esclatar una confrontació entre la direcció de París i la cúpula dels intel·lectuals presents a Catalunya, que va evidenciar la falta de control dels dirigents exiliats sobre les accions i el funcionament del partit a l'interior.

La crisi de l'any 64 va evidenciar la dificultat de dirigir un partit des de fora del país, en aquest cas des de França?

En part es dirigia des de França.

Però els dirigents instal·lats a Catalunya feien i desfeien les coses al seu gust.

Es dirigia des de França, però també es dirigia des de l'interior. Efectivament. En qualsevol cas, la política general del partit permetia una gran flexibilitat en la seva aplicació. Hi havia uns marges molt amplis en les accions dels militants, no només dels militants a l'interior sinó també a cada àmbit d'actuació.

El partit marcava unes línies mestres a seguir i a partir d'aquell marc els militants actuaven a conveniència?

Clar. L'estratègia era la lluita contra la dictadura. Una lluita que a mesura que van passar els anys va quedar perfilada amb dues peces fonamentals. Una era la lluita social com a forma més eficaç de lluita política contra la dictadura. A partir dels anys 60 es va deixar de banda una política de confrontació directe amb el poder franquista.

Alhora, però, aquestes revindicacions tenien un component polític essencial perquè la pròpia naturalesa del moviment franquista feia, que qualsevol conflicte social, fos també un conflicte polític. L'altra peça essencial era aconseguir, i això no va ser fàcil, la màxima unitat política a partir d'un programa de mínims. És el que va acabar sent l'any 71 l'Assemblea de Catalunya. Un programa mínimament compartit que intentava agrupar a qualsevol tipus de força política, independentment de quina fos la seva procedència, i que compartia aquest objectiu. En aquest marc, es podia parlar fins i tot que els militants, a cada lloc, a cada àmbit, tenien una gran capacitat creativa, donat que els objectius eren genèrics.

En Pere Ysàs és una persona extremadament correcta. Vesteix elegantment, amb camisa i texans. De complexió prima, més aviat alt, amb ulleres i una barba curta de dos dies, li aporten un posat seriós, que s'adequa perfectament amb la seva manera de ser. Quan arribo al seu despatx de la Facultat de Filosofia i Lletres de la UAB em demana que m'esperi un moment perquè està parlant per telèfon. Un cop acabada la trucada em fa entrar i m'ofereix seure cordialment al voltant d'una petita taula rodona. Espera pacientment que tregui la gravadora i el material necessari per fer l'entrevista. Quan per fi està tot llest, sense més miraments, em dona pas a començar la conversa. En Pere Ysàs, parla pausadament, amb to baix però clar. En cap moment perd l'ordre del seu discurs i articula les frases perfectament. Em fa la impressió que està escopint oralment uns coneixements que s'ha après anteriorment de memòria. Em recorda una màquina, o robot magistralment programat.

Després d'enraonar sobre el creixement del PSUC i el seu assentament dins del teixit social català, la conversa avança cap als propòsits del partit per tal d'aconseguir els seus objectius. La seva força dins de la societat catalana, minoritària evidentment, però consistent, va deixar en un segon pla la resta de partits polítics i organitzacions socials que pretenien combatre el règim des de les seves posicions. Tot i aquesta evidència, en Pere Ysas rebutja la idea que el PSUC eclipsés la resta d'iniciatives voluntàriament per tal d'aconseguir aglutinar al màxim de sectors socials: *“A vegades el PSUC va impulsar altres grups, perquè per realitzar una bona política unitària era indispensable que l'oposició no fos només comunista”*. Els comunistes catalans van apostar indiscutiblement per implantar aquesta idea d'acord i convergència entre totes les agrupacions antifranquistes. Una concordança que havia de ser capaç de connectar amb la heterogeneïtat i diversitat de la societat.

Moltes vegades el PSUC va atorgar un paper superior al que li corresponia, a forces molt petites, amb poques desenes de militants. Per exemple, a l'Assemblea de Catalunya. Això no vol dir, que en tots els àmbits, el PSUC defensés la seva política i les seves posicions, i intentés convèncer i utilitzar la seva majoria.

Aquesta política unitària, el PSUC la va defensar durant molts anys, però no va ser fins a partir dels anys 60 que la resta de forces va accedir-hi. Què va canviar?

La situació del país. La taula rodona de forces polítiques és una conseqüència de la situació que es genera a partir de la Caputxinada, de la creació del SDEUB, de la situació que es viu en el món obrer, etc. La societat va canviar profundament als anys 60 i la situació política general també. Això va propiciar que forces polítiques que fins llavors havien estat al marge i no havien volgut col·laborar amb el PSUC, acabessin acceptant que si volien passar d'una existència pràcticament marginal ha ser protagonistes, no tenien altra solució que entrar en contacte amb el PSUC i per tant, acceptar les propostes de política unitària que feia el PSUC.

Una vegada superada l'etapa més tendre de la transició, la resta de forces polítiques catalanes van abandonar les polítiques d'unitat. Va mancar el PSUC d'ambició per continuar sent el partit referència de Catalunya?

La crisi del PSUC és conseqüència d'altres factors que entren en escena a partir de l'any 77-78. El que passà va ser que tot i el gran resultat del PSUC a les eleccions del 77 el PSC va superar-los. Per tant, a les eleccions del 77 es va configurar un nou escenari polític. El PSUC ja no era l'única força amb presència i per tant havia de resituar-se en aquesta nova posició. Certament, va mantenir la voluntat unitària perquè pensava, a diferència d'altres, que calia mantenir una política de col·laboració entre les forces que volien una democràcia plena, sense limitacions i el més avançada possible. En canvi altres forces van començar a pensar molt més amb la seva posició en aquest nou escenari. Però aquesta política li va donar resultats favorables al PSUC. Els resultats en les successives eleccions van ser molt bons per a ells, tant a les autonòmiques com a les municipals.

Des de dins del PSUC s'argumentava que estaven preparats per governar quan arribés el moment. Realment estaven preparats per fer-ho?

Jo crec que el PSUC tenia un projecte polític notablement elaborat. Era un projecte polític en estat de maduració en molts aspectes. La militància era molt nombrosa i amb

sectors molt qualificats, tal i com va quedar demostrat en els municipis. La quantitat de governs municipals amb alcaldes comunistes o governs amb col·laboració comunista va mostrar la seva capacitat de govern. El PSUC havia dit que era un partit de lluita i de govern i això es va fer palès en l'àmbit municipal que és on va tenir la oportunitat de demostrar-ho. Tenien un projecte de govern per la Generalitat, però aquest no va tenir la oportunitat d'experimentar-se perquè a les eleccions del 80 els resultats van permetre a CiU, UCD i ERC governar i per tant deixar fora el PSUC.

En aquest sentit, es possible que s'hagués produït una certa precipitació a l'hora de dissoldre l'Assemblea de Catalunya l'any 1977?

Era molt difícil mantenir l'Assemblea tal com estava configurada amb una situació política molt diferent. Va haver-hi un moment que es van començar a fer votacions perquè ja no era possible el consens. En el moment que s'havien fet unes eleccions i hi havia uns grups polítics amb un suport majoritari de la societat; el que no podia ser és que aquests grups polítics actuessin en un marc on la seva posició tingués el mateix pes que un grupuscle format per 200 persones i que havia tret 400 vots a les eleccions. Per tant, en les condicions que s'havia format l'Assemblea era inevitable dissoldre-la.

Els primers anys de la transició van ser positius pel PSUC. La feina feta durant la clandestinitat va donar els seus fruits, i els comunistes catalans van jugar un paper important en la restauració de la democràcia a Catalunya. La bonança però, mai és eterna. A partir de l'any 1978 el PSUC va començar a veure com les disputes internes i les contradiccions ideològiques s'apoderaven del partit. La conversa amb en Pere Ysàs, inevitablement, ens transporta fins als anys foscos del PSUC. Ell en parla amb perspectiva analítica, conscient que és un tema delicat que cal abordar seriosament i amb el màxim rigor possible. És sorprenent veure com un partit polític que havia estat tant important a Catalunya durant tants anys, amb poc menys de 5 va passar a tenir un paper anecdòtic en la política catalana i finalment acabà desapareixent. En Pere Ysàs, tot i ser conscient dels problemes interns que va tenir el partit, afirma que la crisi del 1981 va venir a causa d'un cúmul de circumstàncies tan externes com pròpies: *Hi ha de tot. Per començar els efectes de la crisi econòmica general de finals dels anys 70*". Una crisi que va comportar el despertar d'un partit comunista que pensava que la instauració d'una democràcia seria el primer pas per impulsar un procés de transformació de caràcter socialista. A partir d'aquell moment, tot van ser moviments estratègics per intentar reconduir la situació.

Des de la direcció del PCE es va tenir la temptativa d'introduir canvis en la definició ideològica perquè es va pensar que d'aquesta manera podrien captar més suports, però això va provocar tensions internes. Això va comportar el debat sobre la definició leninista tant en el PSUC com en el PCE. El PSUC, finalment ho va mantenir i el PCE ho va eliminar. A més, el PSUC volia convertir-se en un partit de masses com el PCI, i per tant un partit amb una notable heterogeneïtat interna.

I per què no ho va aconseguir?

Perquè no va ser capaç d'aconseguir-ho. En això hi té molt a veure, més que el PSUC, la política del PCE. Les posicions del PCE ajudaven a tensar interiorment el PSUC. Aquí hi va haver divergències polítiques. Dirigents del PSUC van compartir amb més o menys entusiasme les posicions de la direcció del PCE, i altres persones van tenir actituds molt més crítiques amb aquests. Tot això va ser el que va acabar portant a una situació com la del V Congrés on es va fer evident aquesta divisió. La crisi va esdevenir inevitable a partir de la gestió que es va fer del congrés, que va acabar introduint elements que van començar a trencar la organització.

De quins elements et refereixes?

Doncs que el sector que es va considerar perdedor del congrés no ho va acceptar i va combatre amb tots els seus instruments el resultat del congrés. Aquest sector, a més, disposava del suport de la direcció del PCE que li donava una notable força. D'altra banda, els que van aparèixer com a guanyadors del congrés tampoc eren un bloc homogeni. Quan les coses van començar a deteriorar-se van entrar en escena mesures disciplinàries contra uns o altres militants, i això va acabar degenerant a una situació de trencament.

Era inevitable l'escissió i finalment la desaparició del PSUC després del V Congrés on es van posar de manifest les diferents ideologies existents en el sí del partit?

No era inevitable. Era evitable. En primera instància es podria haver reconduït la situació post congrés no des de la confrontació sinó des de l'acceptació del que havia passat. I en tot cas, en el marc de discussió interna que tenia el partit, que era molt potent, s'havia d'haver intentat actuar correctament proposant canviar aquelles coses que es consideraven convenients. Això podria haver salvat la organització. La no acceptació del resultat del congrés per part d'un sector que no era petit, va portar a una situació insostenible.

De tot això en va acabar sorgint Iniciativa per Catalunya. Que en queda del PSUC a ICV?

És una pregunta difícil a hores d'ara. És evident que al principi sí que hi havia elements de continuïtat: personals, de cultura política, etc. En aquests moments i a partir del 2000 hi ha processos de canvi dins d'ICV que l'allunyen molt del que és la cultura política del PSUC. Certament hi ha alguns elements de continuïtat, potser un cert perfil d'apreciació de la unitat en determinats aspectes. Alguns elements generals d'ideari.

En tot cas, creus que ICV era l'evolució natural del PSUC o aquest hauria pogut continuar el seu camí?

Era difícil, però en tot cas, la reconstrucció del que havia estat el PSUC, ICV ho va fer, però deixant de banda peces molt importants. La concepció del PSUC que deia que volia ser un partit de lluita i de govern a ICV moltes vegades queda bastant diluït. Aquesta concepció de que vol ser un partit que integri a les classes treballadores tampoc és l'objectiu d'ICV. Durant molt temps, ICV per exemple, pràcticament no ha tingut cap vincle amb la política sindical, cosa que amb el PSUC hagués estat impensable. I la cultura política que s'ha anat configurant al voltant d'ICV, que certament té punts de coincidència amb el PSUC, també en té molts de divergència. Aquesta és una qüestió que probablement s'haurà de veure en un cicle més complert i acabat d'ICV, i no amb una situació oberta com la que hi ha avui.

Veurem doncs, si el pas dels anys acaba aclarint de manera més concreta la posició d'ICV respecte al PSUC. El que és clar és que amb el temps, els partits resultants de la crisi del PSUC s'han tornat a agrupar per formar la coalició electoral ICV-EUiA. M'explica, el Pere Ysàs, que un dels problemes que diferencia actualment ICV del PSUC és l'ambigüïtat de la formació ecosocialista respecte al tema de la independència de Catalunya. El PSUC, diu, sempre va tenir clar el seu posicionament en aquest aspecte: la defensa d'un estat federal. Caldrà veure, si en un futur i les circumstàncies polítiques ho exigeixen quina posició concreta acaba prenent la cúpula d'ICV.

Abans que tingui temps a seguir preguntant-li per aquest assumpte, me n' adono que són les sis de la tarda, l'hora límit de l'entrevista perquè en Pere Ysàs té classe amb els seus alumnes. Li agraeixo doncs, el seu temps i les seves explicacions i ens acomiadem cordialment.

Recapitulació final

El PSUC va ser el partit polític hegemònic i líder de l'antifranquisme. Fou un dels pilars fonamentals de la política catalana de la segona meitat del segle XX i un referent indiscutible de l'esquerra i del progrés. Des de la seva creació l'any 1936 fins a la seva evolució a Iniciativa per Catalunya l'any 1987, el PSUC va lluitar i reivindicar els drets i les llibertats dels catalans i les catalanes i va comandar l'oposició al règim franquista i la transformació de la transició espanyola a Catalunya. La història contemporània del nostre país i el sistema de partits catalans no es poden concebre sense el paper del PSUC. Un partit que va tenir els seus alts i baixos, els seus moments bons i dolents, les seves contradiccions i un cúmul inabastable d'aspectes a considerar que l'han portat a ser història viva de la Catalunya actual.

Però més que un partit polític el PSUC va ser un partit plural, heterogeni, creatiu, lligat a la realitat i que defensava un projecte polític de transformació. Un partit connectat amb la societat. Fet amb i per les persones. Gran i immensament ampli gràcies als milers de militants que al llarg dels anys van apostar per ell i van dedicar una part, petita o no, de la seva vida, a construir el país que desitjaven.

El testimoni vital d'alguns dels seus protagonistes, explicat al llarg d'aquest treball, permet entendre la grandesa d'un partit que ja fa més de vint-i-cinc anys que va desaparèixer, però que continua sent molt present en la ment de tots d'aquells que van tenir la sort de viure'l. La nostàlgia política que expressen les persones entrevistades evidencien la gran escola política que va significar el PSUC per una generació nascuda sense democràcia i que tant va lluitar per recuperar-la. Un fet insòlit que avui en dia el PSUC exemplifica com pocs partits al llarg de la nostra història.

Les contradiccions, els punts de vista oposats, les versions complementàries, i fins i tot oposades, dels esdeveniments referents al partit, i cada petit detall comprès entre les pàgines d'aquest projecte, magnifiquen el PSUC així com el valor i les qualitats que va representar. Cada resposta d'aquest treball, per simple que sigui o punyent que sembli, representa un pèssic de la trajectòria i l'existència del PSUC. Un partit gegant, amb infinitats de factors que determinaven la seva essència. Representant de la classe obrera i treballadora de Catalunya, però també dels sectors culturals i intel·lectuals del país. Present a les universitats, als col·legis professionals, als barris, als ateneus i a les associacions veïnals. Lluitador a la clandestinitat, en el sindicat vertical, a les aules dels

estudiants, i als parlaments i ajuntaments una vegada restaurada la democràcia. Ampli ideològicament parlant, aglutinador de comunistes, d'antifranquistes, o de persones únicament progressistes. Un partit real, tangible i compromès amb els ciutadans perquè ells eren el partit

Aquest recull d'entrevistes formen part d'un exercici periodístic de memòria històrica i vital, que intenta explicar totes aquestes qüestions d'una manera plausible i entenedora. Un projecte que ens permet recordar que no fa pas tant de temps, quan aquest país estava sumit encara en la dictadura, va haver-hi un partit polític que va combatre i combatre-la incansablement. I que, aquest mateix partit polític, uns anys més tard, va acabar autodestruint-se per no saber afrontar uns problemes i unes actituds que res tenien a veure amb el de bo i millor que va representar el PSUC, en els seus moments d'esplendor.

Aquestes pàgines no pretenen ser res més, que un recull per recordar i agrair a tots els *psuqueros* la feina feta i alhora, recordar la grandesa d'un partit, el PSUC, que a poc a poc s'esmuny entre la boira d'un passat borrós.

Bibliografia

- Borja, Jordi: “Los comunistas y la democracia o los costes de no asumir las contradicciones”. *El Viejo Topo*, 2011, núm. 277, p. 25 – 43.
- Botella, Joan. *L’electorat comunista a Catalunya*. Tesi doctoral, 1982, Bellaterra.
- Botella, Joan. “Els delegats del IV Congrés del PSUC”. *Partits i Parlamentaris a la Catalunya d’avui*. Edicions 62, Barcelona, 1980.
- Busquet, Joan: “Apunts per a una història de la premsa clandestina de la transició”. *Memòria de la transició a Espanya i a Catalunya. Els mitjans de comunicació*. Arcil, Rafael; Mayayo, Andreu; Segura, Antoni; Barcelona, 2004.
- Caminal, Miquel. *Joan Comorera* (3 vols.). Empúries, Barcelona, 1985.
- Castiella, Txema. *Retrat d’un cartell*. Fundació Nous Horitzons, Barcelona, 2013.
- Cebrián, Carme. *Estimat PSUC*. Empúries, Barcelona, 1997.
- Diez, Meritxell. *Luis Romero. Textos biogràfics*. DeBarris, Barcelona, 2010.
- Judt, Tony. *Algo va mal*. Taurus, Nueva York, 2010.
- Miguelez, Faustino i Solé, Carlota. *Classes socials i poder polític a Catalunya*. PPU, Barcelona, 1987.
- Molinero, Carme i Ysàs, Pere. *Els anys del PSUC. El partit de l’antifranquisme (1956 – 1981)*. L’avenç, Barcelona, 2010.
- Museu d’Història de Catalunya. *Gent del PSUC*. Generalitat de Catalunya, Diputació de Barcelona, Ajuntament de Barcelona. Barcelona, 1999.
- Riquer, Borja de i Culla, Joan B. *El franquisme i la transició democràtica*. Edicions 62, Barcelona, 1989.
- Roig, Montserrat. *Retrats Paral·lels 3*. Publicacions de l’Abadia de Montserrat, Barcelona, 1978.